

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS*MÁJ*MAJ*1995*Č. 5 (444) CENA 70 GR. (7000 ZŁ)

POSLANCI
SEJMU PR
NAVŠTÍVILI
KRAJANOV
NA
SPIŠI
A
ORAVE
(str. 16-17)

Žiaci Základnej školy so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke vystupujú pred parlamentármami. Foto: J.Š.

NA OBÁLKE: 1. Poslanci Sejmu odpovedajú na otázky spišských krajanov v Nedeci;
2. Počas prehliadky lýcea v Jablonke. Foto: J.Š.

POĎAKOVANIE

Ústredný výbor Spolku Slovákov v Poľsku srdečne ďakuje Nadáciu pre podporu krajanov pri Ministerstve zahraničných vecí Slovenskej republiky za poskytnutie prostriedkov vo výške 200.000 Sk na nákup počítačového vybavenia pre potreby vydávania časopisu Život a ďalšej vydavateľskej činnosti.

Ústredný výbor
Spolku Slovákov v Poľsku

V ČÍSLE:

Obvodná schôdza na Orave	2
Sedemdesiatiny biskupa Dominika Kalatu	3
Zo zasadania ÚV SSP	4
Tichá nádej	5
Tvrď Slovák	6
Z dejín Podvlnka	8
Verná rodinnej tradícii	9
Pomoc ovčiarstvu	10
Deň záškolákov na Orave	11
AGUS ku krajanom	12
Salaš na Slovensku	13
Na Spiši straší	14
Poslanecká návšteva na Spiši a Orave	16–17
Zo slovenskej literatúry	18–19
Čitatelia–redakcia	20–22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým–mladším–najmladším	24–25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28–29
Psychozábava–humor	30–31
Stáva sa	32

BOŽÍ ZÁZRAK

Zvláštna úloha

Dôkladne vydrhnutom byte na prízemí nového spišského domu vyhľadáva slovenská rozhlasová stanica. Sú práve poludňajšie správy. Spozna bielej záclony a jarných priesad na podobločnici vidno chotár, ktorým viedie poľsko-slovenská hranica. V strede kuchyne stojí robustná biela pec, srdce domu. Na stene ikona s Pannou Máriou a malým Ježiškom.

— Tu sa cítim dobre. Som medzi svojimi, doma — hovorí nový nedecký kňaz Jozef Malec.
— Pochádzam z Repíšk-Vojticevho Potoka. Otec bol verný Slovák, tak ako celá rodina. Ja som študoval na Bohosloveckej fakulte vo Varšave. Keď ma v roku 1969 vysvätili za kňaza, dal som si prímičné pozdravy vyhotoviť v slovenčine.

Jozef Malec chcel odísť na Slovensko, ale biskup František Tondra ho presvedčil, že jeho miesto je na tejto zemi, medzi spišskými a oravskými krajanmi.

— Vo sna som videl, že Pán Boh má pre vás zvláštnu úlohu — povedal mu pobožný pán Bednár z Matiašoviec. — Nebojte sa, všetko dobre dopadne.

— A dopadlo. Stal sa zázrak — priznáva kňaz Malec.

Návrat slovenčiny, tieňe pochybností

Niekedy sa ho znova zmocnia trpké spomienky na omše v rodnych Repískach, kde miestny farár zakázal spievať slovenské piesne. Bolo to v 60. rokoch. Slovenčina sa začala vytrácať z kázní a liturgíi na celom Spiši a Orave.

— V oblastiach, kde žije slovenská menšina, sa v r. 1991 znova zaviedli slovenské omše — uviedol biskup Kazimierz Nycz. — Impulzom bolo Posolstvo sv. otca Jána Pavla II., ale aj zmena celkovej situácie v Poľsku.

V nedeckom kostole znejú slovenské, aj poľské piesne

8. decembra 1991 celebroval kňaz Stanislav Capiak prvú slovenskú omšu v Nedeci. Niektorí od dojatia plakali. Pretieklo veľa vody; kto dúfal, že sa vytúžené bohoslužby vrátia? Prvé nadšenie čoskoro zatienili mraky pochybností. Vysvitlo, že kňaza Stanislava Capiaka bude treba dovážať z Nového Targu vzdialeného 30 km na náklady veriacich.

Prehrešok kňaza GLOWI

Po tom, ako v Kacvíne začal po slovensky odbavovať omše kňaz Stefan Stypula, skúsil to aj nedecký farár Wojciech GLOWA. Mnohí mu však nemohli odpustiť slová, ktoré povedal v r. 1989 Ewe Zychlińskiej-Konarowskej a Jackovi Gałązkovi, redaktorom časopisu "Na Przełaj":

“Nebráni im, aby spievali svoje piesne. Ale slovenčina je mŕtvy jazyk. Myslíte si, že doma hovoria po slovensky? Deti piesne nepoznajú, lebo ich nikto neučí. (...) To sú ľudia pohraničia. (...) Predtým boli Maďarmi, Rakúšanmi, Slovákm, nevedno, kym budú ich deti.”

— Hned po tom, ako kňaz GLOWA odbavoval omše po slovensky, išla krajanská delegácia k dekanovi — povedala Žofia Bogačková. — Nedeckí krajania neboli spokojní najmä s jeho úrovňou slovenčiny.

— To, či kňaz hovorí dobre po slovensky, je otázka hudobného sluchu a nadania — zdôraznil biskup Kazimierz Nycz. — Ale to nestačí na to, aby kňaz splnil dobre svoje poslanie. A ešte k tomu na pohraničí, kde je situácia oveľa zložitejšia. Tu je potrebná ďalšia vzácná vlastnosť — nadhľad.

Strategická hodina

Všetko zostało po starom. Dovážanie kňaza Capiaka z Nového Targu čiastočne hradil SSP, čiastočne farár Wojciech GLOWA.

— Vyznačili pre nás omšu najprv o 13-ej,

Kňaz Jozef Malec plní v Nedeci svoje veľké poslanie

potom o 12-ej hodine — povedal krajan Jozef Ivančák. — Ale u nás na dedine to nie je ako v meste, my máme iné povinnosti.

17.8.1992 napísali krajania list do Metropolitnej kúrie v Krakove adresovaný biskupovi Kazimierzovi Nyczovi: "Svätá omša v slovenčine o 12. hodine nám nevyhovuje. (...) Už dávnejšie nám bolo slúbené, že naša žiadosť sa vyrieši v príslušnom čase. Zatiaľ sme však žiadnu odpoveď nedostali a čím dlhšie čakáme, tým je horšie."

— Trvalo takmer rok, kým nám zmenili hodinu omše — povedala Žofia Bogačková. Dnes sa v Nedeci odbavuje poľská svätá omša o pol deviatej, slovenská o desiatej, v tom istom čase poľská v Nedeci-Zámku a o pol dvanástej miešaná.

Prosby bez odozvy?

Dovážanie kňaza Capiaka začalo krajanov tlačiť ako nepohodlné topánky. Nemelé výdavky rástli z mesiaca na mesiac. Treskúca zima sa stala neprekonateľnou prekážkou, zladovatelia cesty boli častokrát neprejazdné.

— Prvých šesť mesiacov na prosbu kardinála Franciszka Macharského hradil dojazdy kňaza Capiaka dekan Nového Targu — uviedol biskup K. Nycz. — Neskôr sa dovážanie uskutočňovalo tak, ako na celom svete — na náklady veriacich. Podobná situácia je aj v Nemecku, alebo vo Francúzsku. V celom Poľsku sú desiatky farnosti, v ktorých musia kňazi cestovať z miesta na miesto. Poznám jedného farára, ktorý cestuje až do 14 malých dediniek vzdialených od seba niekoľko desiatok kilometrov.

Krajania sa so stagnujúcou situáciou neuspokojili. 21. septembra 1994 napísali list priamo kardinálovi Franciszkovi Macharskému.

"Neustále dovážanie kňaza nám robí ťažkosti a stojí nemalú finančnú čiastku. (...) Bolo nám slúbené, že sa to vyrieši už v minulom roku. (...) V súlade so zmluvou z r. 1991 by sa mali v našej farnosti odbavovať tri sväté omše: jedna v poštine, jedna v slovenčine a jedna s miešaným poľsko-slovenským spevom. Miesto toho asi pred polrokom zmizli zo sv. omše s miešanými spevmi slovenské piesne. To isté sa stalo s Nešporami..."

Nedeckí Slováci sa do Metropolitannej kúrie v Krakove vybrali koncom septembra osobne, odpoved' však nedostali.

- Dovážanie kňaza trvá už 3. rok. Boli naše prosby – nejedna. Mnohé delegácie žiadali písomnú odpovied', ale nič nám nepomohlo – stačoval sa Jozef Ivančák.

- Kúria nikdy neodpovedá na anonymy – povedal biskup Kazimierz Nycz. – Nebudem overovať podpisy, ktoré sú písané jednou rukou. Kúria komunikuje s farmičkami prostredníctvom kňazov, alebo farskej rady.

Zachoval svoje korene

Kňaz Stanislav Capiak dochádzal do Nedeca od konca roku 1991. Krajania si ho veľmi oblúbili, vedel sa im prihovoriť po omší, zvykli si na jeho pokojný vyrovnaný hlas,

chceli by ho mať k dispozícii na mieste. On si zas rád vypočul bezchybný nedecký chór, ktorému vraj nebolo páru široko-daleko.

22. januára 1995 sa pred nedeckým kostolom zišli niekolkí krajania. Pustili sa do diskusie s redaktormi Krakovskej televízie.

- Na svadbe všetci spievajú po slovensky – povedala Ž. Bogačková. – A v kostole sa ned!

- Ak sa tu nezhodneme, ako celý svet môže v zhode žiť? – pýtal sa Jozef Madeja. – Žijeme na svojej zemi a máme právo na svoje omše!

- Ja som tolerantný, Poľsko si vážim – vyznal Jozef Ivančák. – Tu som si vojnu odsúžil, tu som v bani pracoval. Ale srdce ma bolí, keď nám niekto prekáža v našich tradíciách.

- Teraz súce žijeme v Poľsku – zdôraznil Jozef Ševčík, – ale nemôžeme predsa za to, že sa mení hranica. Moji rodičia, aj dedovia sa vychovali na tejto zemi, tu mám svoje korene...

Prišiel, keď ho najviac potrebovali

Koncom januára prišiel do Nedeca kňaz Jozef Malec. Po dlhých rokoch strávených v USA medzi slovenskými rodinami sa mu zacnelo za domovom a navštívil svojho brata v Nedeci. Správa o jeho príchode sa v obci rozšírila bleskúrychle. Kňaz Wojciech Gólowa využil jedinečného príležitosť a navrhol mu

celebrovanie omší v slovenčine. Na oblátkovom stretnutí v Maniowach sa o krajskom kňazovi dozvedel biskup K. Nycz.

- To musel učiniť svätý duch, že práve do Nedeca prišiel kňaz, ktorý môže odbavovať omše po slovensky – povedal biskup Kazimierz Nycz. Kňaz Jozef Malec sa po návrate z USA "stratil" v papieroch Varšavskej diecézy a až neskôr sa ukázalo, že patrí do časti, ktorú spravuje prímas kardinál Józef Glemp.

- 7. marca som sa stretol s kardinádom Franciszkom Macharským v Novom Targu – povedal kňaz Malec. – Prijali ma veľmi vľudne a milo. O 4 dni prišiel list, že je všetko vybavené.

Dňa 12.3.1995 kňaz Malec slúžil svoju prvú slovenskú omšu v Nedeci, koncelebroval s ním kňaz Capiak. – Ešte stále nemôžem uveriť, že to, o čom som sníval dlhé roky, sa stalo skutočnosťou – vyznáva kňaz Malec.

Nedeca má konečne svojho slovenského kňaza, o ktorého bojovala takmer 3 roky. Napäť situácia sa vyriešila sama. Náhodou. Kto mohol tušiť, že kňaz Malec zavíta do Nedeca akurát vo chvíli, keď je najviac potrebný?

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

OBVODNÁ SCHÔDZA NA ORAVE

26. marca sa v Jablonke konala schôdza Obvodného výboru SSP na Orave, ktorej sa zúčastnil aj tajomník ÚV Ludomír Molitoris. Cieľom schôdze bolo prípraviť podklad pre činnosť oravského obvodu v najbližšom období.

Prítomní si minutou ticha uctili pamiatku náhle zosnulého predsedu ÚV SSP Eugena Mišinca, po čom predseda OV Róbert Kulaviak oboznámil zhromaždených s cieľom stretnutia a návrhom činnosti OV na nadchádzajúce obdobie. Najviac miesta venovali zhromaždení príprave návštevy Sejmovej komisie pre národnostné a etnické menšiny. Hovorilo sa o všetkých problémoch, ktoré by oravskí krajania chceli predstaviť komisií. Krajania poukazovali o.i. na otázky národnostného školstva a svoje obavy v súvislosti s jeho prechodom pod správu gmin. Nastoľovali tiež potrebu ochrany slovenských pamiatok na hornej Orave, ako aj ich renovácie. Oravskí krajania by sa radi zúčastnili na reorganizácii štátnej správy, v tom najmä pri plánovanom zriadovaní okresov. V tejto súvislosti navrhovali zriadíť oravský okres. Členovia OV zdôrazňovali tiež potrebu realizácie strediska slovenskej kultúry, ktoré mali kedy sú prislúbené. Pri tejto príležitosti viacerí krajania hovorili o zdanení slovenských klubovní jablonškou gminou. Poznamenajme, že v iných gminách sa to naštastie nepokúšali zaviesť.

Ako vyplýva z návrhu programu činnosti OV na nasledujúce obdobie, oravský obvod spolu s MO MS v Jablonke a Spolkom sv. Vojtecha pripravujú o.i. trojdňový zájazd na Slovensko, počas ktorého by chceli navštíviť o.i. Martin, Šaštín, Trnavu a Bratislavu. Na máj OV chystá vystúpenie vynikajúceho divadielka z Podvlnka v Námestove na Slovensku. V pláne činnosti OV na tento rok sa predvída aj hojná účasť krajanskej mládeže z Oravy na Svetovom festivale slovenskej mládeže v Martine, ktorý by sa ma uskutočniť na začiatku júla tohto roka. Na august OV

pripáraje II. ročník Dňa slovenskej kultúry na Orave. Poznamenajme, že sa vlaňajší prvý ročník tohto podujatia vydaril a vzbudil veľký záujem.

V ďalšej časti schôdze tajomník ÚV SSP L. Molitoris oboznámił krajanov s činnosťou ÚV v pozjazdovom období, ako aj s poslednými dvoma pracovnými zasadnutiami ústredného výboru nášho Spolku. Na záver zhromaždení zvolili nového tajomníka OV na miesto náhle zosnulého E. Mišinca. Jednolásne bola do tejto funkcie zvolená doterajšia členka OV kr. Vladislava Bogaczová z Hornej Zubrice.

Možno konštatovať, že tohoročné predavzatia OV na Orave sú veľmi cenné. Treba len dbať, aby boli realizované. (jp)

Oravskí krajania počas volebnej schôdze OV v Jablonke. Foto: J. Šternogá

SVEDECTVO ŽIVOTA A PRENASLEDOVANIA

Severný Spiš dal cirkvi a slovenskému národu vzácných synov. Významné miesto medzi nimi má J.E. biskup Dr. Dominik Kalata, člen Spoločnosti Ježišovej.

Narodil sa 19.05.1925 v Novej Belej na severnom Spiši. Rodičia a skoro všetci obyvatelia obce i kraja sa hlásili ku katolíckej viere a k slovenskej národnosti. Doma sa rozprávali nárečím, v škole, kostole i vo verejnom živote sa upotrebúvala spisovná slovenčina. Po 1. svetovej vojne r. 1918 sa rodňa obec i celý Spiš začlenil do Česko-Slovenskej republiky podľa historickej hranice medzi bývalým Uhroskom a Galíciou. Ale obnovujúce sa Poľsko si robilo nároky na časť Spiša a Oravy. Vítazné vozmoci určili na časti sporného územia plebiscit, ktorý sa mal uskutočniť pod medzinárodným dozorom 24.07.1920. Ale ministri zahraničia ČSR a Poľska (Beneš a Grabskij) sa dňa 10.07.1920 dohodli, že od plebiscitu upustia, čo bolo v neprospech Slovenska, a riešenie sporu ponechajú Najvyššej rade velyvyslancov. Tá rozhodnutím zo dňa 28.07.1920 autoritatívne určila hranice medzi ČSR a Poľskom bez ohľadu na skoro 100%-nú vôľu ľudu. Tak sa dostalo do Poľska 14 obcí na Spiši (9 farností) a 14 obcí na Orave (tiež 9 farností). Poľsko – hoci podpísalo medzinárodnú dohodu o ochrane národnostných menšíns – prečalo historické tradície na Spiši a Orave: do škôl, kostolov i do verejného života sa uvádzal poľský jazyk bez ohľadu na vôle obyvateľstva.

Dňa 1. septembra 1939 sa po roku 1918 od Slovenska odtrhnuté územia vrátili k Slovenskej republike. Do škôl nastúpili slovenskí učitelia, potom kňazi, štátna správa, bezpečnosť a ochrana hraníc prešla do slovenských rúk. Všade zavítala slovenčina. V roku 1945 po 2. svetovej vojne prešlo územie znova do Poľska. Napriek všetkým medzištátnym rokovaniám a priateľským dohodám slovenská menšina v Poľsku nemá zaručené práva

Biskup D. Kalata (druhý sprava) počas tlačovej konferencie na svetovom festivale slovenskej mládeže v Martine (1992). Foto: J. Šternogá

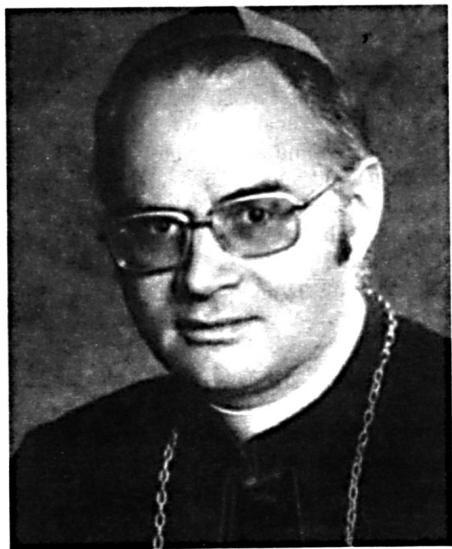
zachovania národnej identity a slobodného rozvoja jazyka i kultúry. Môže sa združovať v Spoločnosti Slovákov v Poľsku – vydáva mesačník Život. Ale slovenčina je v školách, kostoloch i vo verejnem živote ozajstnou sirotou. Zdá sa však, že svitá na lepšie časy, na lepšie porozumenie a spoluprácu so štátnymi orgánmi na zaistenie slobodného rozvoja Slovákov v Poľsku.

Túto krátku historickú exkurziu bolo potrebné vykonať na pochopenie života nášho vzácneho krajaná – jubilanta.

V rodine Kalatovcov bolo 7 detí: 5 chlapcov a 2 dievčatá. Otec – rolník, tesár, stolár – a matka v starostlivosti o budúcnosť detí rozhodli, že nadaný a usilovný Dominik pôjde študovať.

Štyri roky základnej školy vychodil v rodnej obci. Do mešťanky začal chodiť v Novom Targu. Po roku ho poslali do Varšavy, kde ju ukončil v roku 1939. Vzhľadom na dobrý prospech a úspešnú skúšku bol prijatý do gymnázia J. Zamoyského. Ale po vypuknutí 2. svetovej vojny (01.09.1939) spišsko-oravské obce boli pričlenené k Slovenskej republike. Dominik pokračoval v štúdiu ná Gymnáziu v Levoči (1939–1943), zo začiatku štátom a postupne cirkevnom pod vedením jezuitov (P. Janda, P. Korbačka, P. Srna). Pod vplyvom týchto výborných pedagógov-jezuitov sa rozhadol vstúpiť do jezuitskej rehole. Po examinácii bol 30.07.1943 prijatý do noviciátu v Ružomberku. Tu úspešne absolvoval dvojročný noviciát a ukončil gymnázium maturitou v máji 1947. Filozofické štúdium (trojročné) absolvoval v českom Děčíne nad Labem. Uzavrel ho licenciatom a skúškami: dosiahol titul magistra filozofie pod vedením profesorov-jezuitov P. Vojtka, P. Nemeškala a P.F. Konečného.

Záver štúdia bol už v znamení veľmi sa zhoršujúcej cirkevno-politickej situácie v ČSR: internovanie biskupov, procesy, izolácia

J.E. biskup Dr. Dominik Kalata

reholných predstavených a povestná "Bartolomejská noc" z 13. na 14. apríla 1950. Bol internovaný s ostatnými reholnými bratmi v Bohosudove a potom – ako vojak – odvedený do PTP (pracovno-technický prápor – od sept. 1950 do 31. dec. 1953) Komárno, Podbořany, Hájniky, Zvolen, Radvaň, Fončorda-B. Bystrica. Muselo sa tam nielen tvrdzo pracovať, ale boli to útvary určené aj na tzv. prevýchovu, čiže "čistenie mozgov". V Hájnikoch bol počasné mierny režim. Tu si tajne dopĺňoval teologické štúdium, urobil predpísané skúšky a tak mohol byť vysvätený – tajne – za knaza Otcom biskupom Pavlom Hnilicom v auguste 1951.

Po prepustení z PTP do civilu sa uchýlił k bratovi Valentovi do Svitu. Bez oddychu musel nastúpiť do Stavindustrie v Košiciach ako tesár a po roku na Riaditeľstvo východoslovenského obchodu v Košiciach. Čoskoro sa mu podarilo dostať sa do Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach, odkiaľ bol donútený odísť z "kádrových dôvodov".

Medzitým intenzívne pokračoval v súkromnom štúdiu teológie vo vedomí, že totalitnému režimu ide o úplnú likvidáciu cirkvi a rehoľného života. Bol si vedomý, že ho dôsledne sleduje tajná polícia. Bola to zátaž, ktorú nie všetci vydržali. S lútosou konštaoval, že niektorí podlhali.

Pri príležitosti 70. výročia narodenia želáme J.E. biskupovi

ThDr. Dominikovi Kalatovi veľa pevného zdravia, nezlomnej sily a Božieho požehnania.

Vrúcne ďakujeme za to, že svojou vierou a presvedčením posilňuje našu nádej na lepšiu budúkosť Slovákov v Poľsku.

Všetko najlepšie!

**ÚV SSP,
Redakcia Život
a celá krajaná obec**

Otec Dominik prevzal niektoré nábožensko-organizačné povinnosti pre východné Slovensko s centrom v Košiciach. V septembri 1955 ho biskup Ján Ch. Korec tajne vysvätil za biskupa. Začal obozretne intenzívnejšie rozvíjať rehoľnú a cirkevnú činnosť v tejto oblasti. S radosťou prijal výhodnejšie zamestnanie fotolaboranta na Lekárskej fakulte UPJŠ v Košiciach. Vonkajší tlak naoko povolil, ale rafinovanejšie provokácie sa stupňovali. S Božou pomocou im odolával vyše päť rokov.

Obrat prišiel v januári 1960, keď ho vzali do vyšetrovacej väzby. Boli vyzradené aj tajné vysviacky, nedalo sa nič popierať. Lenže režim pátral ďalej: kto je provinciál, vyšší predstavení, rehoľné skupiny, tajný dorast, atď... Súd ho odsúdil na štyri roky nepodmienečne pre marenie dozoru štátu nad cirkvou, spolčovanie sa v zakázaných organizáciách (jezuiti), kontakty s cudzími nepriateľskými mocnosťami, rozvracanie republiky, nepriateľstvo voči socialistickému štátu a organizovanie tzv. "podzemnej cirkvi".

Dňa 8. mája 1960 bola nečakane vyhlásená rozsiahla amnestia. Vzťahovala sa aj na neho. Nato vedenie Lekárskej fakulty v Košiciach, kde bol ešte v pracovnom vzťahu, mu doručilo výpoved. Modifikovali ju tým, aby urobil "ideologické pokánie", čo rázne odmietol a odišiel do Mestského stavebného podniku v Košiciach za elektrikára. Ihneď si začal dopĺňovať kvalifikáciu na elektrotechnickej priemyselnej škole.

Koncom januára 1963 ho polícia znova zatkla. Odviezli ho do Prahy na Ruzynskú vyšetrovačku, kde už bolo niekoľko rehoľníkov, medzi nimi P. Peter Dubovský, o

ktorom sa prezradilo, že bol tajne vysvätený za biskupa. Koncom aprila bolo na Krajskom súde v Prahe tajne pojednávanie: vymerali mu štyri roky, k čomu prirátali štyri podmienečne amnestované roky, teda spolu osem rokov. Po mesiaci ho odviezli s P. Petrom Dubovským do väznice Mírov pri Mohelnici. Na oddelení "Vatikán" navíjal asi s dvadsiatimi kňazmi a rehoľníkmi elektromotory. Vo februári 1964 ho odviezli do Valtíc na samotky a po troch mesiacoch do Příbrami dolovať urán. Ale pre nedostatok elektrikárov pracoval v dielni s povinnosťou "fára" na opravy v bani. Začiatkom novembra 1965 ho previezli do Leopoldova, kde ho zadeľili do galvanizačnej dielne. Vyhrážanie samotkami pre nebezpečnú náboženskú aktivitu bolo na dennom poriadku. Tu bol do amnestie. Prepustili ho 18. mája 1968, teda odpykal päť rokov a osem mesiacov trestu. Pod nátlakom bez oddychu musel nastúpiť do Východoslovenských strojární v Košiciach. Pre úraz, ktorý mu neuznali, odišiel do Východoslovenských elektrární, kde pracoval až do legálneho odchodu do zahraničia v marci 1969 s podlomeným zdravím: chrbtica, chrup, astma.

Cesta ho viedla na univerzitu do Innsbrucku zdokonaliť si teologicke vzdelanie a urobiť doktorát z fundamentálnej teológie. Chcel si overiť aj to, ako mu fungujú duševné schopnosti po prežitom neľudskom fyzickom a duševnom terore. Po troch rokoch bez väčnejších ťažkostí odovzdal doktorskú prácu na tému Kresťanská humanita a marxistický humanizmus z hľadiska základnej teológie na Teologickej fakulte Univerzity v Innsbrucku (1974, 493 strán). Prácu obhájil a získal

doktorát teológie. Teologicky hlboko fundovaná je aj štúdia Kresťanské ohlasovanie evanjelia v totalitných štátach (1981), ako aj desiatky článkov v zahraničných i slovenských časopisoch, sledujúce duchovné a mravné črty katolíckej spirituality.

Otec biskup Dr. Dominik Kalata, SJ býva od roku 1986 na území Freiburskej arcidiecézy ako titulárny biskup von Semta, poverený plniť biskupske úlohy v Staufen-Breisgau, pričom nesie zodpovednosť za slovenskú pastoráciu v Nemecku. Svoje mimoriadne vysoké teologicke vedomosti odovzdáva aj mladým adeptom teológie na Jezuitskom inštitúte v Bratislave. Často je hostom aj na Spišskej Kapitule. Nezabúda ani na svojich krajanov v rodnej dedine, ktorí ho s láskou medzi sebou víťajú.

Svoju pomoc štredo poskytoval na pracoviskách, vo väzení, kde prinášal ako kňaz duchovnú poslu svojim spolu väzňom v ich duchovných krízach. Bolelo ho utrpenie rodičov, súrodencov, krajanov, spolubratov i väzňov. Nehnevá sa na nikoho, odpustil všetkým, veď aj polícia i tí, ktorí ho trápili, boli tiež len nástrojmi v rukách Božích. Ďakuje dobrotivému Pánu Bohu, že sa dal na cestu ducha, že necúvol, aj keďto bola cesta krízová.

My želáme svojmu drahému jubilantovi pri jeho sedemdesiatke z úprimného srdca hojnosť Bozej milosti a štedrých darov Ducha svätého. – Nech jeho kroky riadi aj ďalej Ten, ktorý dokáže písť rovno i na krivých riadkoch dejín a dokáže meniť tmu na svetlo. Jemu buď za to sláva naveky!

MICHAL GRIGER

ZO ZASADANIA ÚV SSP

Na druhom plenárnom zasadnutí v Krakove sa 19. marca t.r. zišiel Ústredný výbor Spolku Slovákov v Poľsku. Jeho rokovania, venované aktuálnej situácii v Spolku, viedol podpredseda ÚV Dominik Surma.

Hlavným bodom zasadania bolo vyriešenie otázky vedenia nášho Spolku v najbližšom období v súvislosti s neočakávaným úmrtím predsedu ÚV Eugena Mišince. Ako je známe, podľa upravených stanov schválených na poslednom zjazde môžu predsedu a tajomníka ÚV voliť len delegáti MS a OV na celoštátnom zjazde. A keďže jeho zvolanie je veľmi nákladné (IX. zjazd stál vyše 70 mln zł) a v aktuálnej finančnej situácii Spolku zatiaľ neuskutočniteľné, ÚV mal nelahký problém, ako vec čo najracionálnejšie vyriešiť. Napokon po prediskutovaní všetkých za a proti bolo rozhodnuté, že do času zvolania mimoriadneho zjazdu bude funkciu predsedu plniť jeden z podpredsedov ÚV.

Počas tajných volieb, v ktorých kandidovali všetci podpredsedovia: Dominik Surma, Jozef Čongva a Robert Kulaviak, členovia ÚV zverili dačasne úlohu predsedu profesorovi JOZEFOMI ČONGVOVI.

Ústredný výbor zároveň rozhadol, že z úsporných dôvodov bude najvhodnejšie

zvolať mimoriadny zjazd a zvoliť predsedu Spolku počas jesennej porady Života. Termín a miesto jeho konania včas oznámime.

V ďalšej časti rokovania sa zhromaždení oboznámili so správou tajomníka ÚV Ludomíra Molitorisa o súčasnej činnosti Spolku, práci tlačiarne, finančnej situáции a najdôležitejších podujatiach SSP v najbližšom období. Veľa pozornosti venovali najmä otázkam prípravy a programu návštevy Sejmovej komisie pre národnostné menšiny a etnické skupiny na Spiši a Orave (o priebehu

tejto prvej poslaneckej návštevy v krajanskom prostredí píšeme podrobne na str. 16-17).

Na záver zasadania ústredný výbor prerokoval niektoré bežné organizačné a kádrové otázky, v tom taktiež problematiku tohoročných uchádzacov o štúdium na stredných, odborných a vysokých školách na Slovensku a ich štipendijného zabezpečenia, platové záležitosti redakcie Života, otázky ďalšej zamestnanosti slovenskej učiteľky v Novej Belej, slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave a pod.

J.S.

IX. zjazd SSP – prof. J. Čongva dozerá na správnosť hlasovania (pri urne Ž. Chalupková).
Foto: J. Pivovarčík

TICHÁ NÁDEJ

Harkabuz a Podsrnie – dve oravské dediny, kde sa slovenčina raz učí, raz neučí. Krajanské hnutie – radšej jeho idea než činnosť, spočívajú na pleciach niekoľkých krajanov. Ale aj napriek tomu sa tu slovenčina doneďdávna učila. Prečo sa prestala učiť? Na túto otázku nikto nevie dať jednoznačnú odpoveď. Krajania majú na to iný názor a učitelia tiež iný. Zdá sa však, že všetci sa o nevyučovanie zaslúžili a majú na tom kúsok viny.

V čom to väzí?

Vraj v učiteľovi slovenčiny, ktorého nemajú – tvrdia krajania z Podsrnia.

Vraj v neochote ľudí, ktorí nechcú deti zapísť na slovenčinu – tvrdí riaditeľ školy.

Položme si otázku: Prečo riaditeľ neprijal učiteľa slovenčiny? Lebo sa krajania dostačne jasno nevyjadrili, že chcú, aby sa ich deti učili po slovensky. Prečo sa nevyjadrili? Lebo to od nich nikto nežiadalo. Veď sa doneďdávna učilo bez písomného súhlasu. A kruh sa uzatvára. Pracovníci ústredného výboru zabezpečili učiteľa a predpokladali, že ostatné už akosi pôjde samo. Ale nešlo. A tak si všetci vzájomne niečo vyčítajú a už tretí rok sa v Podsrni slovenčina neučí.

Pri hľadaní riešenia som sa stretla už iba s pochybnosťami.

– Sme tu takí zabudnutí, nikto sa o nás nestará – hovorí Augustína Laciaková. – Pred dvoma rokmi sme zorganizovali rodičov, ktorí chceli svoje deti zapísť na slovenčinu, ale na stretnutie s nimi nikto z ústredného výboru neprišiel. Stále nám len niečo slabujú.

– Už by sme asi nezobzírali toľko detí, zatial viem len o dvoch dievčatách, ktorých rodičia by súhlasili – to sú slová Jána Zonzela, predsedu MS v Podsrni.

Rodičia nechávajú rozhodnutie na deti a tie sa nechcú učiť dodatočný predmet. Až keď som niekoľkokrát za sebou počula prílastok

Manželia Jozef a Margita Bonkovci s dcérou A. Laciakovou a vnučkami Halinou a Katarinou

nepovinný, a to z úst rodičov, ako aj učiteľov, uvedomila som si, že v Podsrni a Harkabuze sa slovenčina učí ako nepovinný predmet. Inak, ako všade na Orave. Vôbec nebolo žiakom navrhnuté, že si slovenský jazyk môžu vybrať v 5. ročníku ako cudzí jazyk, a vtedy by sa ho učili povinne, v rámci normálneho rozvrhu hodín.

Bolo až zaskakujúce čítať písomné vyhlásenia rodičov 10 harkabuzských detí, ktoré ešte pred rokom chodili na slovenčinu. Napr.:

- nesúhlasím – dieťa je potrebné na gazdovstve
- nesúhlasím z finančných dôvodov
- alebo jednoducho – nesúhlasím

Zaskakujúce hlavne preto, že hodiny s K. Šenkárovou, ktorá do Harkabuza dochádzala zo Slovenska, boli veselé a uvoľnené. Deti spoznávali Slovensko a slovenčinu na dodatočnom predmete, teda vtedy, keď ich spolužiaci boli už doma. To bol medzi iným dôvod, pre ktorý prestali chodiť.

– Zaradila som tento jazyk ako nepovinný predmet aj preto – hovorí riaditeľka ZŠ v

Harkabuze Romana Stasiková, že som sa bála, či budem mať stáleho učiteľa. A jazyk by sa mal učiť v celých cykloch. Doteraz sme stále mali problém s učiteľom.

Pani riaditeľka však súhlasila, že sa o možnosti vyučovania slovenčiny ako povinného predmetu porozpráva s rodičmi budúcich piatakov, prípadne šiestakov. Mal by tu však byť aj zástupca nášho Spolku, najlepšie ústredného výboru – tak si to žiadajú krajania. Podmienkou je aj zabezpečenie stáleho učiteľa. To by pre nás nemal byť problém.

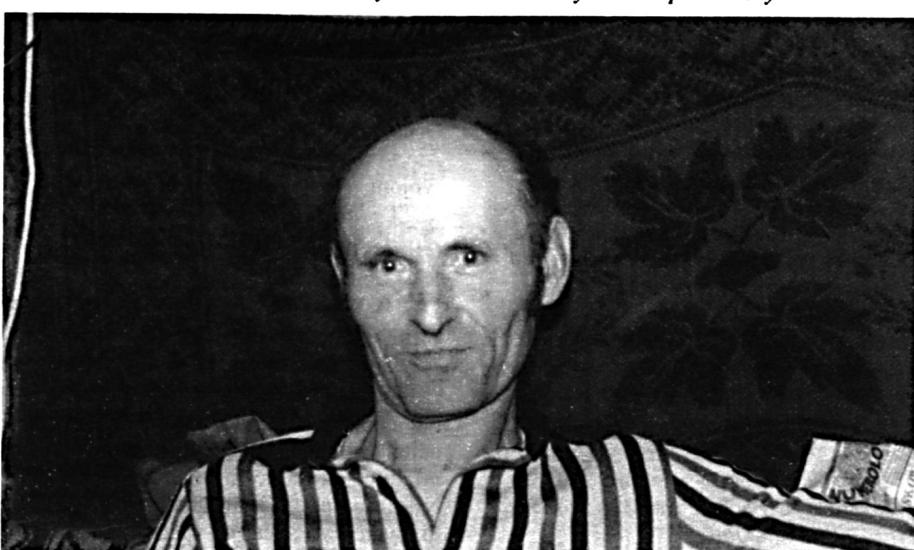
Tradície a nie politika

Krajan František Harkabuz vidí problém v niečom inom. Podľa neho, niektorí ľudia v dedine považujú vyučovanie slovenčiny za politickú záležitosť. Poľskí občania nechcú na ňu dávať svoje deti, lebo sa boja, že by neskôr mohla byť zmenená hranica. Kr. Harkabuz sa im snaží vysvetlovať, že nie sú politickou organizáciou, ale spoločensko-kultúrnou. Našou snahou je udržať starú kultúru tohto územia.

K tomu slúžia aj naše klubovne, v ktorých sa nájdú, hlavne v oboch spomínaných dedinách, hudobné nástroje a kroje. V Podsrni však v minulom roku narazili na ďalší problém – inštruktora. 10 mladých dievčat a chlapcov bolo ochotných nacvičovať ľudové tance, len ich nemal kto viesť. Inštruktorku na materskej dovolenke nikto nezastupuje. Chuť a aktivita sa už rozplynuli. Mládež na dedinách nemá čo robiť. Sú často nezamestnaná a zostáva im len práca na gazdovstve. Ale aspoň v nedeľu by chceli robiť niečo iné.

Ženy v Podsrni túžia po kurzoch šitia a vařenia. Nemajú však ani priestory, kde by mohli kurzy prebiehať. Kedže sa takáto situácia opakuje z roka na rok, ľudia sa prispôsobujú. Nechce sa im vystrátiť nos od televízora a mládeži od videa. No, výnimkou sú sobotnajšie diskotéky – symbol nových čias.

Predsedu MS Ján Zonzel z Podsrnia vyučovanie slovenčiny nevidí optimisticky

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

TVRDÝ SLOVÁK

Ako bučina

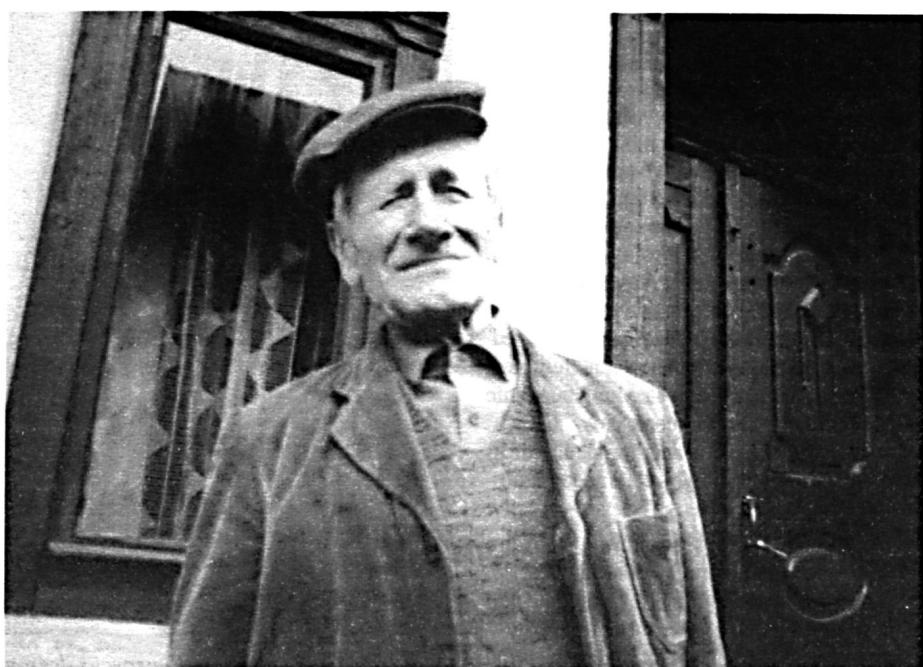
Kacvín č. 43. Ružový dom Antona a Žofie Pivovarčíkovcov. Podlhovasté okná, drevený plot. Úzky dvor, za domom drevenica, maštale stodola. Nie, tu sa nenašiel Anton Pivovarčík. Prišiel na svet o štyri roky skôr, než sa začali stavať tieto základy a rok na to, ako sa jeho otec Ján vrátil z Ameriky. 24. mája 1930. V známení blížencov.

– Aký je môj muž? – pýta sa Žofia Pivovarčíková. Pri veľkej peci obloženej belasými kachličkami leží 80 m pokrovcov, ktoré tkala celú zimu. Všade sú porozkladané pestré prikrývadlá, vďaka ktorým má izba teplé farby a mäkké svetlo. – Rád piše, úraduje. Viac by sa hodil na prokurátora ako na sedliaka. Piť nepije, robiť robí. Musí pracovať, keď chce žiť. Smelý je. Tvrď ako bučina. Nepopustí. Keď ho niečo napadne, tak to musí dotaiahnuť do konca. Dobre mi je pri ňom, nemôžem sa stažovať.

Tažké detstvo

Antonovi rodičia, Ján Pivovarčík a Katarína Tinusová sa zobásili v r. 1920. Pôda bola vtedy veľmi vzácná a oni jej nemali nazvyš. Všetko obrábali rukami. Ján nemal na výber, 9 rokov pracoval v útrobách americkej zeme, dýchal uhoľný prach. Keď sa vrátil, kúpil pôdu a postavil dom. V r. 1935. ho zvolili za richtára. Anton sa narodil ako druhý z troch detí. Prvé spomienky sa mu spájajú s ranným bučaním kráv, klepotom konských kopýt, doštenou podlahou, ktorá

„Je smelý a tvrdohlavý“ – tvrdí Ž. Pivovarčíková

Anton Pivovarčík

mala farbu chleba. Keďtrochu podrástol, pásol dobytok na spoločnom pastvisku. Musel vstávať každý deň o piatej a po celý deň nespúšťať oči z kráv. Vtedy nebolo refází, beda, ak by sa nejaká z nich zatúlala. Jediné, o čom sníval, bol novučičký a vyleštený bicykel. Úchvatný mechanizmus, ktorý viac obdivoval, než mu rozumel. Najkrajšia spomienka z detských čias? Raz ho pristavil žandár a dal mu vyčistiť svoj bicykel. Vtedy si prezrel každú jeho súčiastku, skúmal reťaz, sedadlo. Dostal od neho 20 halierov, za ktoré si nákupil cukrskov na dva dni!

Vojna

V auguste 1939 poľská hraničná stráž vyhodila do vzduchu most pred kasárnou. Krátko na to Kacvínčania kopali protitankové zákopy. Akoby to nestačilo, vojaci im kázali úseky medzi jamami zatarasiť zoštatými smrekmi. 1. septembra o polnoci cez hranicu prefrčala motorka. Na druhý deň všetci vedeli, že vypukla vojna. Nemci prišli do Kacvína rovno z Veľkej Frankovej, nastražené zákopy obišli cez rieku. Malý Anton nikdy v živote nevidel také vojsko. Svetlovlásí obri hovorili nezrozumiteľným jazykom a boli ozbrojení po zuby. Niesli so sebou predzvest apokalypsy, naháňali mu strach, ale akýmsi čudným spôsobom ho pritáhovali.

Po 3 mesiacoch prišli do Kacvína slovenskí úradníci. Po Nemcoch nezostalo ani stopy. Neskôr sa objavili slovenskí učitelia – Alžbeta Novotná z Ružomberka, Štefan Beleš zo Ždiaru a Jakub Čarnogurský z Veľkej Frankovej. 9-ročný Anton musel prekonáť najprv bariéru, akú predstavovali 2 roky poľského pravopisu. Ale bol trpežlivý a zaťatý. Už v detstve vedel uskutočniť, čo si zaumienil. Nový farár Ignác Lihosith z Jablonky založil krúžok miništранťov, otvoril knižnicu.

– Vr. 1944 sa v Kacvíne začali prejavovať náznaky šovinizmu – spomína si dnes A. Pivovarčík. – Počkajte, my vám ukážeme!”, vyhŕážali sa nám Poliaci.

Bandy, neviditeľné ruky a strach

Na urbárskom dome, kde kedysi úradoval maďarský notár, „neviditeľné ruky“ zatreli slovenský nápis „Kultúrny dom“. V marci 1945 prišli na hranicu Rusi a po nich Poliaci. Jedna žena vraj hodila kameň do vojenského auta a kričala: „Nechceme Poliakov!“ Poľský major uvažoval, že dá vypáliť celú dedinu. V Kacvíne panovala napäť atmosféra, urastený poručík Wiśniowski chodil po obci s korbáčom. Antonov otec sa spojil s O. Špirkom, J. Surmom, s Čechom J. Schlegelom z Nedeca a s ďalšími krajanmi. Po dvoch rokoch neprestajných vybavovačiek sa im podaril husársky kúsok – na okrese zaregistrovali Spolok Čechov a Slovákov v Poľsku. Písal sa vtedy rok 1947. V tom čase Spiš drancovali ozbrojené bandy. Odkiaľ? To nikto presne nevedel. Z okolia Nového Targu? Gorcov? Antonov otec sa raz vracal z trhu, keď sa mu do cesty postavil čudný muž. Trochu otrhaný ako tulák, trochu ako vojak s nabitoú puškou uviazanou okolo krku obyčajným povrazom. – *Kým takto otca držal – hovorí A. Pivovarčík – banda vzala u Jakuba Mrugalu 4 kravy, u Vavroškovcov dva kone a Jakuba s Jánom tak zbili, že ich museli odviezť do nemocnice. Strašne som sa bál, že mi otca zastrelia.*

Cudné veci sa začali diať aj v kostole. Farár Ochoňski kázal všetkým spievať po poľsky. Ale krajania ho neposlúchli a spievali po svojom. Vtedy hromovým hlasom zvolal:

“Ludia, čo robíte? Pomsta ide s neba!” Zložil ornát a odišiel od oltára.

“Pán richtár” na doskách, ktoré znamenajú svet

Anton Pivovarčík sa hned na začiatku zapojil do činnosti spolku, ktorého predsedom bol jeho otec Ján. Z Levoče prišla slovenská učiteľka Felícia Ištóková, ktorá nahovorila mladých krajanov na založenie divadla. Nikomu nechýbalo nadšenie. Anton Pivovarčík sa večer čo večer učil naspmatiť

krkolomnú úlohu richtára v Slepom ženíchovi. – *Tak čo pán richtár?* – posmievali sa mu iní herci.

V r. 1948 dostali kacvínki krajania od Matice slovenskej bábkové divadlo. Bolo to obdobie blázivného hereckého putovania. Vozы naložené ručne maľovanými kulisami hrkotali po hrbotatých cestách a z dediny do dediny prinášali kúsok slovenského slova, farebného sveta snov a vytúženého smiechu. Prinášali uvoľnenie, zabudnutie a spomienky na staré časy. V r. 1952 sa Anton oženil s 18-ročnou Žofiou Soľavovou.

– *Nemala život na ružiach ustlaný* – hovorí A. Pivovarčsk. – *Jej otec pochádzal z Malej Frankovej a bol vyučeným kováčom. Zahynul, keď Žofka mala 13 rokov.*

Nesedel doma

Z roka na rok bolo horšie. Postupne sa začali vytrácať slovenskí učitelia a kultúrna činnosť ochabla. Po smrti svojho otca sa Anton úplne oddal krajanskému hnutiu. V rokoch 1965–1975 bol členom predsedníctva ÚV Spolku, v 70. rokoch plnil funkciu predsedu MS v Kacvíne. Nesedel doma, chodil ku krajanom slovko prehodiť, po pleci poklepať. Núteneň modlitba nie je modlitbou a nič tak neutužuje, ako vzájomné stretnutia. Štyri roky bol pokladniskom Roľníckeho krúžku, ktorý priviezol do Kacvína prvý traktor. V miestnom urbári plnil funkciu tajomníka, pokladniska a dlhé roky pôsobil v revíznej komisií.

Kto sa bojí, nič nespráví

V 80. rokoch sa na Antona obrátili slovenskí knazi z Cyrilometodského ústavu v Ríme. V časoch komunizmu veriaci na

Slovensku nemali prístup k modlitebným knižkám. Knazi z Ríme začali posielat jednotné katolícke spevnky priamo na Antonovu adresu. Ako ich dostať na Slovensko? Cez zelenú hranicu? Tento spôsob komunikácie Kacvínčanov používali už od pradávna. Ved ich obec je zo všetkých strán obklopená hranicou. A ľudia vždy vedeli nájsť najrozumnejšie východisko sami – bez "pomoci" úradov.

Ked Anton dostał "čerstvú zásielku" kníh, vyviezel ju na voze do poľa a čakal, kým tma nesadne na okolitú krajinu. Potom ich nabalil do plecniaka. Chvíľu počúval les a vstrebával okolité vôle, aby sa presvedčil, či je všetko "normálne". Nikdy nepil a nefajčil, to by otupilo jeho zmysly. Ak bolo všetko v poriadku, kráčal zajačím krokom, ako keby si obliekol plášť neviditeľnosti. Za každým smrekom mohol naľahúť vojak. Jeho nabitá zbraň a pes. Ale kto sa bojí, nič nespráví. Anton vedel, že pri prenášaní modlitebných knižiek môže stratiť aj život. Maximálne sústredenie vypĺňalo všetky bunky jeho tela. Úlavu pocítil, až keď knihy odovzdal veriacim z Matiašoviec, alebo Lendaku, odkiaľ sa posielali ďalej do Bratislavu.

Anton bol vždy hrdý a nebojáčny. Nikdy sa nedal odradiť a vždy si stál za svojím. Nikdy nezbočil z cesty. Mnohí ho nechápali. Čudovali sa, že toľko obetuje. Ale jemu to stalo za to.

Vie, čo píše

– *To je človek, ktorý myslí a vie, čo píše* – povedal o ňom kedysi Adam Chalupec. Ked sa A. Pivovarčkovi zahniezdi v hlave nejaká myšlienka a dobiedza ako rozrúrená osa, sadne a začne písť do Života. Na papier, ktorý

má práve po ruke. Dlhé roky zanietene roznášal Život a zbieran predplatné. Na prelome 50. a 60. rokov sám predplácal až 12 kusov krajanského časopisu. Trikrát sa mu podarilo získať zlaté pero. Prečo píše? Aby ukázal svetu, že žijú aj Slováci, že ich povedomie ešte nedodýchal, aby povzbudil rodiny, v ktorých slovenskost už ledva tlie. V r. 1989 ho krajania zvolili za predsedu obvodného výboru na Spiši, 5 rokov je jednateľom Spolku Svätého Vojtecha a od februára 1994 predsedom MO MS.

– *Som rád, že máme slovenské omše. Máme to, čo sme pred vojnou nemali* – tvrdí A. Pivovarčsk. – *Mojou túžbou je, aby bolo viac mládeže, aby sa usporadúvali stretnutia s absolventmi škôl.*

Tri zázračné želania

A čo by si A. Pivovarčk želal, keby ulovil zlatú rybku?

– *Po prve dvojité občianstvo. Mám 64 rokov a chcel by som sa toho dožiť. Po druhé, aby sme svetu ukázali, že žijeme, že Spolok je jednotný a všetci taháme za jeden povraz a po tretie, aby som videl na oko.*

Nepochopiteľné? Pre Antona Pivovarčku je dôležitejšia situácia slovenskej menšiny v Poľsku, než vlastné zdravie.

– *Môj život je tvrdý – vysvetluje. – Otec ma náučil: Ked sa jedného drží, tak sa toho drž. Ked si Slovákom, tak ním bud raz a navždy. Aj v Poľsku.*

Zmenil by svoj život, keby sa ešte raz narodil? Nie, je sám sebou, toho sa drží. Nič iné nepotrebuje. Má svoje presvedčenie tvrdé ako skala a to je jeho najväčšou hnacou silou. Má svoju studňu, z ktorej čerpá energiu na všetko ostatné.

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

KRÁTKO ZO SPIŠA

11. marca novosáczské vojvodstvo navštívil novomenovaný predseda vlády Józef Oleksy, ktorý pochádzal z Nového Sącza. Počas krátkej návštevy premiér zavítal aj do Nového Targu, kde si prezrel stavbu tamomiejskej nemocnice a neskôr aj geotermy v Bialom Dunajci. V Ludžmierzi sa stretol s predstaviteľmi Zväzu Podhalancov. Škoda, že p. premiérovu nastačilo čas na návštevu Spiša a Oravy.

Nižnolapšania sa už niekoľko rokov pripravujú k výstavbe vlastnej pôly, ktorá je tam zvlášť potrebná. K najbližšej pôle musia Lapšania chodiť až do Nedece alebo až do Kacvína.

Nový Targ sa z roka na rok stáva krajší. Kto vie, či to nie je aj zásluhou našich

slovenských rodákov, ktorí tam každý štvrtok a sobotu nechávajú množstvo peňazí. Nedávno v Novom Targu vypísali súťaž na architektonické obhospodárenie tamomiejskeho

námestia. Porota dostala sedem návrhov, z ktorých odmenila tri. Ako sme sa dozvedeli, tretie miesto obsadil gminný architekt Eugeniusz Gryglak z Nižných Láp. (jp)

Obrázok z výstavby kanalizácie v Nedeci. Foto: J.P.

Z DEJÍN PODVLKA

Už v niekoľkých číslach nášho časopisu sledujeme zaujímavú história Podvlnka, jednej z hornooravských dedín, na základe ktorej podvlčiansky farár Štefan Šmiheľ opisuje dejiny celej Oravy. Začína 13. storočím a končí rokom 1945. Keďže mu bola táto obec nesmierne milá – pôsobil tu v r. 1942–43 – nedalo mu nepohľadať archívne materiály a chronologicky zostaviť sled udalostí. Hlavne preto, že sa už v čase svojho pobytu pravdepodobne stretol s rôznou interpretáciou historických udalostí.

V závere svojej štúdie sa venuje asi najskomplikovanejšiemu problému – národnostnej otázke na slovensko–poľskom pohraničí. Z citovaného materiálu vidieť, že sa okrem slovenských archívlií opiera aj o dielo W. Semkowicza a v podstatnej mieri o Katolícke noviny.

Oravčania si vždy chránili svoje územie

Thurzovci sa postarali o dobrú obranu uhorsko–poľských hraníc, keď toto územie obsadili pastiermi – valachmi. Ich povinnosťou bolo o.i. strážiť hranice proti Poliacom, ako aj dohliadať na dôležitú cestu do Krakova a Wieliczky, ktorá viedla cez Oravu. Valasi mali výhodnejšie práva oproti iným osadníkom, čo potvrzuje aj list z 9.5.1576 Kataríny Zrinskéj, vdove po F. Thurzovi, cisárovi Maximiliánovi, kde sa valachov zastáva.

Veľmi názorne ich lojalitu ukazujú už spomínané Daňové súpisy a Inventáre, kde sa pod hrozbou pokuty nakazuje nepúšťať na územie Oravy žiadneho Poliaka. Nebolo možné s nimi ani obchodovať a tobôž im niečo darovať – napríklad nehnuteľnosť.

Tu si Š. Šmiheľ kladie otázku, ako je možné, že aj napriek takýmto opatreniam došlo k premiešaniu obyvateľstva a neskôr aj k odnárodeniu istej časti Oravčanov.

Prfinc hľadá ešte v 16.–17. storočí v osobe Mikuláša Komorowského, poľského šlachtica zo Žywca. Bol to krutý a násilný človek, ktorého sa poddaní báli, a preto často utekali za hranicu do thurzovských dedín. Keď si ich Komorowski žiadal späť, Thurzovci mu poľských sedliakov nechceli vydať, brániac sa tým, že oni ich nevolali. Komorowski sa začal mstiť a napádať pohraničné oravské dediny. Jeho bezočivosť a neústupčivosť spôsobila, že si na túto tému začali vymieňať korespondenciu aj obaja panovníci. Nič však nepomohlo, a tak sa na Orave v priebehu niekoľkých desaťročí usadilo veľa poľských rodín. Vzniklo miešané obyvateľstvo, ktoré si vytvorilo aj zvláštne slovensko–poľské nárečie – tzv. goralské.

V 17. a 18. storočí sa na územie spustošenej hornej Oravy (po proticisárskej vzburách a po prechode vojsk Jána Sobieského na pomoc Viedni) dostávajú nové rodiny, pochádzajúce z trenčianskych majetkov Thurzovcov.

Š. Šmiheľ správne podotýka, že na zmenu jazyka mali v tomto čase veľký vplyv aj poľskí katolícki kňazi a licenciáti. Učili katechizmus v poľtine, ale ľudia sa modlili po slovensky. A tak sa do roku 1920 používali dva jazyky – nárečie v každodenom styku a slovenčina v styku s cudzími ľuďmi, kňazmi, v listoch, na náhrobkoch, alebo domáčich nápisoch. "Domorodec nikdy nepoužil inú reč, ako slovenskú" – píše Š. Šmiheľ.

Podvlnk už nie je na Slovensku

Pamätný dátum 28. júl 1920. Cudzí rozhodli za nás a vládnu predstaviteľa slovenského a poľského štátu sa rozhodnutiu podrobili. Kým však veľká časť Oravy pripadla Poľsku, predchádzala tomu veľká agitácia.

Ešte koncom 19. storočia si Poliaci všimli, že ľud na Orave rozpráva goralským nárečím, ktoré považovali za pôvodom poľské. Využili to aj vo svojej propagande, ku ktorej sa o.i. hlásila mladá poľská inteligencia, študenti a kňazi pochádzajúci z týchto oblastí. Po scítaní ľudu v r. 1910 mohli mnohí Oravci ďakovať za "svoju" poľskú národnosť prof. Divéckemu a nejakému Matonogovi. Túto história spomína aj dr. A. Mišovič vo svojej Napravenej krivde (1940). Propagátori vydali v r. 1912 brožúrk, v ktorej nabádali Hornooravcov, aby sa hlásili k

Poľsku. Dôsledkom bol vznik rôznych poľských spolkov. Začala vychádzať aj Gazeta Podhalańska, ktorá tiež šírila podobné názory.

Poľskí činitelia mali v r. 1913 zjazd v Czarnom Dunajci, kde dohodli svoju stratégii pôsobenia prostredníctvom učiteľov a kňazov, ako F. a K. Machyovcov vo Veľkej Lipnici, M. Jablonského v Oravke, J. Buroňa v Malej Lipnici, J. Mašlaka v H. Zubrici a A. Sikoru na Spiši.

Po skončení 1. svetovej vojny v r. 1918 sa Slováci odtrhli od Uhorska a založili si spoločný štát s Čechmi. S tým Poliaci na Orave nesúhlasili a začali agitáciu za pripojenie hornej Oravy k Poľsku. Navštívili anglického veľvyslanca Noulensa, ktorý ich odkázal na amerického prezidenta Wilsona. Tak sa F. Machay, P. Borowy a V. Halčin (za Spiš) v marci 1919 dostali až k Wilsonovi.

Medzitým mierová konferencia víťazných štátov vyhlásila, že hranice medzi Čs. štátom a Poľskom určí ich Najvyššia rada. Prvý návrh z 19.4.1919 – bola hranica na Visle. S tým Poliaci nesúhlasili a k jednotnému názoru nedošlo ani neskôr. Navrhli, aby sa na spornom území usporiadal plebiscit. Vtedy tiež otvorené požiadali, aby Poľsku pripadal celý Trstenský a Námestovský okres.

Došlo k veľkej agitácii, podplácaniu a kupovaniu duší. Názorným príkladom slúži kniha F. Machaya Moja cesta do Poľska. K agitátorom sa pripojili aj známe osobnosti ako prof. Semkowicz či K. Tetmajer. Plebiscit sa však nekonal, lebo medzitým sa ministri zahraničných vecí oboch štátov dohodli, že sa podriadia rozhodnutiu víťazných štátov.

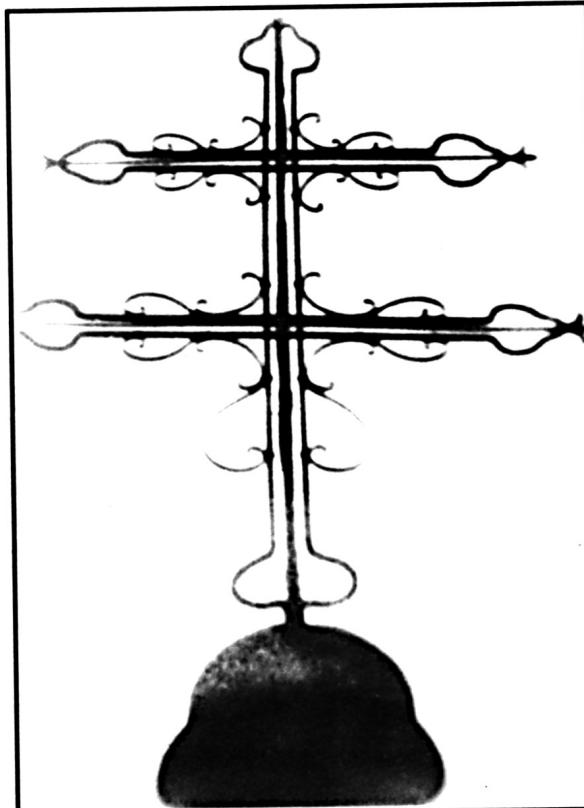
Š. Šmiheľ spomína, že Beneš sa svojím rokovaním vlastne pričinil k predaju hornej Oravy za ostravsko–tešínsku oblasť. V 24. roku nám ešte Poliaci predali Suchú Horu a Hladovku za Veľkú Lipnicu. Šmiheľ otvoreně odsudzuje nečestnú agitáciu "oslobodzovacích výborov", ktoré zastrašovali oravský ľud. Ten mal svoje národné presvedčenie, ale nakoniec nemohol sám rozhodnúť.

Š. Šmiheľ uvádzá historické príklady, že jazyk na zmiešanom území nemôže byť jediným kritériom príslušnosti národa. Vo Švajčiarsku alebo Spojených štatoch žije niekoľko rečovo odlišných skupín v jednom štáte. A nárečie, ktorým sa hovorí na Orave, je rovnako vzdialé alebo blízke k obom jazykom – slovenskému aj poľskému.

Historicky bolo toto územie spojené po tisíc rokov so Slovákm. Nasvedčuje tomu aj geografická poloha (povodie riek). Vsetci zakladatelia osád boli Slováci. Vládli tu dlhé roky Thurzovci a poľskí páni v 15. storočí mali len takú moc, akú im dovolili uhorskí panovníci.

Sprac.: VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

Takto vyzeral dvojramenný kríž odstránený z kostola v Podvlnku. Repr.: J. Pivovarčík

VERNÁ RODINNEJ TRADÍCII

Ludové porekadlo hovorí, že človek nikdy nevie, kam ho osud zavedie. Platí to zvlášť pre krajanku Alžbetu HELDÁKOVÚ z Čiernej Hory-Šoltýšstva, ktorej životné osudy chceme dnes predstaviť.

Narodila sa 6. septembra 1924 v chudobnej rodine Alžbety a Bartolomeja Chudáčkovcov. Jej mama sa v obci tešila všeobecnej úcte, najmä keď ukončila pôrodnícky kurz v Turčianskom sv. Martine i stala sa pôrodníčkou. Vždy vedela ľuďom pomôcť a poradiť.

Alžbeta je najstaršia z troch súrodencov. Ako spomína, za jej mladých rokov bol život oveľa tažší, jedávalo sa najmä "grule", "moskole", kyslé mlieko a pod.

Dnes – hovorí – je ľuďom oveľa lepšie, aj materiálne, ale akosi smutno. Predtým sa sice žilo chudobne, ale ľudia jeden druhého šanovali, boli spoločenskejší. Dnes dbajú len o vlastný záujem, na iných nepozerajú. Možno sa to kedyži zmení na lepšie...

Aj keď Alžbeta ukončila poľskú základnú školu, slovenčinu ovláda, ved – ako zdôrazňuje – je Slovenka. Vyniesla si to z rodinného domu, kde sa dbalo o národnú výchovu.

Moji rodičia – spomína pani Alžbeta – mali veľa známych, medzi ďalšími v Spojených štátach. Odtiaľ sme v medzivojnovej období dostávali noviny, ako napr. Slovenskú obranu, ktorú otec vždy podrobne prečítal a s jej obsahom sa vedel podeliť s inými, teda aj s deťmi. Keď som už vedela čítať, otec ma posadil pekne za stôl a dal mi najprv čítať nenáročné texty. Čítala som o.i. slová slovenských ľudových pesničiek. Samozrejme neskôr som dostávala čoraz náročnejšie texty, no a tak som sa materčinu naučila. Dnes sa, keď treba, s každým po slovensky dohovorím.

Manželia Alžbeta a Vojtech Heldákovci

Myslím si, že národné povedomie mladých závisí predovšetkým od rodičov a od školy.

Po zavŕšení školskej dochádzky Alžbeta ostala doma a pomáhala rodičom v poľnohospodárstve. Na začiatku päťdesiatych rokov sa vydala za krajanu Vojtecha Heldáka. Na svet prišli deti, o ktoré sa spolu s manželom bolo treba starat. Keď podrástli, rozhodla sa vybrať do sveta za zárobkom. Bola pekná jeseň 1969, keď sa Alžbeta ocitla na varšavskom letisku Okęcie. Mala namierené do Ameriky, kde chcela navštíviť švagra Tomáša. Keďže sa prvýkrát ocitla tak daleko od domova – od strachu sa jej priam podlamovali kolená a skoro zabudla ako sa volá.

Dnes na túto udalosť spomína s úsmevom, ale vtedy, pred vyše dvadsiatimi rokmi, jej veru nebolo do smiechu. Lietadlom LOT-u sa z Varšavy dostala do Hamburga a odtiaľ až do Chicaga. Nevedela anglicky, ale na šťastie na letisku jej pomohli dva Juhoslovania, ktorí jej dôkladne vysvetlili, ako sa dostať k rodine. V prvých dňoch boli len samé návštevy rodinných príslušníkov a známych, ale potom si už musela radať sama.

– Najväčším problémom je nájsť si prácu. Keď sa ju už nájde – hovorí p. Alžbeta – treba si ju za každú cenu udržať. Mne sa pošťasnilo, mala som dve roboty. Trošku som zarobila, pomohla vlastnej rodine a trošku aj odložila na vkladnú knižku. Návštevu som si najprv predĺžila, aby som mohla požiadať o trvalý pobyt v Spojených štátach, čo sa aj podarilo.

Neskôr, po vyše ročnom pobýte v Poľsku, Alžbeta Heldáková opäť cestuje do Ameriky, už natrvalo – stala sa americkou občiankou. Po veľkej námahe sa jej do Ameriky podarilo "stiahnuť" aj manžela Vojtecha a deti Jozefa, Andreja, Annu a Irenu. Najstaršia Mária si založila rodinu a učí vo Vratislavi.

Dnes Alžbeta Heldáková a jej manžel Vojtech sú už na zaslúženom dôchodku a tešia sa spoločne z toho, že im osud prial. Hoci pani Alžbeta má už 71 rokov, opäť sa chystá navštíviť svojich príbuzných v Amerike a pozdraviť všetkých Spišiakov, ktorých je najmä v "slovenskom" meste Chicagu neurekom. Podľa nej sú Spišiaci, ale aj Oravci tešia vo svojom novom prostredí obľube, sú neobyčajne vytrvalí a pracovití. Američania nepozerajú na to, akej je ten či onen národnosť, ale čo vie, a kákym je človekom. Kto má veľa iniciatív a vôleb kto chce, môže si svoju národnú kultúru rozvíjať ako chce. Štát mu v tom absolútne nebráni.

Hoci Alžbeta Heldáková žila v cudzom prostredí, uchovala si svoju slovenskú národnosť a vstupila ju aj svojim deťom a vnukom, ktorých len v Amerike má sedem. Počas pobytu v Čiernej Hore sa veľmi rada angažuje v našom krajanskom hnutí. Napomáha a propaguje nás krajanský časopis Život. Nedávno bola delegátkou na 9. zjazde nášho Spolku. Podľa jej názoru v Čiernej Hore a akise aj v iných spišských a oravských obciach chýba silný aktív. Slabšia je aj práca krajanských klubov. Chýbajú v nich slovenské knihy, noviny a iné zariadenia, ktoré sú potrebné v kultúrnej činnosti. Treba tiež zlepšiť spoluprácu s krajanskou mládežou.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Naša fotohádanka

Naša dnešná fotografia predstavuje dvoch známych poľských filmových a divadelných hercov. Nebude ľahko uhádnuť o koho ide, keď poviešme, že hrali hlavné úlohy v znamenitej veselohre režiséra S. Chęcińskiego Sami svoji. Napíšte nám meno i priezvisko aspoň jedného z nich a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 3/95 sme uverejnili fotografiu herca Janusza Gajosa. Knihy vyžrebovali: Teresa Ziembová z Veľkej Lipnice, Magdaléna

Loreková z Jurgova, Andrej Kubasek z Kacvín a Jadviga Czerwiefiová z Chyžného.

**S JOZEFOM PETRÁŠKOM
predsedom Regionálneho zväzu chovateľov oviec a kôz**

POMOC OVČIARSTVU

Kedy vznikla vaša organizácia?

– Regionálny zväz chovateľov oviec a kôz vznikol 28. novembra 1994 v Novom Targu. Ako naznačuje sám názov, sme regionálnou organizáciou, keďže vo svojej pôsobnosti máme päť vojvodstiev: Nowosączské, Krakowské, Krosňanské, Tarnovské a Bielske. Svojou činnosťou zväz napomáha a usmerňuje celkový rozvoj ovčiarstva v tejto časti Poľska.

A konkrétnejšie?

– Jednou zo základných činností zväzu je udržať plemenné stádo horskej ovce, tak ženského ako aj mužského pohlavia. Snažíme sa v tom pomôcť tunajším rolníkom a chovateľom oviec. Pred dvoma rokmi sa nám podarilo získať účelovú dotáciu vo výške 500 tisíc zlôtich na jednu bahnici. V minulom roku sme nedostali dotácie. V súčasnosti máme príslub, že finančnú pomoc dostanú chovatelia, ktorí majú minimum 10 bahníc a aspoň tri mladé jarky. Ak chcú získať túto pomoc, musia sa prihlásiť do našho zväzu na ul. Szaflarskej 93 D/7 v Novom Targu. Na jeseň budeme značkovať pohlavie.

Ziaľ s touto činnosťou náš Regionálny zväz nie je veľmi spokojný. Spolu s riaditeľom Janom Janczym vyvýjame úsilie, aby bola dotovaná každá bahnica. Prispelo by to k zlepšeniu situácie v ovčiarstve v našom regióne a k jeho väčšej rentabilite. Tým by vzrástol aj počet oviec, ako tomu bolo kedy. Sme toho názoru, že sporadická pomoc štátu nevyrieší túto akútnu situáciu.

Popri tom sa zväz každoročne zaoberá výkupom jatočných jahniat, ktoré vyvážame až do Talianska. V tomto roku vzhľadom na pokles ceny talianskej líry sa stal predaj jahniat pre chovateľov menej atraktívny. Podobne ako v predošlých rokoch mali sme váhové triedy. V triede 10–14 kg sme ponúkali 57 tisíc zlôtich za kilogram, pri 15–18 kg to bolo 53 tis. zlôtich a v triede 19–25 kg 51 tisíc zlôtich. Taliani uprednostňujú mladé jahňatá, zatiaľ čo našim chovateľom oviec sa opláca predávať staršie, vzhľadom na predĺženú laktáciu matky pred jej odchodom do košiara. Okrem toho vykupujeme ovčiu vlnu – za bielu ponúkame 21 tis. 500 zl. a za farebnú len 9 tisíc.

Pre doplnenie povie, že zväz sa zaoberá všetkými plemenami oviec v našom regióne a v poslednom období aj chovom kôz.

A propos kôz na Spiši. Koza bola vždy spojená so stereotypom chudoby. Je tomu tak aj dnes?

J. Petrášek ako úspešný vystavovateľ na poľnohospodárskej výstave vo Varšave (1991).

Predsedajúci J. Petrášek pred sídlom Regionálneho zväzu chovateľov oviec a kôz v Novom Targu

– Bolo tak. Dnes sa koza môže stať ozajstným zdrojom bohatstva. Aj keď na druhej strane máme v praxi problémy s výkupom kozieho mlieka a nemáme na okolí ani riadny mliekárenský závod na jeho spracovanie. Vzhľadom na to sú náklady spojené so spracovaním kozieho mlieka vysoké a chov nie je vždy rentabilný. Pre zväz je práca s kozami dosť namáhavá, pretože musíme mať s chovateľom neustály kontakt, s čím sa spájajú ďalšie náklady. Na druhej strane pozorujeme rast záujmu o chov kôz. Pomerne veľké stádo kôz máme zaregistrované v Repiskách-Bryjovom Potoku a v Čiernej Hore. Kozy chovajú aj v Krempachoch, Lapšoch a Kacvíne. Kozie mlieko je veľmi zdravé a pre deti ľahko strávitelné. To je asi dôvod, že ľudia chovajú jednu, bud' dve kozičky.

Vráťme sa však k ovčiarstvu. Čo treba dnes urobiť, aby sa niekto mohol stať bačom?

– Predovšetkým treba mať vrúcný vzťah k ovciam. Bača nemusí mať žiadnu školu. Každý bača, kym sa stane bačom, by mal prejsť prácu na salaši. Bude mu ľahšie pri organizácii práce a pod. Zatiaľ ešte presne nevieme, aká bude situácia v budúcnosti. Vojvodské úrady a Sanepid navrhujú, aby každý budúci uchádzča prešiel odborné školenie. Po jeho úspešnom absolvovaní by dostal od našho zväzu bačovský certifikát, oprávňujúci k bačovaniu. Dnes sa to ešte nevyžaduje, ale každý bača a valach musí mať zdravotnú knižku a poistenie.

Ako vyplýva z posledných správ vieme, že bačovia nechcú bačovať vzhľadom na sprísnenie noriem pri spracovaní ovčieho mlieka. Ba, niektorí odchádzajú bačovať na Slovensko.

– Vchádzame do Európy. Vzhľadom na to doterajšia norma pri spracovaní ovčieho mlieka (pasterizácia) nevyhovovala mliekárňam a Sanepidu. Vzhľadom na to sú potrebné nové normy. Motivujú to tým, že bez nových noriem nie je možné vyrábať zdravý syr, oštiepky a pod. Náš zväz nie je proti tomu, keďže si uvedomujeme, že je potrebné uviesť do výroby nové linky, ako aj hľadať nové odbytištia. Budeme sa vo svojej činnosti snažiť celú záležitosť riešiť v prospech bačov. Jedno je faktom, naši bačovia musia lokalizovať salaše a košiare tak, ako je to na Slovensku – pri zdravých vodných prameňoch, kde bude dobrý prístup a elektrický prúd. Pri spracovaní ovčieho mlieka sa vyžaduje osobitná hygiena. Len vtedy sme schopní konkurovať. A to, že naši bačovia odchádzajú na Slovensko, nie je pravda. Odchádza vrah len pán Kapolka z Nedeca. V najbližšom čase sa chystáme do Varšavy, kde by sme sa chceli stretnúť s veľvyslancom Slovenskej republiky p. M. Servátkom, ktorý nám hádam pomôže pri rozšírení kontaktov v tejto oblasti aj so Slovenskom. Výmena skúseností by bola pre nás zvlášť osozená.

DOKONČENIE NA STR. 15

DEŇ ZÁŠKOLÁKOV NA ORAVE

S čím sa priemernému občanovi v priemom veku spája prvý jarný deň? Tak trochu to súvisí od miesta, z ktorého pochádza. Krásny slnečný deň s teplejším slniečkom, s vŕbami obojsypanými bahniatkami, veselými narcismi a tulipánmi, prípravami na prvú jarnú orbu, alebo bláživým dňom záškolákov? Mládeži rozhodne s tým posledným. A v tomto prípade je už úplne jedno, z ktorého kúksa Poľska mlad pochádza.

Žiaci a študenti sa obvykle na tento deň už dopredu pripravujú a učitelia si pomaly zvykajú, že 21. marca budú mať poloprázdne triedy. Žiaci neprepasú ani jednu príležitosť, aby sa nemuseli učiť a tak odnedávna k tomu využívajú aj prvý jarný deň. Námestia vo väčších mestách sú zaplavene húfmi mladých ľudí a v posledných rokoch nezriedka musí na skrotenie ich "dobrej nálady" zasahovať polícia.

A ako to vyzeralo v tomto roku na Orave? Špecificky – po oravsky. Príroda si taktiež zašantiла. Dvojfarebnú hnedoželenú krajinu prikryla pätnásťcentimetrovou vrstvou snehu. A tým skrížila plány hlavne učiteľom. Poučení minulými rokmi, si dôkladne tento deň rozplánovali. Bolo im to zrejme aj doporučené, lebo riaditeľka Emilia Rutkowska z Gminného úradu v Jablonke bola dôkladne informovaná, ktorá škola, čo robí. Je to jeden zo spôsobov, ako deti udržať v školských budovách.

Aj keď je to deň záškolákov – cieľom je predsa neučiť sa! V nižších ročníkoch základných škôl deti dopredu nahlásili, čo chcú robiť a učitelia sa snažili vyhovieť im.

Len aby to neboli všedný deň – prváčky

Boli sme najlepšie

Niektoré triedy preto pozerali videofilmy, iné išli do kina do Nového Targu, alebo na malý výlet. V Podvuku prváci navštívili zubára. V Harkabúze boli deti tíško zahľadené do rozprávky. A v Podsrní som našla len niekoľko chlapcov pri stolnom tenise. Ostatní boli v Rabke na divadelnom predstavení súboru Rabcio a v kine.

Jeden bod programu však majú všetci každý rok rovnaký – topenie Moreny. Tí, čo nikam nejdú, sa svorne lúčia so škaredou zimou a víťajú sviežu jar.

Gymnaziisti v Jablonke si z pokolenia na pokolenie odovzdávajú trochu iný zvyk. Kto si na začiatku vymyslel prezliekanie. Ked profesor pojde do triedy duchov, veterinárov, alebo gangstrov, má naozaj problém zistiť, s kým má matematiku, či biológiu. Študenti si totiž radi vymieňajú aj triedy. Robia všetko možné, len aby do zábavy zapojili aj pedagógov. Často ich zastupujú za katedrou a

vyvolávajú k tabuli. Miera benevolencie učiteľa je mierou dobrej nálady. Jedno pravidlo však dodržiavajú – neurazíť profesoša.

Prvý jarný ráno sa v jablonskom gymnáziu začínalo rozpäčite – riaditeľka A. Stopková nariadila tri hodiny vyučovania. Bolo už dávno po zvonení a chodby zívali prázdnou. Zato šatne praskali vo švíkoch. Najdôvodnejšie boli maturantky zo 4.C, ktoré v pyžamách, županoch a natáčkach namiesto telocviku vyhrali na gitare. Profesor J. Machay sa len uškrňal a zdalo sa, že mu toto intímne oblečenie svojich zverenký vôbec nevadí. Ak by skúsil niečo namietnuť, mohol by sa stať väzňom, ako pani riaditeľka Stopková pred dvoma rokmi.

3.C trieda teroristov ju držala tri hodiny pod kľúčom v chemickom kabinete a zbierať za ňu výkupné. Neobmedzili sa len na svoju

DOKONČENIE NA STR. 12

Nebezpečné teroristky

DEŇ ZÁŠKOLÁKOV ...

DOKONČENIE ZO STR. 11

budovu, ale dobre zarobili aj na Gminnom úrade. Darmo, rodinné vzťahy sú rodinné vzťahy. Výkupné obohatilo školskú pokladnicu.

Kedže v tomto roku si počasie robilo po svojom, šialenstvá zostali v školskej budove. Jablonský rínoch prišiel o zábavu. Po krátkej akadémii žiaci a študenti rýchlo utopili Morenu a rozišli sa domov.

Učitelia boli spokojní, lebo im žiaci nepoutekali a mládež chasala, lebo sa nemusela učiť. Bolo bielo, studeno, ale veselo.

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

4.B chcela učiteľov postrašiť

AGUS KU KRAJANOM

Vážený priateľ, kolega, spomínacie si na Vás a dovoľujeme si osloviť Vás menom Asociácie graduantov univerzít Slovenska, ktorá vznikla u nás na Slovensku ako združenie občanov. Cieľom nášho združenia je nadviazanie a rozvoj vzdelávacích, kultúrnych a hospodárskych kontaktov s Vami, bývalými úspešnými študentami našich vysokých škôl.

Veríme, že Slovensko, kde ste prežili krásny čas svojej mladosti, neupadlo vo Vašej myсли do zabudnutia, a dúfame, že privítate vznik AGUS-u a radi s ním nadviazete kontakt.

AGUS je tu pre Vás, aby Vás informoval o možnostiach štúdia i iných formách

vzdelávania na slovenských vysokých školách a univerzitách, ktoré ste absolvovali, ako i o vedeckom, kultúrnom a spoločenskom diamí na Slovensku. Naším cieľom je i umožniť Vám kontakty a účasť na medzinárodných vedeckých, kultúrnych a hospodárskych podujatiach konaných na Slovensku. Šírka vzájomných kontaktov a aktivít je neobmedzená a vo veľkej miere bude závisieť od Vás, Vášho záujmu zúčastniť sa na práci asociácie AGUS.

AGUS je spoločnosť založená na báze členstva. Členom AGUS-u sa môžete stať, ak sa písomne prihlásite a zaplatíte zápisný a členský poplatok, ktorého výška závisí od Vašej vôle. Členom AGUS-u sa môžete stať individuálne alebo i ako kolektívny člen (napr.

Vaša firma). Orgánmi združenia AGUS sú: Zhromaždenie (všetci členovia), predsedníctvo (volené členmi) a Výkonné výbor.

Budeme radi, ak prejavíte záujem o členstvo v našej asociácii, sami aktívne prispejete námetmi a vlastnými predstavami, čo od nás očakávate, čo by bolo pre nás prínosom z členstva v AGUS-e.

Za prípr. výbor AGUS
Ing. J. Kotláriková

Všetci krajanskí absolventi, ktorí budú mať záujem o členstvo v asociácii, môžu sa skontaktovať s Vellysklanectvom SR vo Varšave, Kultúrny radca Ladislav Volko, ul. Litewska 6, 00-581 Warszawa.

REDAKCIA

ŠIESTY ČITATEĽSKÝ TÁBOR

V minulých rokoch sme v Živote viackrát písali o zaujímavom podujatí – Čitateľskom tábore krajanov, ktoré už tradične počas letných prázdnin usporadúvajú pre študentov slovenských gymnázií v cudzine Ústav pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej spolu s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislavе. Dušou tohto podujatia je docent PhDr. Eugen Mešša CSc.

Ako nás p. E. Mešša nedávno informoval, v súčasnosti sa pripravuje 6. ročník čitateľského tábora, ktorý sa má uskutočniť v dňoch 10.–20. júla tohto roka. Účastníci by mali

nastúpiť 9. júla v Bratislave, odkiaľ by ich trasa viedla do ďalších miest – Martina, Banskej Bystrice, Nitry a späť do Bratislavы. Podobne ako v predošlých rokoch, aj 6. ročník čitateľského tábora bude mať bohatý program, ktorý bude zahrňovať o.i. návštevy múzeí, knižníč, výstav a iných pamäti hodností, tvorivé dielne, kultúrne podujatia, stretnutia s významnými osobnosťami a pod.

Tohoročného tábora by sa malo zúčastniť ok. 45 osôb, v tom (spolu s vedeckimi) z Česka, Poľska a Maďarska po päť, z Rumunska 7, Chorvátska 3, Ukrajiny 5, Vojvodiny 8 a Moskvy 1. Organizátori zabezpečili pre nich ubytovanie a stravovanie.

Dúfame, že čitateľského tábora sa aj v tomto roku zúčastnia naši krajanskí študenti. Prihlášky možno posielat na adresu: Doc. PhDr. Eugen Mešša, CSc, Bagarova 2, 841 01 Bratislava, Slovakia.

KRÁTKO ZO SPIŠA

Napriek neveľmi priaznivému jarnému počasiu v Nedeci pokračujú posledné práce pri zavádzaní kanalizácie v tejto obci. Stavbári upravujú okraje hlavnej cesty a ukladajú chodníky. Poznamenajme, že Nedeca má odnedávna pomenovanie jednotlivých ulíc a nové číslovanie.

8. marca t.r. sa na fare v Kacvíne konalo stretnutie vojvodského konzervátora pamiatok s kacvinskym farským výborom. Počas stretnutia sa hovorilo o možnostiach spolupráce pri renovácii interiéru miestneho kostola všetkých sv. Ako sme sa dozvedeli, pamiatkári sú ochotní pri renovácii pomôcť, avšak za spoluúčasti tamojších farníkov. Ako uviedol kacvinský farár S. Stypuľa, v Kacvíne bude zanedlho demontovaný starý organ, ktorý nahradí nový – elektronický.

SALAŠ NA SLOVENSKU

Nové predpisy

Od minulého roka nemôžu bačovia vyrábať ovčí syr na salašoch, pretože nové predpisy nariadujú pasterizovanie žinčice.

– *Chcú zničiť ovčiarstvo – tvrdí bača Jozef Kapolka z Nedece – teraz sa už nikomu neoplatí pracovať na "bačovke".*

Jozef Kapolka bačuje od r. 1977. 2 roky strávil v Nižných Lapšoch, 3 na Falšínskych Rovniach, 2 na Majeri nad Czorsztynom, 5 v Kacvíne a 5 v Nedeci. Nikdy nemal problém s predajom ovčieho syra, z niektorých mliekárni prichádzali autá priamo na košiar. Ešte v minulom roku sa na kacvínskom salaši vypásalo od 26. apríla do 29. septembra 500 oviec z Kacvína, Nedece, Sromowiec, Repísk a Lapšanky. Za celú sezónu vyrobili juhási 5 ton syra a každý majiteľ oviec dostal 1 kilo pre vlastnú spotrebu.

Problém s dopravou

– *Aby sa žinčica mohla pasterizovať, musí sa každý deň dovážať do mliekárne – hovorí Jozef Kapolka – a ja nemám vlastné auto.*

Ovce sa doja trikrát denne: ráno, naobed a večer. Dve najbližšie, a v podstate na okolí jediné mliekárne – štátna v Novom Targu a súkromná v Bialke – sú vzdialené 30 km. Dodržiavanie nových predpisov je pre mnohých bačov neriešiteľným problémom.

– *Časť žinčice zostala vždy na salaši, pili ju juhási aj zvieratá sa z nej chovali – hovorí J. Kapolka – a teraz ju budeme musieť predávať.*

Tohto roku sa budú ovce vyháňať za hranice

Bača Jozef Kapolka so svojím jahniatkom

Pasiénok za hranicou

Koncom januára t.r. vyhľadal nedeckého baču Jozef Bolcarovič z Matiašoviec. Napriek tomu, že v nedalekom Lendaku je bačov ako maku, prešiel až za hranicu, aby J. Kapolkovi navrhol spoluprácu. Počul oňom samé dobré chýry, vrazil ľuďom poriadne platí a o ovce sa stará. Jozef Bolcarovič je vlastníkom 300-hektárového pasienku. Napadlo ho, že by sa na ňom mohli pásť aj ovce z Poľska. Zmestilo by sa ich až 1400!

Jozef Kapolka návrh prijal s neskrývaným nadšením. Veď to môže byť jediná šanca ako zostať na bačovke! Ale ako správny bača nemohol povedať rozhodné slovo, kým si nepozrel budúci pasienok. Vybral sa ta 2. februára, presne na Hromnice. Z Nedece je to len niekoľko kilometrov a bez problémov sa tam možno dostať aj na bicykli.

– *Je to veľmi pekný pasienok, som spokojný – povedal po návrate nedecký bača.*

Všetko sa dá vybaviť

Je výpas na Slovensku vôbec výnosný? V minulom roku za kilo ovčieho syra slovenské mliekárne platili 50 korún, kým poľské 20 až 25 tisíc zlottedých. Jozef Bolcarovič slúbil, že dovoz do mliekárni zabezpečí sám. Na dôvažok zariadi aj prepravu oviec cez hranicu a stepenie, ktoré budú robiť okresný veterinári zo Slovenska.

– *Žiaľ taká iniciatíva vyžaduje množstvo administratívnych prác – hovorí Jozef Bolcarovič – ale pevne verím, že všetko dobre dopadne.*

O ovce sa bude starať "medzinárodný kolektív" juhásov.

– *Časť z nich vyberiem z Repísk, Lapšanky, Kacvína, ale aj z Osturne, Veľkej alebo Malej Frankovej – plánuje Jozef Kapolka. – Dobrý juhás nesmie veľa piť a ovce musí dobre strážiť.*

Euroregión na vlastnú ruku

Kde sa bude vyrábať syr? V slovenských mliekárňach. Ale nikto na tom nestrati, práve naopak. A čo slovenčina? Poradí si s ňou bača Kapolka?

– *Pravdaže. Keď treba, hovorím aj po slovensky. Keď som mal 8 rokov, strávil som 16 týždňov v Martine, neskôr som bol 3 roky pri rodine v Kežmarku.*

Jozef Bolcarovič a Jozef Kapolka nepotrebujú pre svoju iniciatívu požehnanie Euroregiónu Tatry. Stavajú ho vlastnými rukami, bez formalít a zdľahvých operácií. Hranica je na to, aby sa prekračovala. A aby spájala, keď treba.

– *Salaš na Slovensku môže byť obrovskou šancou – tvrdí bača Kapolka. – Všetko sa môže vrátiť do predchádzajúcich koľají, môžu byť aj ovce, aj spokojní ľudia... Vkladám do toho veľkú nádej...*

A nielen Jozef Kapolka. Ale aj všetci Spišiaci, ktorí chcú dať tohto roku ovce na výpas a nestratiť na tom, ale naopak, čo – to zarobiť.

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

NA SPIŠI STRÁŠÍ

Neveríte? Vari ste v noci nezazreli bielu mátohu unášajúcu sa temnou riekou? Alebo svetielka – bludičky, ktoré vtahujú do lesa ako svetelné víry? Vari na vás neskočilo strašidlo veľké ako oblak a vy ste celkom nepremokli od jeho zlovestného objatia? Kolkokrát sa vám pri nočných potulkách rozbúhalo srdce a kolkokrát vlasy dupkom stáli? A nebolo to náhodou takto?

Noci na Nedeckom zámku

Žofia Kedžuchová z Nedece-Zámku za svojich mladých čias slúžila u grófskej Ilony Salamunovej. Vyberaná to bola pani. O jej rôbach sa klebetilo celé dni. Milovala čistotu a neverila strašidlám. Keď so svojím mužom odišla do Budapešti, nikto nechcel zostať v zámku na stráži. Len čo sa za pánni veľkomožnými s hukotom zapadla brána, a väzenia vyliezala biela postava. V celom zámku čosi ozrutné lomozilo, ako keby si neviditeľní obri usporiadali ples a zo žartu štiepalí všetky skrine na triesky. Strážnici mali na tieto ukrutné noci iba jeden liek – volali tulákov a drotárov, čo sa potíkali okolo zámku a tí im čarodejne zápalky priniesli, liečivý syr dali zjest a voľačo povzbudivé porozprávali. Nuž, zámok vraj kedysi dávno, pradávno postavili z kravského syra. Pastieri vraj doňho dávali zvláštne prísady, ktoré počas stavby nadobudli nevýslovňú tvrdosť. Inokedy zas prišli Cigáni, ponúkali kováčske roboty, alebo stiahli

Žofia Kedžuchová slúžila kedysi na Nedeckom zámku

stražníkov na lúku pod zámkom, kde rozkladali šiatre komedianti. Tam bačovia piekli barany, temné krásy predvádzali divotvorné tance, múdri starci táhali vozíky, na ktorých pestrofarebné vtáky veštili budúcnosť, tam horeli vatry omamujúce zmysly, tam sa pilo nadzemské víno a zabúdalo sa na všetko, aj na strašidelné divadlo bielej pani...

obrátila. Až keď sa vrátil domov, skočil naňho strach, až celkom premokol.

Neviditeľné strašidlo a zrkadlo

V izbe, kde sa narodil Jozef Madeja, strášilo. Raz v noci, keď sa doma všetci zišli po celodennej práci, čosi zaklopalo na dvere. Otec presvedčený, že takým zajačím krokom sa môže zakrádať iba zlodej, zvolal nazúrený:

– A ty čo? Po tie posledné háby si prišiel?

Len čo otvoril dvere, čosi vhuplo dnu a vyskočilo na lavicu. Prestrašený bača sa schoval do kúta, ženu a deti prikryl perinou. To neviditeľné čudo sa obzerala v zrkadle, na stole sa zo všetkých strán povyzváralo. Ráno bačova žena našla na lavici dve veľké stopy. Mesiac sa trápila, čo ich nemohla nijak zoškrabáť.

Čertovské skaliská

Ján Janoš, ktorý slúžil v Nedeckom zámku, zažil všeličo, ale na jedno do smrti nezabudol. Priamo pod hradom stála kedysi krčma. Raz sa z nej vracal v noci domov a keď vošiel do lesa nad rieku, začali na neho padať hrozné skaliská. Schoval sa za striebrosivú jedľu a len o vlások si holý život zachránil.

“Hlúpe nápady majú tí moji kamaráti, takto si zo mňa dobrý deň robit! Ale ved ja im ukážem...” – pomyslel si Ján. Ale len čo sa pohol dva kroky nabok, znova naňho leteli tie prekliate skaly, ešte väčšie a hrozivejšie. Chudák, neborák, už šípil, že to nie kamaráti, ale čertiská mu pascu pripravili a utekal kade ľahšie. Nepozeral pod nohy, zakopával o korene stromov len tak-tak, že vyviazol celý a zdravý. A na mieste, kde sa do Dunajca vlieva malý potôčik, ho taký strach obliaľ, že bol celkom mokrý. Klobúk sa mu nad hlavou vznášal a telo tak triaslo, ako keby sa chcelo rozsypať na mŕne kúsky. Dotackal sa k briežku, oprel sa oň a keď si vydýchol, uvedomil si, že na tom mieste sa štvrí ludia zabili.

Ján Janoš nikdy nezabudne na čertovské skalky

Nepolapiteľný Špak

Kedysi dávno zomrel v Lendaku Špak, čo mal veľkú moc. Vtedy sa akurát obilie mlátilo v stodolách, cepy búchali po celej dedine. Len čo si niekto na neho spomenul, už aj jeho vidinu myšienkami privolal a ten s hurónskym smiechom všetko zrno s plevami pomiešal. Išla žena do komory po bryndzu a koho nevidí pri hrnci? Špaka ako sa bryndzou napcháva a do očí sa jej rehoce. Ako vystrájal, tak vystrájal, ľudom pokoja nedal. S vlastnou ženou mal po smrti dve deti, a nevedno koľko ďalších po celej dedine. Prišli farári, ba aj biskupi, ale nič to nepomáhalo, nuž museli mŕtveho Špaka vykopáť, že ho idú spáliť. Konec voz nevládali utiahnuť, kolesám ako keby sto čertov počarilo. Najsilnejší chlapíci si vyložili truhlu na plecia a najšikovnejší 40 kubíkov dreva na vatru nakládli. Len čo sa oheň rozhorel a jeho plameň vrcholce smrekov ožiaril, štiplavý smiech preletel vzduchom ako jedovatá strela. – Špaka pália a Špak tu. He, he, he! Na najvyššom konári najvyššej limby sa hompáfal nezničiteľný Špak. Kto si ľudom poradil, aby zašli za gréckokatolíckymi popmi. A tí prišli v čiernych rúchach odetí, dlhočíne brady im po bruchá siahali. Zatkli neposedného ducha tak, že spadol rovno do ohňa. A podarilo sa im to vraj preto, lebo gréckokatolícka viera je silnejšia.

Mátoha, čo vyliezala z vody

V Kacvíne vraj strašilo na Kovalovke. Na takom mieste, kde raz policajti chlapa zabili. A nebolo to hocijaké strašidlo. Ukazovalo sa iba tým, čo neboli na birmovke. Vychádzalo z vody ako oblak pary, potom sa menilo na vodníka, zelenú ženu s dlhými vlasmi, ktoré zahaľovali jej nahé telo, až skočilo na nešťastnku a začalo mu piť krv. Niekoľko vraj aj zavýalo.

Bosorka a juhás

Na svätú Rozáliu hnali v Nedeci bačovia ovce a nejaká žena s čiernymi očami im

V Nedeckom zámku tancovali neviditeľní obri

skŕžila cestu, na moste vyliala pomyje. Jeden juhás hneď vedel, že je to bosorka a počaril jej. Keď v nedeľu vychádzala z kostola, šaty z nej samé spadli a ona ostala v hanbe. Doma si ľahla do posteľe slabá, ako keby z nej celá sila utiekla a ako tak ležala, začala z nej koža ako tie šaty odpadávať, až sa celkom pominula.

Škodoradostné žarty obuvníka Šmiguta

V Nedeci vraj žil obuvník Šmigut, ktorý sa všelijakými divnými vecami zapodieval. Veľa času trávil na Červenej skale, kde doloval "liečivé kamene". Tie potom predával Rusnákom a oni ich na pilníku treli, do pálenky pridávali a s hlbokou vierou v uzdravenie pili. Keď Šmiguta bieda prikvačila, začal hrnce drotovať. Gazdiná z dolného konca mu za látanie dala pohár mlieka. Ako Šmigut pije, nedobre sa tvári.

– Ej, gazdiná, niekto vám mlieko zariekol!
Ak mi dáte 5 zlatých, odčarujem ho.

– A čo mán robí? – pýta sa gazdiná a peniaze mu do vrecka dáva.

– Chodte o polnoci na horný koniec a tam, kde sa bude svietiť a maslo mútiť, tam zariekajú vaše mlieko.

Vybral sa Šmigut ku gazdinej z horného konca hrnce drotovať.

– Ej, gazdiná, čo to máte za mlieko? Niekoľko vám ho počaril. Ak mi dáte 10 zlatých, pomôžem vám.

Čo mala neborská gazdiná robiť? Súhlasila by so všetkým len aby svoje mlieko uchránila.

– O polnoci začnite mútiť maslo – poradil jej Šmigut. – Vy tú potvoru sama privoláte.

Keď na veži odbilo dvanásť hodín, gazdiná z dolného konca prišla pod okno gazdinej z horného konca.

– Tak to ty mi mlieko zariekaš?

– To teba, ty naničodnica moja maslička privolala?

Obidve ženy sa do takej škriepky pustili, že až k súdu išli a ani tam ich nepomerili. A Šmigut sa tešil, pálenku za 15 zlatých popíjal, hviezdy na nebi počítal.

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

POMOC OVČIARSTVU - DOKONČENIE ZO STR. 10

V takejto situácii sa chov oviec na Spiši a Podhale stane ešte viac nerentabilným...

– Budeme sa snažiť tomu zabrániť. Tak ako som už povedal v predošej otázke, budeme hľadať s mliekárňami a zverolekármi spoločné vychodisko, ktoré nemôže predsa zničiť nášho chovateľa. Neviem si totiž predstaviť Spiš bez oviec, tým viac, že poľnohospodárstvo je v dnešnej ekonomickej situácii nerentabilné a mnohí rolníci nechávajú svoje pozemky nepokosené. Teda miesta na chov oviec je nadostač. Treba ho len správne využívať. Ja sám si neviem predstaviť svoj život bez oviec. Mám k nim veľkú slabosť, ktorú mi zaštípil otec. Už od malíčka som sa zaoberal ovcam a prinášalo mi to veľkú radosť. Už za mojich mladých rokov existovalo v Krempachoch stredisko chovu oviec. Dnes ich máme na našom teréne vyše 40. Máme aj výborných chovateľov v Kacvíne, Lapšoch, Novej Belej, Lapšanke a pod. Našim cieľom je ich podporovať.

Dakujem za rozhovor.

Zhováral sa: JOZEF PIVOVARČÍK

Redyk sa robí vždy na Juraja

Poslanci spolu s krajanmi obdivujú vystúpenie nedeckej Veselice

Stretnutie v Gminnom úrade v Jablonke

POSLANECKÁ NÁVŠTEVA NA SPIŠI A ORAVE

V dňoch 4.–6. apríla t.r. sa na území Spiša a Oravy uskutočnila trojdňová pracovná návšteva niekoľkočlennej Snemovej komisie pre národnostné menšiny, ktorej predsedom je Jacek Kuroň. Zdravotné dôvody mu však nedovolili vycestovať, a preto komisiu viedli jeho dvaja zástupcovia – poslanci Jerzy Szteliga a Henryk Bogdan. Okrem nich boli v komisii ďalší štyria poslanci Miroslaw Czech, Jan Byra, Edward Gnat a Władysław Bułka. Expertkou Snemovej komisie bola Bogumiła Berdychowska. Ministerstvo kultúry reprezentoval viceminister Michal Jagieľlo a riaditeľ Kancelárie pre národnostné menšiny Jerzy Bisiak. Ministerstvo národného vzdelávania zastupovala Melania Bondaruková. Za SSP delegáciu sprevádzal tajomník Ludomír Molitoris.

Slovenská národnostná menšina bola druhá v poradí, ktorú Snemová komisia navštívila. Do konca roka sa jej členovia stretnú aj s inými predstaviteľmi národnostných menšín žijúcich na území celého Poľska.

Za posledných päť rokov sa stanovisko poľskej verejnosti, ale aj vlády voči národnostným menšinám pomaly zmenilo. Svedčí o tom aj povolenie Snemovej komisie pre národnostné menšiny. Hoci sa jej hlavní

predstaviteľ s poslancom Jackom Kuroňom už niekoľkokrát stretli s reprezentantmi národnostných menšín v Poľsku a časť problémov už poznajú, nechcú o nich rozhodovať, až po zverifikovaní v prostredí samotnej menšiny.

Velký krok dopredu v menšinovej politike štátu znamenalo vypracovanie ústavného zápisu o národnostných menšinách, ktorý Ústavová komisia prijala ako 24. článok. Bol široko konzultovaný aj so samotnými menšinami. Ako nás J. Bisiak uistil – je náležitý a menšiny by ho mali považovať za zadostučinením. Zarúčuje sa v ňom kultivovanie národných tradícií, jazyka, zvykov, náboženstva, atď. Pripravuje sa projekt zákona o národnostných a etnických menšinách v Poľsku. To je aktivita najvyšších štátnych orgánov, ktorá bude v budúnosti zaväzovať aj najnižšie zložky – miestne samosprávy. Dôkazom toho, že spolupráca práve na tomto stupni nie je najlepšia, je aj návšteva Snemovej komisie na jednotlivých územiach, obývaných národnostnou menšinou.

Svoju prácu začala snemová komisia stretnutím s predstaviteľmi Spišského obvodu Spolku Slovákov v Poľsku, v kultúrnom dome v Nedeci. Prítomných privítal krajanský

folkloristický súbor Veselica hymnickou piesňou „Kto za pravdu horí“. Mládež si s učiteľkou Ž. Bogačíkovou pripravila ukážky slovenskej poézie, piesní a tančov, čím členom komisie predstavili aspoň zlomok našej národnej kultúry.

Aj keď sa stretnutie začalo až o 21. hod., krajania otvorené hovorili o hlavných problémoch, ktoré ich už niekoľko rokov trápi. Pôvodne boli zhruňaté už v Memorande slov. nár. menšiny v Poľsku, ale pribudli k nim aj ďalšie, napr. vysoké nájomné za prenajmanie klubovní, štúdiom mládeže na Slovensku, zachovanie malieb a slovenských nápisov v Novej Belej, Euroregión Tatry, potreba vzniku spoločnej historickej komisie na prípravu učebnice dejepisu, vztah samospráv ku školám, dvojjazyčné náписy, atď.

V odpovediach sa slova ujímali hlavne viceminister M. Jagieľlo a poslanci J. Szteliga a H. Bogdan. Hned v úvode krajanov ubezpečili, že si zaznamenajú každý problém a nenechajú ich bez povšimnutia. Ich úlohou je pomáhať pri rokovaniach medzi krajanmi a samosprávou, vojtom a vojvodom. Viceminister Jagieľlo zdôraznil, že „menšina už aj preto, že žije vo väčšine, by mala byť dodatočne podporovaná“. Nemôžu to však byť peniaze

Počas prehliadky oravského skanzenu v Hornej Zubrici

Záber na pamiatku pred budovou jablonského lycia

Vystupujú novobelští žiaci

Oravskí krajania predstavili poslancom všetky svoje problémy

na udržiavanie klubovní, ľudových súborov, divadiel, platy inštruktorov, pretože to zabraňuje Rozpočtový zákon z 1.1.1991. Národnostné menšiny dostávajú dotáciu výlučne na menšinovú tláč, prípadne účelové dotácie na jednotlivé podujatia.

V kultúrnej oblasti môžu pomôcť iba samosprávy, čo však nie je jednoduché, ak v nich nemáme svojich zástupcov. Pre komisiu to bolo nepochopiteľné, vzhľadom na to, že žijeme organizovaní na nevelkom území.

Krajan A. Pivovarčík sa dotkol otázky dvojjazyčných nápisov, ktoré však nemôžu byť nariadené, podobne ako druhý úradný jazyk menšiny na území, ktoré obýva, pretože ešte stále platí dekrét o jazyku z r. 1945.

Krajania z gminy Nižné Lapše sa stažovali na zlú spoluprácu s vojtom, ktorý nielenže nám nevychádza v ústrety, ale robí všetko, aby kontakty ešte viac sťažil. Odpoveď poslancov však bola jednoznačná – vplyv na vojto nemajú, nemôžu im nič nariadať, len ich prosiť. Taká je demokracia.

Veľmi dôležitým okruhom, ktorý vystúpil na stretnutí do popredia, boli otázky školstva. Celkovú situáciu zhodnotila Melania Bondaruková z Ministerstva nár. vzdelávania, ktorá konštatovala, že situácia v menšinovom školstve sa výrazne zlepšila. Po zmene v r. 1992 sa využívajú všetky možnosti vyučovania, krajanskí učitelia si sami vypracovali učebné osnovy a pripravujú aj nové učebnice. V súvislosti s tým padla otázka,

prečo nemôžu byť učitelia honorovaní zvláštnymi odmenami kuratória, tak ako autori poľských učebníčkov.

M. Bondaruková hodnotila pomoc miestnych aj vojvodských školských orgánov za dobrú. Aj keď naša menšina nežiada výstavbu nových školských zariadení, hoci sa počet slovenčinárov pomerne zvýšil, mala by aspoň využiť možnosti zlepšenia podmienok v triedach, ktoré nám zaručuje ústava. Iná vec je so škôlkami, ktoré patria pod gminný rozpočet a na to už Ministerstvo vplyv nemá.

Podobné otázky dávali členom Snemovej komisie aj krajania na Orave, s ktorými sa komisia stretla na druhý deň v Jablonke. V sále hasičskej zbrojnice bol prítomný aj vojt J. Stopka, ktorý bol hostiteľom celej delegácie až do neskorého popoludnia.

Komisia navštívila Gymnázium a ZŠ č.2 v Jablonke. So záujmom si prezrela priestory školy, navštívila aj vyučovacie hodiny a pozrela si malý kultúrny program žiakov zo slovenských tried. Riaditeľka A. Stopková na krátkom srdečnom stretnutí v jedálni oboznámiла hostí s históriaou slovenského gymnázia, s jeho premenami a hostia mali možnosť porozprávať sa s učiteľmi slovenčiny.

Po obeде si hostia prezreli skansen v Hornej Zubriči, v súvislosti s čím sa vynorili ďalšie otázky, týkajúce sa spoločných dejín Oravy. Vice minister M. Jagieľlo sa na stretnutí v Gminnom úrade v Jablonke s predstaviteľmi gminných rát, vojtom a zástupcami SSP

osobne obrátil s prosbou na vojvodu W. Sowu, či môže byť dobraný niekto zo slov. nár. menšiny do programovej rady skanzenu. Okrem toho vyjadril prosbu o zavedenie dvojjazyčných nápisov v skanzene a vývesnej tabule, že sa tu nachádza aj materiálna kultúra Slovákov. Čo sa týka takých kontroverzných mien, ako Borowy, Machay, Halczyn, mali by byť kompenzované Slovámi, pochádzajúcimi z tohto územia, ako napr. F. Skičák, T. Červeň a pod.

Vojvoda s požiadavkou súhlasil a na našu prosbu vymenoval splnomocnenca pre kontakty s nár. menšinou. Stal sa ním J. Pater z Vojvodského úradu v Nowom Sączu.

Na prosbu poslancov sa slova ujali aj vojt Rabý Wyżnej M. Wierzba, tajomníčka gminy Veľká Lipnica D. Paplarczyková a vedúci gminnej rady v Czarnom Dunajci T. Czepiel, ktorí takmer rovnako potvrdili, že slov. nár. menšinu vo svojich dedinách nevidia, a preto s ňou nemajú ani problémy.

Posol J. Szteiliga na záver vyzval všetkých prítomných, aby boli k sebe ohľaduplní a snažili sa pochopiť úmysel toho druhého.

Posledný deň svojho pobytu Snemová komisia zavítala do Novej Belej, do ZŠ so slovenským vyučovacím jazykom. V jednej budove sú podelené dve školy, okolo čoho vznikajú neustále problémy – či už medzi rodinami, alebo učiteľmi. Komisia si vypočula

POKRAČOVANIE NA STR.23

Poslanci si so záujmom pozreli našu tlačiareň

Na záver návštevy krátke posedenie v sídle SSP v Krakove

Foto: JÁN ŠPERNOGA

EMO BOHÚŇ

STUPAVSKÝ RYTIER

Tak asi pred desiatimi rokmi umrel vo Viedni, vo veľkej biede v 91. roku svojho života barón Peter Ruzza-Hochberg. Dokončil svoj život v malej biednej izbietke v jednom veľkom a ošarpanom činžiaku, ktorý stojí niekde na periferii toho veľkého mesta.

Pán barón Peter Ruzza-Hochberg živil sa posledné dva roky svojho života tým, že postávajúc v jednej malej uličke blízko Štefanského dómu, ukazoval okoloidúcim žlté a zelené papagáje, ktoré vo veľkej drôtovej klietke, v spoločnosti ešte niekoľkých strakatých exotických vtáčikov škriekaly a vrieskaly na ľudí a deti, ktorí sa pri klietke pozastavovali.

Túto smutnú, vyziablu, vekom zhrbenú postavu vtedy poznala celá Viedeň a do malej škatuľky padaly groše, na ktoré sa pán barón so zlomeným zrakom díval a za ktoré miernym a vznešeným pohybom hlavy dakoval. Vo svojom čiernom redingtone, s bielymi vlasmi a žltou, vráskovanou tvárou vyzeral na prvý pohľad ako aby bol neživou voskovou figúrou, prenesenou sem s panoptika Prátra.

Dlhé roky chodieval so svojimi papagájmi tento povznesený a vznešený žobrák na ulicu, až jedného dňa ticho umrel v Pánu. Nik nestál pri jeho smrteľnej posteli, nikomu nevypadla slza smútka nad jeho duše zbavenom tele a nik mu oči nepritisol. Už sa začal skoro rozpadávať, keď susedia objavil jeho mŕtvolu. A nik sa s ním nelúčil, keď ho odvážali, len papagáje vrieskaly svoju pohrebňú pieseň, ktorá bola bez melódie, ako jeho život posledné roky.

Pred šesdesiatimi rokmi, rátajúc do jeho smrti, rozlietol sa do života pán barón zo Stupavy pri Malackách a ako sa odial dostal až po uličku pri Štefanskom dome, je tá smutná história, ktorú vám rozpoviem.

*

Stupavské panstvo, niekoľkotisíc jutár, kúpil svojho času od grófa Pálffyho gróf Károly zo Slovenského Medera. Na tento majetok sa dostal ako hospodársky adjunkt Peter Ruža, syn moravských sedliakov z blízkeho pohraničia. Prišiel na statok ako driečny mládenec za pisára a jeho pán ho poslal potom vyštudovať na Moravu do nejakej nižšej hospodárskej školy. Vo veľkom a nádhernom zámku, ktorý stojí pri hradskej v uzavretej vznešeneosti, našla sa pre mladého Petra skromná izbietka, kam sa uchyloval po práci a kde sa ďalej učil a mnoho čítať. Nevábil ho veselý život jeho vrstvovníkov, nik ho nikdy v krčme nevidel. Bol do istej miery uzavretou povahou a zdalo sa, že sa okrem roboty a kníh ho nič na svete nezaujíma, ani ženy.

No, ale ženám cez dlhý ľudský život ľažko sa vyhnúť. Akokoľvek kľučujeme a uhýbame sa, jeného dňa sa predsa len stane, že niekde a vtedy, keď ani netušíme, zachytíme sa o nejaký pohľad, ktorý nás prirazi k zemi, o nejaký milý úsmev, ktorý je teplý a dotkneme sa ruky, ktoréj stisk je žeravý a už sme chytení tou

zázračnou silou lásky, ktorá sila sa zrodila pred dávnymi vekami, v tom okamihu, keď zrodil sa sám život.

Tak, ako iným miliom ľudí, i Petrovi Ružovi bolo súdené, aby sa zamiloval.

Jedného letného dňa došli do stupavského kaštieľa hostia. Bol to starý gróf Hochberg, odniekal z Dolného Rakúska a jeho už ovdovelá, asi tridsaťročná dcéra, krstným menom Brigitta Hedviga.

Táto návšteva priniesla do stupavského kaštieľa hodne ruchu, lebo otec i s dcérou boli temperamentní a veselí ľudia a ako by svojou vitalitou boli odrazu rozhýbali všetok život, ktorý vo veľkom kaštieli, na dvore a v parku, obohnanom vysokým múrom a železným plotom, plynul dosiaľ mierne, ticho a dôstoje. Usporadúvaly sa polovačky, veselé zábavy a výlety, na ktorých sa chytali ryby a raky.

Sredobodom týchto zábav bola, pravda, Brigitta. Okolo nej sa celá spoločnosť krútila, kvôli nej prichádzala vznešená spoločnosť do stupavského kaštieľa.

Ale zo všetkých zábav najradšej jazdila. Len čo ráno vstala, už ju čakal osedlaný kôň na dvore. Na týchto vychádzkach sprevádzal ju Peter Ruža. V slušnej vzdialosti cválal za ňou na svojom koni, ktorý bol od peny celý biely, keď sa napoludnie vrátil z divej jazdy. Lebo Brigitta ako šialená hnala svojho koňa po cestách, lúkach a lesoch. Preskakovala v divom svalne vyvrátené pne, široké priekopy, jarky a potoky, a ani sebe, ani koňovi nedožičila odpočinku. Bola výbornou jazdkynou, pevne sedela v sedle a pri tom šialenom behu viali jej vlasys a ligotaly sa jej oči.

*

Nebrala na vedomie, že Peter je s ňou a mälokedy sa stalo, že sa obzrela, či jej sprievodca ju nezanechal, či zmorený ďaleko za ňou nezostal.

Ale Peter bol vždy tesne za ňou. Tak sa zdalo, že sa to grófske nepáčilo, lebo ešte viac pošibala svojho koňa, nútiač ho do ešte väčšej rýchlosťi. Nepocharilo sa jej však nikdy Petra zanechať.

Raz, a bolo to už po týždni, predsa sa milostive ponížila a keď sa vracala domov, spomnila kroky svojho koňa, jazdeckým bičíkom mu pokývla, aby priklusal k nej a oslovil ho:

– Ako sa voláte?

– Peter Ruža. A vy?

Brigita trhla uzdou a ostro sa naňho pozrela. Peter vydržal jej pohľad.

– Tak sa mi zdá, že ste trocha bezočivý! –

– A mne sa tak zdalo, že chcete sa konečne so mnou soznámiť. Ráchte prepáčiť, keď som nesprávne pochopil váš záujem.

– Slúžite už dávno v kaštieli?

– Od môjho detstva.

– Máte dobrého pána.

– Ja som s ním veľmi spokojný.

– Skutočne? – pýtala sa ironicky. – Ste s ním veľmi spokojný? Vy si, mladý pán, o sebe veľmi mnoho myslíte!

– Ano, som veľmi sebavedomý.

– A na čo? Ste zo vznešeného, starého rodu, máte doma zemiansky erb?

– Áno. Som zo starého a vznešeného rodu sedliackeho. Nemáme címer, ale máme čistý štit. Môj otec má kúsok zeme, ktorú nado-budol poctivo prácou a nezískal ju zradou, ani od predkov, ktorí ako lúpežní rytieri postávali na križovatkách a o zlaté dukaty olupovali počestných pocestných.

– Burič! – zasipela a premerala ho nenávistným a opovržlivým pohľadom.

On sa na ňu usmial vyzývavo a posmievačne.

Chvíľu stála bezradne, kypela v nej krv a jej pohľad chcel vraždiť. Potom však trhla uzdou, zaťala ostrohy do koňa a pustila sa do cvalu.

A Peter zase za ňou. Díval sa na jej rytmicky sa vlniaci driek, na jej poletujúce vlasys, jeho oči sa zasmiali, ako by mu bolo niečo veľmi zaujímavého prišlo na um a potom si povedal nahlas:

– Áno, táto nádherná žena bude mojou manželkou!

*

Potom uplynulo niekoľko dní a v kaštieli ťa zábava svojím veselým spôsobom ďalej. Peter sa väčšinou na týchto zábavách zúčastňoval tiež, avšak nie ako rovnoprávny partner ostatných, ale len ako lepší sluha, ktorý komandoval armáde lokajov, podával dámam plášte a pomáhal im do sedla.

Bolo tu tisíc prfležitostí, aby si s Brigitou pohovoril, ale tá ako keby ho nebola ani videla a prezerala cez neho so všetkou dôstojnosťou svojej vznešenosťi. Nevidela ho, ako nevidíme nepatrného červu pod našimi nohami.

Peter pozoroval túto nadutosť a zdôrazňoval nešmierneho spoločenského rozdielu, ktorý mu bol absolútou nevšímavosťou dávaný najavo, ale toto všetko ho nepriviedlo z rovnáhy. Len sa ticho usmieval a tento jeho pokojný úsmev, ktorý neustále pohrával pod jeho malými čiernymi fúzikmi, privádzal Brigitu do zúrivosti. Vedela sa však dokonale opanovať, ale predsa nie tak dokonale, aby ho oklamala. Vedel, že cíti jeho pohľad na seba a že vidí jeho úsmev, ktorým ju štve, ako vznešenú zver.

– A predsa budeš mojou ženou! – zopakoval si tieto slová stále, koľko ráz sa na ňu len zadíval.

Raz na jednom výlete spoločnosť mala prejsť cez malý potok, ktorého mierne brehy sa sosyápaly a mútily vodu. Páni prenášali na svojich ramenach dámky, ktoré výskaly a smiali sa a pretvarovaným strachom chytaly sa svojich gavalierov.

Brigitta ostala na brehu posledná.

– Nože, Peter, prenes grófsku! – zvolal naňho starý Károly.

Peter, ako by bol čakal na tento rozkaz, v okamihu uchopil Brigittu do svojich ramien, zdvihol ju ako páperie a vstúpil s týmto svojím drahým bremenom do potoka.

– Podliak naničodný! – zvolala hysterický a pásťami začala ho piť do tváre. – Pusťte ma, pusťte ma!

Poslušný jej rozkazu, vprostriedku potoka pustil ju pomaly do vody. Jej nohy sa až po kolená zaborily do bahnatého dna a keď si chcela nohu z neho vytiahnuť, stratila rovnováhu a padla celá do zmútenej vody.

Nebránila sa už a nekričala, keď ju Peter vynášal na breh a ako zmoknutú sliepku položil do trávy. Starý Károly sa nahlas zasmial, a to zachránilo túto nemilú situáciu. Všetci hostia boli nútene smať a smliať sa i Brigitta. Nič iné nemohla robiť, keď sa nechcela stať celkom smiešnou. Nemým kývnutím hlavy sa mu podávala, zlosť jej náhle prešla a so záľubou si ho prezerala a rada si priznala, že Peter je nádherný exemplár muža. Má silné ramená! Nádherné by bolo medzi ne sa zahniezdiť a dať sa nimi ovinúť.

V tú noc číral Peter básne. Sedel pri roztvorenom obloku svojej izbičky, číral a ked složil knihu, počúval, ako pod oblokom šelesť noc.

Odrazu niekto zastal pod oblokom. Bola to Brigitta.

– Zhaste lampu a otvorte mi dvere, Peter!
– zašeplala.

*

Celý druhý deň ju nevidel, až tretí deň predpoludním, keď sa práve chystala vyjst' si na koni do chotára. Až dosiahol ju sprevádzal na tieto prechádzky, teraz však s udivením ostal stát, keď videl, že druhého koňa má osedlaného mladý hájnik Ondrej.

Blížil sa k nej s úsmevom jemnej dôvernosti, ku ktorej ho oprávňovala chvíľa, čo za predošej noci strávila v jeho izbe.

Dívala sa na jeho úsmev chladne a jeho vrelý pozdrav prijala slabým kývnutím hlavy. Ako by sa nič nebolo stalo medzi nimi. Bola odmeraná a odmietavá, ako predtým vždy, ba jej pohľad bol skoro nepriateľský.

“Čo sa jej stalo?” – pýtal sa v duchu a nahlas povedal:

– Nevedel som, že sa chystáte na výlet.
Hned si osedlám koňa.

– Nemusíte. Dnes ma odprevadí Ondrej.
– Ale prečo, Brigitta?

Ostro sa pozrela naňho:

– Môj titul je tu v kašteli pre sluhov milostivá grófska. Rozumeli ste, pán adjunkt, či ako je vlastne váš titul. A čo to do vás udrelo, do vás, pokorného služobníka, že nezachovávate ku mne patričnú úctu. Hlava sa vám pomietla, chudáčik!

Vyšvihla sa na koňa a nasledovaná mladým hájnikom vycválala cez široko roztvorenú bránu. A ešte sa posmešne a hodne nahlas zasmiala.

Stál na veľkom dvore sám a díval sa za ňou, ako mizne v stromoradí cesty. Nebol pokorený a necítil sa byť porazeným. Stál rozkročmo, s rukami opretými o boky, díval sa na zvierený prach cesty, ktorý ostával po nej, potom sa obrátil a ticho si pohvizdujúc kráčal do stajne po svojho koňa. Keď ho osedlal, pošepol mu do ucha:

– A predsa tá malá beštia bude mojom ženou!

O chvíľu i on vycválal, tou istou cestou ako Brigitta. Pohnal svojho koňa a o krátku chvíľu ich zočíl, ako odbočili s cestou a púšťajú sa lúkami hore svahom. Potom mu zmizli s dohľadu medzi riedkymi stromami malého lesiska. Keď došiel k tomu miestu, sostúpil s koňa a pešo sa vybral medzi stromami. Po niekolkých krokoch vystúpil na malú čistinku, na ktorej uvidel zaujímavý obraz. Paní grófska sedela na vyvalenom pni a pri jej nohách kľačal mladý hájnik. Kľačal ako otrok a díval sa na ňu ako verný pes. A ona sa mu malým

prútikom hrala po tvári a šibalsky sa pritom naňho usmievala.

– Krásny obrázok, na môj veru! – povedal nahlas.

Obidvaja sa k nemu obrátili. Ondrej s prekvapeným výrazom a grófska zlostným.

– Čo tu chcete? – zvolala naňho prísne.

– Prišiel som sa opýtať, či sa nehanbíte? Čo chcete od toho nešťastného mladíka? A ty, Ondrej, vstaň a prac sa odtia!

Urobil niekoľko krokov k nim a jazdeckým bičkom švihol do vzdachu.

– Ondrej nenechaj ma! – skríkla.

A vtedy sa stalo, čo Peter nečakal. Mladý hájnik, ako strunou vymŕštený vyskočil a hnal sa proti nemu. On ho pokojne dočkal a potom ho jediným mohutným úderom srazil k zemi.

– A teraz, milostivá grófska, berte sa hned domov. Nemôžem predsa dovoliť, ako váš rytier, aby ste sa tu ďalej zdržali, kde by sa vám mohlo niečo stať. To by som neprežil, predsa! – dodal ironickým úsmevom. – Tak rýchle a už na koňa.

A keď sa nehýbala, chytil ju za rukáv. Ale ona sa mu vytrhla, zdvihla svoj jazdecký bičik a šlahla ho ním cez tvár. Po údere ostal mu na tvári červený švík, z ktorého vyrazily kvapky krvi.

Pretrel si pomaly tvár a pozeral sa na svoju dlaň, ktorá bola krvavá.

*

Keby Peter bol šľachticom, potomkom vznešeného rodu, tak by sa bol teraz nemo uklonil, potom obrátil a hrdo vztýčenou hlavou a pevnými krokmi opustil scénu.

Nakoľko však bol len sedliackym synom, tak milostivej paní grófske dal také zaúcho, že tá odpadla do trávy, ako kus mokrej handry.

Ležala v tráve, roztiahnutá a on stál nad ňou a usmieval sa. Keď sa potom o chvíľu z ľaku a hanby prebrala, vyskočila a zaútočila naňho, stále sa usmievajúceho, a bila ho svojimi malými a ružovými pásťami do tváre. A on ju pritom objal okolo drieku, pritiahol ju k sebe a ústa sa im sliali v jediný dlhý bozk, pri ktorom údery malých pásť ochably a ruky jej v šťastnom odovzdaní bezvládne odvisly.

– Budeš mojom ženou? – šepkal jej.

– Budem, budem, budem! – šepkala ona.

*

No bola to skutočne veľká senzácia, keď starý gróf Károly oznámi zasníbenie grófskej Hochbergovej s jeho adjunktom, s pánom Petrom Ružom. O niekoľko dní na to bola svadba vo Viedni v Štefanskom dóme. A pri nej pán Ruža si zmenil svoje poctívé otcovské meno pribraním mena svojej manželky, na Ruzza-Hochberg a o niekoľko rokov na to dostal k svojmu menu i barónstvo. A zase o niekoľko rokov na to mu umrela žena, potom stratil celý svoj majetok a na staré kolená musel sa žiťi tým, že ukazoval papagáje blízko toho Štefanského dómu, blízko toho kostola, kde zradil a opustil otcovo meno a svoj sedliacky pôvod.

Takto biedne skončil pán barón Ruzza-Hochberg, stupavský rytier.

(Z knihy *Zaprášené histórie*, Obzor, Bratislava 1948)

MATIČNÁ SCHÔDZA V KACVÍNE

18. marca t.r. sa v urbárskom dome v Kacvíne konala výročná schôdza Miestneho odboru Matice slovenskej v tejto obci. Viedli ju predseda a tajomník MO MS Anton Pivovarčík a Jozef Šternog. Napriek neskoršej večernej hodine sa schôdze zúčastnil pomerne veľký počet členov, ktorí prišli zhodnotiť doterajšiu prácu svojej odbočky. Ako sa hovorilo v správe, kacvínska odbočka Matice slovenskej združuje v súčasnosti 42 členov. Nábor nových členov úspešne pokračuje. Dnes hlavnú pozornosť pri nábore nových členov chce MO MS upriamiť na krajanskú mládež. Za týmto účelom hodlá vyvinúť nové iniciatívy, ktoré by mladých ľudí zvlášť zaujali.

Hodnotiac doterajšiu činnosť členovia MO MS s uznaním hovorili o.i. o dvoch vydareňých podujatiach – zájazdoch na Slovensko. Veľa pozornosti venovali účastníci schôdze plánu práce na nasledujúce obdobie. Zahrnuli doň i účasť mladých Kacvínčanov na Svetovom festivale slovenskej mládeže, ktorý sa má uskutočniť v polovici tohto roka opäťovne v Martine. Ako je známe, v septembri tohto roka sa má konať valné zhromaždenie Matice slovenskej. Preto zhromaždení zvolili dvoch zástupcov – A. Pivovarčíka a J. Venitu, ktorí budú reprezentovať kacvínsku odbočku na tomto celomatčnom fóre.

Počas diskusie členovia MO MS poukazovali i na potrebu umožnenia krajanom kúpeľnej liečby na Slovensku a nutnosť čo najskoršieho urovnania členských príspevkov. Na záver stretnutia účastníci schôdze prediskutovali návrh usporiadania v najbližšom období zájazd na Slovensko, resp. krajanský večierok pre členov a priaznivcov MO MS. Prajeme im v ich činnosti veľa zdravia.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Kacvínski krajania na schôdzi

Riaditeľ J. Bisiak s tajomníkom ÚV L. Molitorisom a šéfredaktorom Života J. Šternogom.
Foto: J. Pivočarčík

PRVÁ NÁVŠTEVA V NOVEJ FUNKCII

Ako sme už písali v minulom čísle Života, na promociu nového poľsko-slovenského a slovensko-poľského slovníka pricestoval do Krakova i riaditeľ Kancelárie pre národnostné menšiny pri Ministerstve kultúry a umenia p. Jerzy Bisiak, ktorý pri tejto príležitosti navštívil aj sídlo nášho Spolku. Počas stretnutia za účasti nedávno zosnulého predsedu SSP E. Mišinca, ako aj tajomníka ÚV L. Molitorisa, šéfredaktora Života J. Šternogu a ostatných pracovníkov redakcie sa p. riaditeľ oboznámil so súčasnou krajanou pracou nášho Spolku, jeho najdôležitejšími problémami, s vydavateľskou činnosťou a problematikou Života. Zo svojej strany informoval o dnešných možnostiach – žiaľ obmedzených – a zásadách financovania národnostných spoločností, o práci ministerstva a jeho kancelárie pri presadzovaní národnostných otázok. Zároveň vyjadril uznanie za iniciatívlosť a umné hospodárenie

Spolku získanými finančnými prostriedkami. Prisľubil tiež, že jeho kancelária sa bude snažiť podľa možnosti čo najúčinnejšie pomáhať v riešení našich problémov. (js)

NAŠE ŠKOLSKÉ JUBILEUM

V tomto roku uplyva rovných 40 rokov, keď prví absolventi Všeobecnovzdelávacieho lýcea so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke opustili túto prvú a podnes jedinú hornooravskú strednú školu. Nastúpili novú cestu života – zväčša ako učitelia na základných školách na Spiši a Orave. Dnes po 40 rokoch niektorí už nežijú, iní sú na zaslúženom dôchodku a akisi milo spomínajú na svoje školské roky a prvé kroky do dospelého života.

Viem, že každý z nás, prvých, druhých, tretích či ďalších absolventov tohto lýcea je viac alebo menej zaneprázdný a má svoje problémy, jednako zdá sa mi, že by sme toto pekné jubileum mali primerane osláviť. Máme na myslí absolventov tých ročníkov, ktorí sa v lýceu učili ešte po slovensky. Verím, že väčšina z nich by iste bola za tým, aby sme sa v Jablonke opäť stretli.

Niekto z nás si iste pamätajú oslavu 40. výročia založenia lýcea v Jablonke, ktoré pred štyrmi rokmi organizovala táto škola. Nemám na toto podujatie dobré spomienky. Cítil som, že my všetci, jablonskí slovakisti, sme tam boli nepotrební. Hoci počiatky lýcea boli slovenské, hoci ho založili naši krajania, na slávnosti nepadlo oficiálne ani jedno slovo po slovensky. Organizátori nevzali do úvahy návrhy našich absolventov v tejto veci vyjadrené či už v dopisoch, alebo v odpovediach na anketu. Aj môj dopis stretol podobný osud. Preto tiež hned po sv. omši som podujatie opustil s pocitom sklamania a – ako neskôr vysvitlo – oprávnene. Mrzela ma tá nespravidlosť a netolerancia, tá zameraná „zábudlivosť“ na iniciátorov a skutočných zakladateľov našej školy.

Prví absolventi jablonského lýcea počas návštavy Varšavy. Foto: B. Knapčík

To všetko je už za nami. Svet sa sice nezrútil, ale žiaľ a nespokojnosť zostali. Aj preto si myslím, že naše oslavu, teda slovenských absolventov lýcea by sa mali uskutočniť. Som presvedčený, že na nich slovenčina, naša materinská reč, nebude chýbať. Práve naopak.

Samozrejme zorganizovanie takéhoto podujatia si bude vyžadovať veľa práce. Myslím si však, že stojí za to, že je to potrebné. Podľa mňa malí by sa ho zúčastniť absolventi všetkých slovenských ročníkov, ba aj naši priaznivci. Aj dnes si ešte pamätáme viaceré tváre ľudí, ktorí nám kedysi držali palce. Radi by sme ich videli spolu s nami. Máme sa z čoho tešiť, o čom debatovať. Sme svedkami obrovských zmien, ktoré sa v posledných rokoch uskutočnili. Naša stará vlast – Slovensko je už tretí rok suverénny, samostatným štátom; v Bratislave máme Krajanské múzeum; naša krajanská organizácia sa napriek rôznym problémom rozvíja. No a napokon upevňuje sa demokracia v našich krajinách. Je to – aj napriek rôznym ťažkostiam – povzbudzujúce.

Som veľmi zvedavý, čo si o tomto návrhu myslia iní absolventi slovenského lýcea z Oravy a Spiša. Podľa mňa zorganizovanie takéhoto stretnutia je celkom reálne. Myslím si, že by pri tom pomohli skoro všetci z našej prvej trinástky (prvých jablonských maturov v r. 1955 bolo trinásť – poz. red.). Čo vy na to?

BRONISLAV KNAPČÍK

ROZVINULA SA ÚZKA SPOLUPRÁCA

Hned po novom roku, 6. januára, zavítali do Jablonky predstavitelia Trstenej, aby s reprezentantmi gminy Jablonka dohodli formu užšej spolupráce v oblasti kultúry, športu a ekonomiky. Na pracovnom stretnutí

boli predložené konkrétné návrhy, ktoré už podľa oblasti podrobne rozpracovali jednotliví zástupcovia.

Kultúru a šport si na starosť zobralo Gminné kultúrne stredisko a s trojčlennou delegáciou z Trstenej (zástupcovia samosprávy, pedagógov a rodičovského združenia) pripravili program na 1. polrok.

Už na 19. februára naplánovali zimnú spartakiádu s niekoľkými disciplínami, ktorá sa pre nedostatok snehu nekonala. Bola však rozohratá šachová olympiáda, v ktorej zvíťazil Jablončan A. Dworek. Podľa riaditeľa GOK-u J. Szperlaka bola úroveň oboch družstiev veľmi vyrovnaná, ale poľská strana si šťastenu asi viac naklonila. 6 reprezentantov hralo systémom každý s každým.

26. februára zasa plný autobus Jablončanov cestoval na športové preteky do Trstenej. Súťažilo sa vo volejbale v troch kategóriách: dievčatá – vyhrali študentky domáceho gymnázia, juniori – vyhrali Jablončania z lýcea a seniori, ktorí boli tiež lepší od Trstenčanov. Nečudo, veď v Jablonke majú založený klub a pravidelne trénujú.

Ďalšou disciplínou bol futbal, kde boli zasa lepsi chlapci z Trstenej.

Sily a zručnosť si družstvá merali aj v kolkách, zvlášť juniori a seniori. Tých starších reprezentovali čelní predstaviteľia gminy s vojtom J. Stopkom na čele.

Na začiatok apríla zodpovedná komisia naplánovala súťaž v stolnom tenise, ktorá sa uskutočnila v Líceu v Jablonke. V máji, tiež v Jablonke, otvorila ľahkoatletickú olympiádu.

– Čo sa týka športu – hovorí J. Szperlak – chystáme sa asi tak po 4 rokoch usporiadaj oficiálnu spoločnú Oravskú olympiádu. Zúčastnia sa jej 2 gminy – Jablonka a Veľká Lipnica a 4 mestá zo Slovenska – Trstená, Námestovo, Tvrdošín a Dolný Kubín.

V najbližších dňoch, ak vojt J. Stopka uvoľní nejaké finančné prostriedky, dôjde aj k výmene trénerov – futbalový zo Slovenska príde do Jablonky a volejbalový z Jablonky bude trénovať v Trstenej.

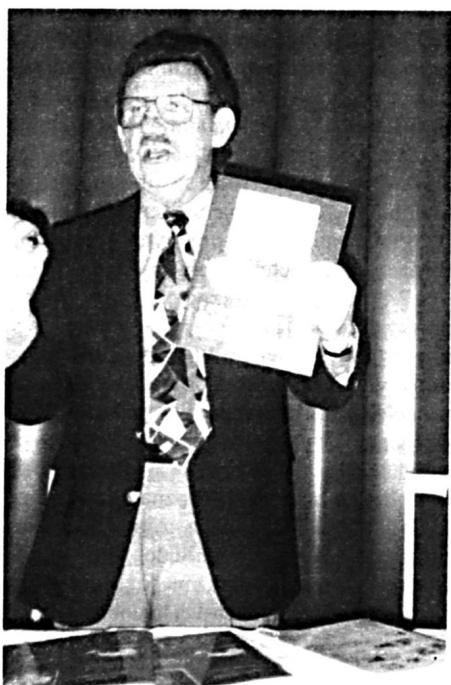
Ako vidiet, Oravčania predsa len patria spolu. Spoločné podujatia, aj keď na nich rivalizujú, ich zblížujú a hranica, čo už odjakživa vieme, je úplne zbytočná.

POZDRAV OD AMERICKÉHO SLOVÁKA

Na Veľvyslanectve Slovenskej republiky vo Varšave sa koncom marca t.r. uskutočnilo zaujímavé stretnutie so známym americkým vedcom, historikom, redaktorom a súčasne podnikateľom a vydavateľom slovenského pôvodu Ladislavom Bolchazym. Predstavil ho prítomným – historikom, vysokoškolským učiteľom, literátom, novinárom a priaznivcom slovenskej kultúry veľvyslanec SR Marián Servátku.

L. Bolchazy (nar. v 1937) je zaujímavou a významnou osobnosťou. V r. 1949 po nástupe totality na Slovensku emigroval spolu s rodičmi do Spojených štátov, kde študoval o.i. na Štátnej univerzite v New Yorku. Neskor ako odborník v klasickej filológii učil gréčtinu a latinčinu na viacerých univerzitách, medzi iným v Albane, Millersville, ako aj v Chicagu, kde býva. Práve tam sa stal spolumajiteľom vydavateľstva Bolchazy–Carducci Publishers, ktoré patrí k najznámejším nielen v USA, ale aj v iných štátach, najmä pre vydávanie klasickej literatúry a učebníc. Sám L. Bolchazy sa špecializuje na dejiny a kultúru starovekého Grécka a Ríma, mytológiu a počítačový výskum latinčiny. Je autorom viacerých publikácií, o.i. *Pohostinnosť v starom Ríme, Súlad s Utópiou Thomasa Mora, Inskripcie na minciach a epigrafické výpisky Rímskeho impéria*. Rediguje dva časopisy – *Ancient World* a *The Classical Bulletin*. Nedávno vydal *Poľský biografický slovník*.

L. Bolchazy nikdy nezabudol na svoj slovenský pôvod. Aj keď žil toľko roky v cudzom prostredí, možno sa s ním aj dnes L. Bolchazy predstavuje jeden zo svojich časopisov. Foto: J.Š.

V.J.

ČITATELIA – REDAKCIA

dohovoriť pekne po slovensky. Má stály styk s krajanmi žijúcimi v Amerike. Práve so zreteľom na potreby tamojších Slovákov vydal Anglicko-slovenský slovník. Teraz, cez Varšavu, cestoval práve na Slovensko, kde chcel nadviazať spoluprácu s niektorými vydavateľstvami.

V Poľsku bol po prvýkrát, ale – ako nám povedal – vie, že tu žije slovenská národnostná menšina. Preto si so záujmom vypočul informáciu o našej činnosti. Veľmi sa mu páčil Život a hned si vyžiadal niekoľko čísel, aby si ich mohol podrobne preštudovať. Prisľubil, že pri nasledujúcej návštive zavíta aj do Krakova, kde by sa chcel bližšie oboznámiť s našimi otázkami a nie je vylúčené – že aj nadviazať spoluprácu. Zatiaľ prostredníctvom Života srdečne pozdravuje všetkých krajanov v Poľsku.

J.Š.

Krakovskí študenti na konferencii. Foto: J. Pivovarčík

KRAKOVSKÍ SKLADATELIA NA SLOVENSKU

Nie je to už prvýkrát, čo mladí krakovskí skladatelia a hudobníci hostovali na Slovensku. Tentoraz to bola Banská Bystrica a Bratislava, kde sa v dňoch 5.–9. marca konali koncerty pod názvom S harfou.

Mladých Krakovčanov pozval Zväz slovenských skladateľov, s ktorým nadviazali už v minulých rokoch úzku spoluprácu. Na uskutočnení koncertov a celého turné sa podieľali aj iné kultúrne organizácie, o.i. Poľský inštitút v Bratislave.

Svoju návštenu mladí umelci začali v Banskej Bystrici, kde sa vo Výstavnej sieni Stredoslovenského múzea v Thurzovom dome konal aj prvý koncert. Súčasná hudba poľských skladateľov bola prijatá s veľkým aplauzom, hlavne skladby E. Zuchowiczovej, ktoré na harfe zahrala M. Gargasová.

Po návštene kultúrnych pamiatok a piateľskom stretnutí s členmi banskobystrickej pobočky ZSS, umelci odcestovali do Bratislavu. Tu boli hostami Vysokej školy múzických umení a bratislavskej pobočky ZSS. Pred koncertom sa oboznámili s hudobným životom na Slovensku a historickými pamiatkami spojenými s veľkými menami svetových hudobných skladateľov.

Predsedajúci krakovskej pobočky Zväzu poľských skladateľov Jerzy Stankiewicz je s koncertno-výchovným turné svojich zverencov veľmi spokojný, ako aj s milým a piateľským priatím na Slovensku. Takto obojstranná výmena mladých interpretov a skladateľov bude pokračovať aj v budúcnosti, čo výrazne prispeje k spoznaniu súčasnej hudby v oboch krajinách. Ako odozva na turné po Slovensku bola hudobná relácia J. Stankiewicza v poľskom rozhlasu, kde predstavil prierez slovenskej hudobnej tvorby posledných rokov.

V.J.

PAMIATKE P.J. ŠAFÁRIKA

13. mája t.r. si pripomíname 200. výročie narodenia vynikajúceho spisovateľa, historika jazykovedca a národopisca Pavla Jozefa Šafárika. Pri tejto príležitosti Katedra slovakistiky Ústavu slovanskej filológie Jagelovskej univerzity usporiadala 4. apríla zaujímavú študentskú vedeckú konferenciu pod názvom Pavol Jozef Šafárik – život a dielo. Odzneli na nej viaceré referáty, ktoré pripravili študenti slovakistiky.

Okrem študentov a vysokoškolských učiteľov z Krakova sa konferencie zúčastnili aj hostia zo Slovenska – doc. O. Sabolová a prof. Ján Sabol z Univerzity P.J. Šafárika v

Prešove a riaditeľ Slovenského inštitútu vo Varšave Ladislav Volko. Ako nám povedal prof. J. Sabol, prešovská univerzita pripravuje na september t.r. veľkú medzinárodnú konferenciu venovanú práve dielu P.J. Šafárika.

Po konferencii sa uskutočnilo spoločensko-kultúrne posedenie, počas ktorého si účastníci – domáci a hostia pobesedovali, ba aj zaspievali niekoľko pesničiek za hudobného doprovodu prof. J. Sabola. (jp)

OPRAVA

V Živote č. 3/95 sme na str. 22 omylem umiestnili fotografiu zosnulej Kristíny Gavendovej v nekrológu Helleny Skupínovej, za čo sa ospravedlňujeme.

Redakcia

ODIŠLI OD NÁS

22. mája t.r. uplynáva prvé výročie úmrtia 82-ročnej krajanky z Podsrnia

ANNY SMIECHOVEJ

Zosnulá bola členkou nášho Spolku a dlhoročnou čitateľkou Života. Odišla od nás dobrá krajanka, manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

14. novembra 1994 umrela v Podsrni vo veku 75 rokov krajanka

ANNA BIELAKOVÁ

Zosnulá bola dlhoročnou členkou nášho Spolku a horlivou čitateľkou i propagátorkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka, dobrá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

MS SSP V PODSRNÍ

12. marca 1995 zomrel v Nedeci vo veku 72 rokov kraján

JOZEF KUŽEL

Zosnulý bol jedným z najstarších členov nášho Spolku. Horivo číhal a propagoval Život, pôsobil v ľudovom súbore, bol dlhoročným členom hasičského zboru a Spolku Svätého Vojtecha. Odišiel od nás vzorný kraján a dobrý človek. Česť jeho pamiatke!

MS SSP V NEDECI

Z KALENDÁRA NA MÁJ

Pre záhradkárov je to vlastne posledný mesiac jarnej výsadby zeleniny a súčasne prvý mesiac jej zberu, samozrejme skorých odrôd.

Pre zabezpečenie plynulého zberu sajeme ďalej redkovku (každých 14 dní), vysievame letný šalát, ako aj tekvicu a fazuľu, ktoré sú náročnejšie na teplo. Z priesad sa práve teraz vysádzajú uhorky, zeler, no a koncom mesiaca rajčiaky a papriku, teda vtedy, keď už nehrdzí nebezpečenstvo mrázikov. Keď chceme získať skoršiu úrodu uhoriek a v prípade papriky aby nám vôbec narastla – použijeme fóliový kryt, resp. nastelieme fóliu na pôdu.

Hriadky, ktoré sme skôr vysadili a vysiali, teraz okopávame, jednotlivo a prihnojujeme, prípadne zberáme úrodu a súčasne pripravujeme pôdu pre ďalšiu kultúru. Ak je mesiac suchý, musíme rastliny častejšie polievať. Pre získanie kvalitnej zeleniny je potrebná dobrá agrotechnika, teda aj dostatok vody a iných živín.

Ak je dobré počasie, ak sme si zvolili správne odrody, skoro ich vysadili, použili sklo alebo priesvitnú fóliu, môžeme už koncom mája zberať konzumnú redkovku, skôr šalát, kaleráb, potom postupne ďalšie druhy skorej zeleniny.

Pre majiteľov ovocných záhradok je máj, najmä pre výskyt mrázikov, mimoriadne náročný mesiac. Predovšetkým musia pozorne sledovať predpovede počasia. Len čo zistia, že teplota klesá na nulu, musia pristúpiť k opatreniam chrániacim kvitnúce stromy. Jedným z takýchto opatrení je striekanie vody. Strieka sa dovedy, kym teplota opäť nevystúpi nad nulu, resp. kym sa neroztopí ľad na listoch a kvetoch stromov. Je to najúčinnejší spôsob. Možno však použiť aj zadymovanie, o čom sme písali v minulom čísle, a vyhrievanie sadu.

Do polovice mája možno ešte preštepovala jadroviny. Keď sa lyko začne zarezávať, uvoľníme ho. Na mladých, ešte nerodiacich stromoch jadrovín môžeme uplatniť opatrenia na urýchlenie rodiosti (krúžkovanie, škrtenie, nakláňanie výhonkov, resp. i celých konárov).

Dôležitým úkonom, ktorý naši záhradníci zanedbávajú, je preriedovanie plodíkov, ktoré robíme najmä na mladých stromoch po odkvitnutí, keď sa ukazuje veľká úoda. Totiž pri veľkom množstve ovocia by mu strom nestačil dodáť dostatočné množstvo živín. Pri preriedovaní plodíkov na jabloniach a hruškách musíme však postupovať veľmi opatrne, lebo tam býva veľmi intenzívny prirodzený opad. Teda prebierku začneme až po tomto opade, aby sme nespôsobili, že na strome zostane príliš málo ovocia. Netreba sa obávať, že prebierkou zmenšíme úodu. Strom to vynahradí veľkosťou a kvalitou ovocia, takže z vähy nič neubudne.

Keď je máj suchý, treba stromy, podobne ako zeleninu zavlažovať. V tomto mesiaci sú veľmi dôležité najmä postreky proti chorobám a škodcom. Bojujeme o.i. proti škvrtinotistu listov na ríbeziach, múčnatke jabloňovej, piliarke, a v horských oblastiach proti chrvastavosti jabloní a roztočom.

Drobnochovatelia majú v tomto mesiaci trochu menej práce. Mladé kurence či húsatá už dostatočne odrástli, preto im nemusíme venovať toľkú pozornosť. Kačice sú ešte znášajú vajcia, ale ich oplodnenosť klesá. Na chov je najlepšie nechať káčatá z prvých odchovov, lebo len tie sa v priebehu leta dobre vyvinú a vyrastú.

V máji je príroda v plnom rozvoji a poskytuje včelám bohatú pašu. Včely na takú

situáciu v prírode prudko reagujú. Plodiská úlov sú plné včiel a na plástoch veľké rozlohy včelieho plodu. Denne sa liahnu tisíce mlaďiek. Vrcholí rozvoj včelstiev, ale aj stavebný pud a prudko sa prebúdza rojivý a zhromažďovací pud.

Treba urobiť všetko, aby k rojeniu nedošlo. Robíme to o.i. rozšírením letáčového otvoru na celú šírku, čím do úla vniká viac vzduchu, preto sú včely nútene staráť sa o udržanie potrebného tepla. Ďalej postupne uberať z uteplovacích hmôt, najmä nad plodiskom. Keď včely zaplnili celý priestor v plodisku, treba im nadstaviť medník, resp. umožniť prechod do medníka obsadeného plástmi. Matke musíme zamedziť prístup do medníka, lebo by tam kládla vajíčka a z plástov obsahujúcich plod by sme nemohli vymetať med. Toto všetko má za účel oddialiť vznik rojovej nálady.

Keď zistíme, že včely stavajú misky – začiatky materských buniek a keď matka už položila do takejto misky vajíčka, vtedy nám nezostáva nič iné len vyčkať, kým sa z nich nevyvinú larvy. Medzitým si pripravíme prázdný úl, do ktorého preložíme všetky plasty s plodom. V pôvodnom úli necháme len plást s matkou a na voľné miesto plodiska dáme prázdné plasty. Úl s plodovými plástami preložíme na iné miesto – po čase sa z neho stratia všetky lietavky a vrátia sa do pôvodného úla. Keď sa potom začne výdatná znáška, včelstvo ju náležite využije, lebo má len nepatrné množstvo plodu, takže podstatná časť včiel sa môže venovať znáške.

Ešte jedno upozornenie. Vo včelstve treba čo istý čas obnovovať dielo pridávaním a výstavbou medzistienok pri súčasnom vyrádovaní starých plástov. Totiž keď sa včela vylahne, zostáva v bunke výkal po larve prekrytý kokonom (košielkou) po vyvinutej kukle. Tým sa bunka zmenšuje, takže sa liahnu stále menšie a menšie včely, ktorých odolnosť klesá a ich vek sa kráti. Má to vplyv na výtažok medu. (jš)

POSLANECKÁ NÁVŠTEVA ...

DOKONČENIE ZO STR.17

podrobnej správu a svoje poznatky konfrontovala s predstaviteľmi rodičovského združenia oboch národností, učiteľmi, vojtom, vojvodským kurátorom J. Nalepkom a pracovníkmi Kuratória v Novom Targu. Hovorilo sa o úrovni vyučovania, o možnosti predĺženia pracovnej zmluvy učiteľky zo Slovenska L. Richtárikovej a o dodatočnom financovaní školy B.

Potom bolo stretnutie s vojtami J. Smarduchom, Fr. Jezerczakom a W. Haberom v Łopusznej, kde sa vyjadrili k spolupráci a problémom so slovenskou národnostnou menšinou. Kým vojtovia z Nového Targu a Bukowiny Tatzańskiej temer žiadne problémy nemali, W. Haber sa vyjadril, že jeho gmina ako jediná, nemá etnické skupiny a všetky dediny sú spišské! Hned na to však vylíčil

niekoľko otázok, týkajúcich sa predstaviteľov našej menšiny v Nedeci a veľmi presne vyčíslil počet vypožičaných slovenských kníh vo vybraných knižničach, napr. Fridman a Nižné Lapše. Vyhlásil tiež apel: „...aby sme sa my, ktorí predstavujeme národnú väčšinu, lebo žijeme na území poľského štátu, necítili v niektorých prípadoch ako menšina. Občas tomu tak je.“

Riaditeľ Kancelárie pre nár. menšiny J. Bisiak zhrnul návštevu Snemovej komisie na Spiši a Orave a vyjadril sa ku každému okruhu otázok zvlášť. Obrátil sa na samosprávy, aby nám v rámci možností sprístupňovali svoje priestory a nezvyšovali nájomné. Pochválil vedenie ÚV SSP za jeho šetrnosť a dobré hospodárenie s finančnými prostriedkami, ktoré sme dostali v 90. r. – Peniaze, ktoré by ste im dali, nepremrhalí! – zdôraznil.

Cirkevné otázky týkajúce sa menšiny sú rovnako komplikované, ale žiaľ, v tejto oblasti nám komisia nevie priamo pomôcť. Vo veci novobel'ského kostola je potrebné vytvoriť spoločnú svetskú komisiu, ktorá bude rokovať s kúriou.

Viceminister M. Jagiello vystúpil v mene všetkých poslancov a prosil vojtov a samosprávy, aby sa s veľkou starostlivosťou venovali problémom, ktoré im menšiny na ich území hlásia. Sám sa zaviazal, že komisia bude s predstaviteľmi menšiny zaobchádzať rovnoprávne – ak nie lepšie.

Záver pobytu komisie patril Krakovu – návšteve Ústredného výboru SSP. Tu si jej členovia prezreli tlaciareň a tajomník L. Molitoris im za všetkých krajanov ešte raz podakoval. Návšteva mala pre nás všetkých veľký význam, symbolizovala záujem poľskej vlády o nás a naše problémy.

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

ANTON HABOVŠTIAK

SKALNÝ DUCH

V Roháčoch je veľa jaskýň, o ktorých ľudia nevedia. A v nich toľko bohatstva, o akom možno iba snívať. Nevedno, komu patrí, ale určite ho dakto stráži, hocijaký človek sa k nemu nedostane. Tak vraveli tí, čo neraz prešli roháčskou dolinou a premerali v nej všetky chodníčky a cesty.

V Roháčoch veľa vecí videl a kadečo zažil aj Kubo Baran z Habovky. Ako by aj nie, keď ho ta už od mala viedol každý krok.

Ked bol ešte chlapcom, pásol jednému gázovi kravy na poľane pod Pálenicou. Pred večerom chcel zahnáť statok do dediny, a tu zahrmel za jeho chrbotom hlas:

"Pasieš, chlapče, pasieš? Hej, do samej jesene budem..." odpovedal nesmelo i obzrel sa, kto sa ho to pýta. "A či ty vieš aj dačo iné okrem pasenia?" A Kubo na to: "Spievat viem a pískať na tejto písťalke", a hneď ju aj vytiahol spoza opasku a zatulikal.

Neznámy človek so zarastenou tvárou a v šatách, ani čo by na nich vyrástol mach, sa zasmial:

"Práve takého chasníka potrebujem. Pod ku mne do služby! Nič iné nebudeš robiť, iba to, čo vieš. Neobanuješ... Hybaj hneď za mnou, uvidíš, čo si ešte nevidel."

Kubovi sa zazdalo, že v tej chvíli na všetko zabudol, vraj ešte aj na to, že chcel práve napasené kravy dohnať gázovi. Poslušne stúpal za neznámym človekom a po ceste neprevraveli ani slovičko. Zhlboka sa nadychoval a zakaždým cítil, že z cudzieho chlapa vanie potuchnutá vlhčina, ako keby býval v jaskyni alebo v skalách, kde slnko nezasvetí.

Kubo sa veľmi čudoval, že ho vedie chodníčkom, kadiaľ ešte nestúpal. Najprv sa predieral pomedzi samé kry a stromy, ale neskôr, keď už bola všade vôkol tma, počul

žblnkotať potok. Sprievodca sa pri ňom zastavil, ani čo by si chcel oddychnuť, ale potom prehovoril:

"Pod ďalej, a ničoho sa neboj!"

Kubo ho nespustil z očí a stúpal mu celkom za päťami. Tu zacítil, že vošli buď do pivnice, alebo do dlhej chodby. Ovanul ho chlad, ako však kráčali ďalej, znova sa oteplilo. Pred Kubom sa zabelili najprv steny. Vysokánske, povalu takmer nevidel a čím ďalej šli, tým bolo všetko krajšie. Každá vec dookola sa ligotala, jagala pred očami, akoby to bol najdrahší kov. O chvíľu sa pred nimi zjavili velikánske dvere. "Tíha, brána! Kde sa tu len vzala?" skrifikol Kubo. "Ešte nikto o nej dosiaľ nerozprával. Ani čo by tu mal byť dakde kaštieľ."

Kubo sa ešte stále nebál. Iba čo sa stále väčším čudoval, kde sa vzal tento svet. Ved doteraz videl vo vrchoch len pastierske koliby a tu, hľa, palác! Vtedy sa už trochu prefakol aj srdce mu začalo prudšie biť. Prešli cez bránu a hneď za ňou vycieralo naňho zuby a vyplazovalo jazyk velikánske čierne psisko. Po tele mu prebehli zimomriavky. Ked mu však začali z očí sršať iskry, z papule ťlahat plamene a zúrivo sa rozbrechal, Kubo sa na mieste zvrtol a podho vnohy. Utekal ako splašený, trielil o dušu.

"Stoj! Vráť sa! Veď som ti povedal, žeby si sa nebál," začul volanie.

Lenže Kubo odsekol:

"Nie! Ani za svet sa nevrátim."

Muž, ktorý ta Kuba viedol, sa ľahko dovtípil, že naňho darmo volá. Vytiahol z kapsy dve klbky zo zvieracej srsti, v Habovke volali také klbko piľus, a jedno z nich hodil do psa. Psisko ihneď zatíčalo a pokojne ležalo pri bráne. Druhé klbko zahodil za Kubom. Rovno do päty mu ním trafil. A vtedy Kubo začul ostatný raz, ako ešte zavolal:

"Tu máš piľus a vráť sa! Ked s ním pôjdeš okolo psa, ukáž mu ho. Nič ti neurobí. Ani sa len nepohnie... Uvidíš!"

Kubo sa už nedal na nič naviesť. Schmatol srstené klbko do ruky a bežal ozlomkrky napred. Naštastie sa mu chodník nevytratil spod nôh, nuž sa ho len držal, kým nedošiel na akúsi cestu. A tú čoskoro sponzal, sotva sa dookola trochu porozhliadal.

Znova pridal do kroku, ale keď prichádzal k dedine, prišlo mu na um, že mal gázovi pred večerom došikovať statok z paše. "Kravy sa nikdy nestratia, naišto sa samy pobrali domov", uspokojoval sám seba.

A dobre tušil, lebo keď neskôr v noci dobehol do domu, kde býval, gazda volal na neho z posteľ:

"Kdeže si sa túlal, keď si vedno s kľďom nedošiel?"

"Joj, gazda, mňa vodilo... Jeden chlap ma chcel najať do služby, ale som mu utiekol", bránil sa Kubo.

Ten sa už viac Kuba nevypytoval, iba pokrútil hlavou a dovrával mu:

"A či je zle pri mne? Nechodiť o hlide, aj sa vyspiť v mojom dome dobre každú noc." Nakoniec Kuba pochválil: "Dobre si urobil, že si nešiel."

Kubo si ľahol, aj ostatný v dome pozasávali, akoby uťal. Lenže nie nadľho... Ked vartáš odpískal dvanásť, gazdiná prvá počula, že pod oblokom ktosi mrmle, obšmietla sa okolo domu a zíza dnu. Hned' zobudila muža, aby sa šli vedno pozrieť, kto im nechce dať spať. Obidvaja podišli k obloku a počúvali. A jeden i druhý vyzrozumeli, ako ktosi jednostaj opakuje pod oblokom:

"Hybaj nazad, alebo zaraz vráť, čo ti nepatrí!"

Gazda s gazdinou pozreli na seba, vypytovali sa jeden druhého, či nevie o niečom. Ale chlap ani jeho žena sa nemohli na nič rozpamätať. Pod oblokom to však neprestajne mumlalo, raz hlasnejšie, raz tichšie:

"Vráť mi, čo si vzal."

Gazdu to nakoniec dopálilo a nahlas skrifikol:

"A čože ti mám vraciať. Azda ovetu, či barana?"

Na to začul odpoved:

"Piľus chcem! Môj piľus mi vráť!" Chlap sa začudoval a začal sa vypytovať svojej ženy, či nebodaj ona tú vec... Ale tá len vrtela hlavou, že veru o klbku nič nevie. Po chvíli sa však udrela dlaňou po čele a vykríkla: "Iba ak chlapec, čo prišiel neskoro večer... Ved aj vtravel, že kohosi stretol."

Gazda šiel do pivora a potom k stene, kde visela Kubova kapsa. Vopchal do nej ruku a tu naozaj. Namacial v nej srstené klbko. Chytró ho schvatal do ruky, otvoril na izbe oblok a vyhodil ho na dvor. A zavolal nahlas, že to možli počuť aj susedia:

"Tu ho máš, ten tvoj piľus! Ber si ho a pakuj sa preč!"

Vtedy všetko stihlo. Iba po chvíli ktosi za dedinou zaujúkal, a tak, ani čo by sa veľmi zaradoval. Obidvaja sa však najväčšimi čudovali tomu, že v tej chvíli nezabrechali psy.

Ked sa ráno všetci poprebúdzali, nástojčivo sa Kuba pýtali, kde vzal piľus. Nuž sa priznal a všetko dopodrobna vyzrozprával, čo zažil vtedy, keď sa nevrátil rovnou cestou domov.

Ani jeden z nich sa potom nezdržal, aby o tom nerozprával pred ľudmi. Hned' sa našli takí, čo si spomenuli, že to bol najskôr skalný duch a že machom zarasteného chlapa videli v noci v Roháčoch aj inf.

No o príhode najčastejšie rozprával Kubo, ktorý neraz pred svetom opakoval: "Ej, ten piľus! Keby som ho teraz mal!"

Do smrti vravieval, ako by ťiel do tej jaskyne a ako by sa nebál. Len keby mal to klbko!

Ezia ho radi počúvali a keď ho stretli pri pasení či hocikde inde, vše mu spomenuli: "Ej, ten piľus, však?"

No a po rokoch ho pripomínali už nielen Kubovi, ale aj iným Habovčanom, možno aj preto, že pre chlapcov sa robievali miesto lopty klbky zo srsti. Radi sa s nimi hrávali. Aj prezývka im ostala. "Ty piľus habovský!" volávali za Habovčanmi.

MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ

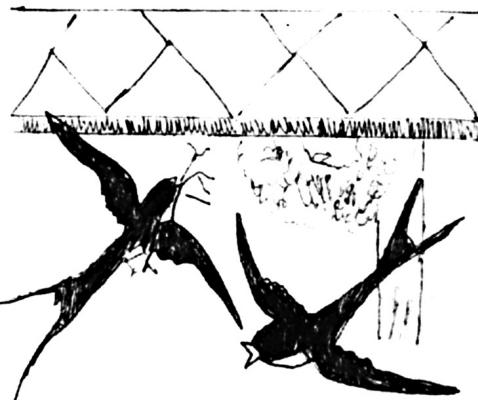
LASTOVIČKY

Švitorili lastovičky
na kraj mora v diali:
"Už by sme zas veľmi rady
domov zavítali!"

Domov, domov na Slovensko,
do tej krásnej zeme,
lebo tuná samou túžbou
všetky pohynieme!"

Šli sa spýtať strýčka vetra,
keď sa všade tmolí,
či už videl slnko stňhať
bielu duchnu z polí.

"Ach, už mušky sem-tam bzučia,
jarček rezko žblnká

a po roliach pilne pučí
zrnko vedla zrnka.

Len sa dajte, vtáčky drahé,
dajte na púť ťažkú!
Všetko vám už prichystali:
byt, stravu – i lásku."

BOŽENA TRILECOVÁ

MAMY

Mladé mamy, staré mamy,
natrápia sa veru s nami.
Šijú, perú, varia stále.
Boli raz aj ony malé?

Vraj chodili do školy,
keď sme tu my neboli.

Čas však ako oblak letí.
Prišla svadba, prišli deti.
A starosti. To viem sama.
Svojej bábe ja som mama.

Aj ja dneska sviatok mám,
lebo je deň všetkých mám.

MALBA PRE VÁS

VESELO SO ŽIVOTOM

Deti sa hádajú a otec zasahuje:

– Tak predsa ustúp, Milanko,
Betke! Veď vieš, že múdrejší
ustúpi...
– Nie som taký hlúpy, aby som bol
múdrejší!

* * *

– Dieľa moje, čo to robíš? Prečo
dávaš krave čokoládu?
– Aby sme nadojili od nej kakao.

* * *

– Mamička, – pýta sa malý
Igorko, – aj starého otca priniesol
bocian?
– Prirodzene.
– Tak tomu nerozumiem! Ja som

si vždy myšiel, že bociany nosia
iba malé deti.

* * *

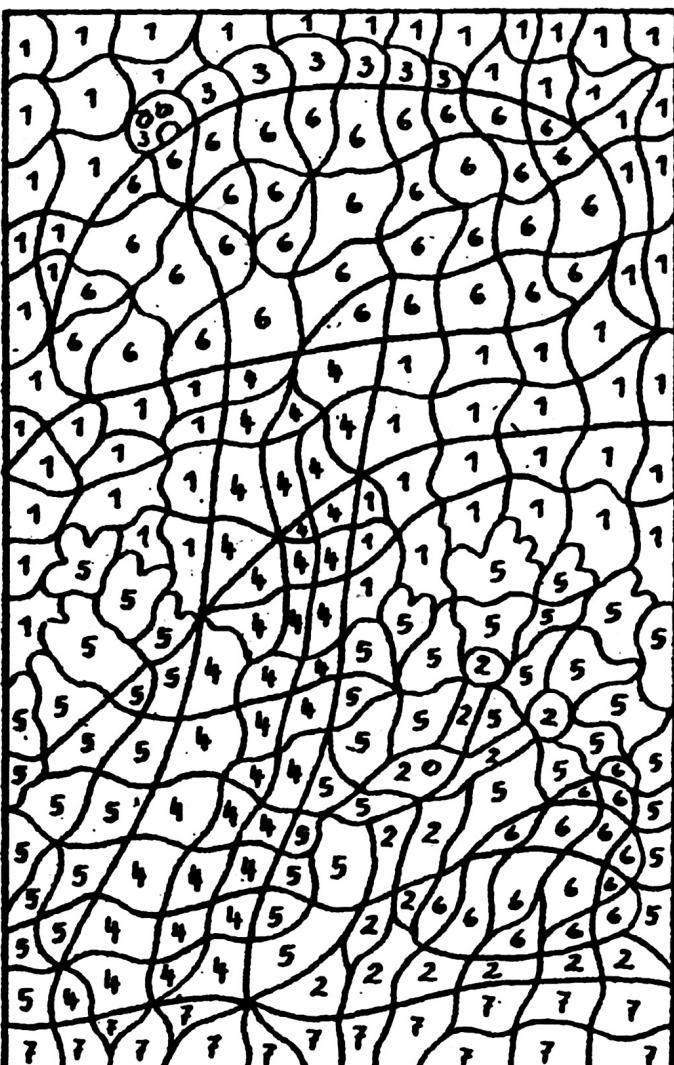
– Miško, prečo prichádzas každý
deň neskoro do školy?
– Lebo na rohu je tabuľa: "Znížte
rýchlosť! Škola!"

* * *

– Miško, nože sa pochvál ockovi
s vysvedčením, – káže matka synovi.
– Hned to bude, len čo si vypchám
nohavice vankúšom.
– Evička, tú papriku nejedz, lebo
páli – napomína matka dcérku.
– Však ja si ju pofúkam.

Každé číslo znamená inú farbu a spolu, keď ich pomaľujete, tvoria
pekný obrázok. Aký, dozviete sa, keď vymaľujete očíslované polička.
Teda 1 – bledomodrá, 2 – žltá, 3 – červená, 4 – biela, 5 – zelená, 6 –
hnedá, 7 – oranžová.

Zo správnych odpovedí marcového čísla sme tradične vyžrebovali
troch výhercov. Sú to: Michalina Knapčíková z Mikoľova, Agata
Čongovová z Jurgová a Marek Józwiak z Katovic.

ČO JE TO?

Letí, dudre, píska a dvermi trieska.
(roteiv)

Keď sa na nás trochu hnevá,
mláky pozasklieva.
Za nechty nám zalieza, štípe,
pichá, dobiedza.
(zárm)

Štyri nôžky, veľké oči,
do vodičky rýchlo skočí.
(sep)

Počut' ju už od jari
kvákať v našom močiari.
(abaž)

Po papieri čmára,
čary pritom stvára.
(akzurec)

Hoc ešte nevidí ťa,
štekaním ťa milo víta.
(sep)

SUPERI

Dnes sa v našej rubrike porozprávame o šachu a najvýznamnejších predstaviteľoch tejto zaujímavej disciplíny, ktorá je súčasťou zaradená k športu, ale podľa dosť širokej mienky mala by skôr patriť do odboru matematiky, resp. informatiky. Až sa nechce veriť, že túto náročnú a zložitú hru pôvodom z Indie (spred pol druhá tisícročia) pestujú dnes milióny ľudí na celom svete. Ako iné športové odvetvia šach má svoje organizácie, turnaje, majstrovstvá a olympijské hry. Asi najviac zaregistrovaných šachistov je na území bývalého ZSSR a k najvynikajúcejším v poslednom období patria najmä Anatolij Karpov a Gari Kasparov.

O Karpovovi sa hovorí, že je to dieťa štasten. Narodil sa v r. 1951 v Zlatousti v Čeljabinskom obvode. Šach sa naučil hrať už ako štvorročný a keď mal 9 rokov, bol najlepším juniorom v obvode. Sústavne rozvíjal svoje majstrovstvo a v r. 1969 sa stal juniorským majstrom sveta. Hovorí sa, že by sa nemohol presadiť vo svetovom šachu a nemohol cestovať na zahraničné turnaje, nebyť pomoci najvyšších stranických funkcionárov, najmä šéfa KGB J. Andropova. Ako člen Komsomolu a jeho ÚV bol všeobecne podporovaný a predstavovaný ako národný hrdina.

Samozrejme stranická pomoc by nebola príliš účinná, keby Karpov nebol naozaj vynikajúcim šachistom. Hral veľa a čoraz lepšie, zúčastňoval sa na všetkých najvýznamnejších turnajoch. Vypracoval si mnoho nových riešení medzičinným v strednej hre. Obdivuhodné boli jeho koncovky, v ktorých neraz dokázal úplne zaskočiť svojich súperov. Preto neprekvaپuje, že už v r. 1975, po víťazstve nad všetkými uchádzačmi o titul

majstra sveta, získal ako 24-ročný právo hrať o šachovú korunu s vtedajším majstrom Američanom Bobbym Fischerom.

K zápasu nedošlo. Fisher nenastúpil, keďže sa snažil zaviesť v šachu profesionalizmus a žiadal od FIDE (Medzinárodná šachová federácia) za stretnutie s Karpovom toľko peňazí, že ich nikto neboli v stave zaplatiť. Preto predsedá FIDE M. Euwe prisúdil titul Karpovovi. Nikto nepochyboval, že vtedy by bol vyhral Fischer, uznaný za géniu šachu. Karpov sa však zdokonaľoval priam zo dňa na deň – chcel dokázať, že je hodný majstrovského titulu. Za 7 rokov startoval na nespočetných turnajoch a okrem troch všetky vyhral. Medzičinný dvakrát obhájil titul majstra sveta, keď priam zmietol V. Korčnoja, ruského disidenta žijúceho vo Švajčiarsku, čo sovietska propaganda uznala za triumf komunizmu nad kapitalizmom.

Zdalo sa, že s Karpovom nikto nevyhrá, snáď okrem Fischera, keby sa k šachu vrátil. Lenže sa nevrátil. Zato na obzore sa objavil ďalší génius – Gari Kasparov z Baku. Bol to osviežujúci závan, mladý Azerbajdzanec so zástavou perestrojky sa dostal na vrchol prekvapujúco rýchlo. Sebou, svojím vystupovaním predstavoval nové. Kritizoval komunizmus, zúčastňoval sa na manifestáciách, chválil Gorbačovova za uvoľnenie... Nikto vtedy nepodozrieval, že aj Kasparovovi sa pomohla vyšívňu hore tajná pomocná ruka ďalšieho šéfa KGB G. Aliejeva, neskôr tiež I. tajomníka KS v Azerbajdzane.

Tak či onak v septembri 1984 došlo k stretnutiu "starého" s "novým", dvoch géniov – Karpova s Kasparovom. Zápas trval 5 mesiacov a 5 dní, počas ktorých zohrali až 48 partií (40 remíz). Viedol Karpov 5:3 a k získaniu titulu mu chýbalo len 1 víťazstvo, keď predsedá FIDE zápas prerušil bez toho, aby rozhadol, kto je lepší. O 7 mesiacov sa opäť stretli v zápase o titul. Tentoraz mali už počet

Anatolij Karpov

partí obmedzený na 24. Vyhral Kasparov 13:11. Vtedy sa vlastne medzi nimi začal slovný boj, ktorý sa čoskoro premenil na veľkú nenávist. Prestali si podávať ruky, dokonca aj počas tretieho zápasu o majstrovstvo sveta, ktorý vyhral opäť Kasparov. Každý hrá na iných turnajoch, stretávajú sa spolu len na jednom – v Linares. Posledný turnaj vyhral presvedčivo Karpov, aj keď bezprostredná partia sa skončila – akoby ináč – remízou.

V súčasnosti sú dve šachové organizácie – FIDE a PCA (Asociácia profesionálnych šachistov). Karpov je majstrom sveta FIDE a Kasparov PCA – organizácie, ktorú sám založil. Onedlho sa obe majú spojiť a Karpov s Kasparovom budú nútení opäť zasadnúť pri jednom stole. Kto bude lepší? Uvidíme. **J.Š**

Hviezdy svetovej estrády

MO-DO

V poslednom období Poľský rozhlas často vysielal pesničku (a televízia aj viaceré videoklipy), alebo skôr akési počítanie *Eins, zwei, drei, Polizei*, ktorú spieva-recituje donedávna neznámy spevák vystupujúci pod pseudonymom MO-DO. Možno to spôsobil sám nápad, možno policajná tematika rečnovanky – čokoľvek by to nebolo, skladba sa stala populárnym hitom v štýle techno skoro v celej Európe.

Kto to vlastne je ten neznámy spevák? Je to Talian, vlastným menom Fabio Frittelli, ktorý sa narodil 24. júla 1967. MO-DO – ako sme už spomenuli – je jeho umelecký pseudonym, ktorý si spevák vymyslel zo začiatok písnych miest a dňa svojho narodenia (Mopofalcone a Domenika čiže nedele).

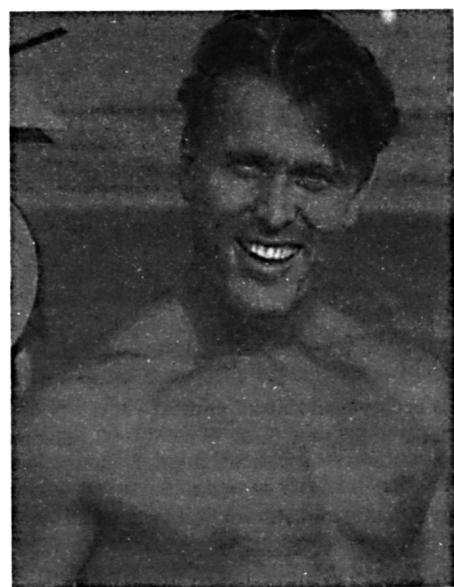
Už ako stredoškolák začal pracovať ako fotomodel. Spolupracoval o.i. s prialom Madonna J.P. Gautierom. Vždy však sníval o

hudbe. Napriek tomu začal študovať obchod a ekonomiku na univerzite v Terste, kde založil aj svoju prvú hudobnú skupinu Blue The King. Nemal šťastie, nedokázal sa s touto skupinou presadiť. Prerušil štúdiá a začal pracovať ako diskjockey. Vtedy sa zoznámil so svojím terajším producentom a spoluautorom viacerých pesničiek Dr. D.J. Einsteinom. Ten, po príprave nahrávky Eins, zwei, drei..., odovzdal ju svojmu známemu majiteľovi rozhlasovej stanice Italia Network, ktorá "policajnú" skladbu preslávila nielen v Taliansku, ale aj v Európe.

– Už dlhší čas som sa chystal nahrať pesničku o policii – hovorí Fabio. – S karabiniermi som mal vždy smolu. Často ma zastavovali, aj keď som neporušil dopravné predpisy. Dúfal som, že skladbou si ich získam. Aspoň zatiaľ je to účinné...

MO-DO je zatiaľ hviezdom jedného hitu. Samozrejme má vo svojom repertoári celý rad ďalších skladieb, ktoré často predstavuje na koncertoch nielen v Taliansku, ale aj iných štátach. Ničím nevynikajú, ale "policajný hit" robí svoje, preto má práce plné ruky. Na koncertoch ho vždy sprevádzajú dve tanecnice, ktoré spestrujú vystúpenie: Manuela Constanza a Barbara Cusio.

MO-DO býva natrvalo v Lignane pri Jadrane, ale aj v Udine, kde má komfortný byt. Sú tam aj nahrávacie štúdiá, kde práve teraz pripravuje svoj prvý album, ktorý bude mať jednoduchý názov *MO-DO*. **(jš)**

Obohacujeme si šatník

Jar a jeseň sú dve ročné obdobia, keď máme najväčšiu chuť kúpiť si do svojej skrine niečo nové. Dnes sme pre vás pripravili ukážky, ktoré si môžete vyrobiť aj samé, pretože podstatne viac žien vie pliesť a háčkovať, ako šíť.

Svetre, pulóvre, vesty – z našej každodennej módy nemiznú takmer po celý rok. Najviac sú však potrebné v čase, keď sa príroda ešte nerozhodla, či chce mať zimu, alebo teplo. Na túto príležitosť sú vhodné hrubé mohérové svetre, ktoré si môžete obliecť aj na letné šaty, alebo k tenkej priesvitnej sukni. V lete ich nahradíte pestrofarebným svetríkom s krátkymi rukávmi.

Pásikovaný pulôvrik v námorníckom štýle je upletený hladkým vzorom a je vhodný ako "učebný materiál" pre najmladšie čitateľky.

Kto chce mať odrazu súpravu, môže si vlastnoručne zhотовiť sveter bez gombíkov a pulóver bez rukávov. Stačí len kúpiť o polovicu viac priadze rovnakej farby. Podotýkame, že takéto súpravy sú v dnešnej sezóne aj spomodené.

A ako ľahko ich môžete mať aj vy!

V.J.

WĘTERYNARZ

ZATRZYMANIE ŁOŻYSKA

Błony płodowe są w okresie ciąży złączone ze ścianą macicy, po porodzie odklejają się od niej wskutek skurczów. Błony płodowe zwane są lożyskiem, gdyż podczas ciąży rozwija się w nim plód. Zwykle w 6–8 godzin po wycieleniu krowa powinna się “oczyścić”, to jest wydalić lożysko. Często jednak lożysko nie oddziela się od ściany macicy i zwisa ze szpary sromowej. Przyczyny tego są różne – mogą to być zbyt słabe skurcze macicy lub całkowity ich brak. Zatrzymanie lożyska następuje też wskutek ciężkiego przebiegu porodu, ciąży bliźniaczej, niedokarmienia zwierzęcia podczas ciąży oraz braku ruchu. Powodem też mogą być takie choroby jak: gruźlica, pryszczyca, zakaźne ronienie i inne.

Objawy – ze szpary sromowej zwisa mniejszy lub większy kawałek lożyska. Zwierzę czuje się dobrze, ma apetyt, od czasu do czasu napina się jak do oddawania moczu i przestępuje z nogi na nogę. W innych przypadkach krowa przestaje jeść, często napina się, występują dreszcze, podwyższona temperatura 39–40°C. Takie objawy świadczą o bardzo groźnym stanie zwierzęcia, wymagającym niezwłocznej pomocy lekarskiej. Jeśli pomoc lekarska nie zostanie udzielona w porę, lożysko zacznie gnić i

zatruwać organizm, ze szpary sromowej wypływa wówczas cuchnąca ciecz brunatnej barwy. Z tego samego powodu pozostawienie przy odklejeniu chociaż kawałka lożyska w macicy jest bardzo niebezpieczne. Dlatego też odejmowanie zatrzymujących się błon płodowych musi być przeprowadzane fachowo przez lekarza. W wypadku braku apetytu, wystąpienia gorączki i dreszczy należy natychmiast wezwać lekarza. Mogą to być bowiem objawy nie tylko zatrzymania lożyska, ale i ogólnego zakażenia, które bardzo często kończy się padnięciem.

Jeśli natomiast krowa czuje się dobrze i ma apetyt to 2–3 dni można wstrzymać się z wezwaniem lekarza bo zdarza się, że w międzyczasie lożysko odepłodzi samo. W żadnym wypadku nie wolno powierzać odklejenia lożyska osobom niefachowym. Nieumiejętnie odklejanie może spowodować inne schorzenie, jak zapalenie macicy, ogólne zakażenie, zapalenie stawów, wymienia. Bardzo często po nieprawidłowym odjęciu lożyska krowa jałowieje i nigdy się już nie zacieli. Do czasu odjęcia lożyska dobrze jest codziennie obmywać zad krowy roztworem kreolina lub lizolu (4 łyżki stołowe na 5 litrów wody) a zwisające lożysko podwiązać, aby krowa nie nastąpiła na nie i nie wyrwała siłą, co może spowodować krwawienie, parcie a nawet wypadnięcie macicy. Takie same następstwa wywołuje niekiedy nierozsądne przywiązywanie ciężkich przedmiotów do zwisającego lożyska. Zapobieganie chorobie polega na zapewnieniu zwierzęciu dobrego odżywiania i ruchu w okresie ciąży.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

ZELENINOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 3 mrkvky, 250 g zelených fazuľových strukov, polovica karfiolu, 1,5 l mäsového vývaru, 100 g zeleného hrášku, 200 g špenátu, 50 g masla, 50 g hladkej múky, 2 žltky, 2,5 sladkej smotany.

Mrkvu očistíme a pokrájame na kocky, fazuľu umyjeme a pokrájame, karfiol rozberieme na ružičky. Do vriaceho mäsového vývaru vložíme pripravenú zeleninu, pridáme prebratý umytý špenát a prikryté varíme asi 30 minút. Medzitým urobíme zápražku z masla a múky. Pridáme do vývaru spolu so žltkami rozmiestanými v smotane a ďalej už nevaríme. Podľa chuti dosolíme a posypeme kôprom.

VIEDENSKÝ ŠALÁT. Rozpočet: 4 uvarené zemiaky, 1 menší zeler, 2 nepálivé zelené papriky, 4 rajčiaky, 1 čerstvá malá uhorka, 1 menšia cibuľa, zväzok redkoviek, 250 g majonézy, sol, 1 lyžička horčice, 1 lyžička worcesterovej omáčky, citrónová šťava.

Rajčiaky dáme na chvíľu do horúcej vody, potom ich ošúpeme a pokrájame na kolieska. Očistený a umytý zeler rozštvrťme, pokrájame na tenké plátky a chvíľu povaříme v osolenej a okyslenej vode. Umyté papriky pokrájame na tenké plátky a chvíľu povaříme v osolenej a okyslenej vode. Umyté papriky pokrájame na rezance, umyté redkovky na kolieska, olúpanú uhorku postrúhameme na plátky, uvarené

zemiaci očistíme a pokrájame na tenké kolieska. Všetko dáme do hlbšej misy, pridáme cibuľu pokrájanú na kolieska, osolíme, okoreníme, pokvapkáme citrónovou šťavou a premiešame. Do majonézy zamiešame horčicu a worcesterovu omáčku a zláhka ju vŕimešame do šalátovej zmesi. Podávame s čerstvými rožkami.

MÄSOVÁ ZMES S OMÁČKOU. Rozpočet: 500 g bravčového, teľacieho alebo hydinového mäsa, 2 lyžice oleja, 1 cibuľa. **Omáčka:** 2 dl bieleho vína, 1 dl mäsového vývaru, 1 lyžica vegety, 2 dl sladkej smotany, mletá červená paprika, mleté čierne korenie, soľ, 300 g šampiňónov.

Mäso pokrájame na rezance a opečieme na spenenej postrúhané cibuli zo všetkých strán. Potom ho vyberieme a na zvyšnom tuku povaříme biele víno, mäsový vývar a vegetu. Keď omáčka zhustne, prilejeme sladkú smotanu, okoreníme a osolíme. Potom do teplej omáčky vložíme opečené mäso a prehrejeme ho. Nakoniec primiešame osobitne podusené šampiňóny. Podávame s opečenými zemiakmi, rezancami alebo ryžou.

BLINY. Rozpočet: 400 g pohávkovej múky (gryczanej), 7,5 dl mlieka, 25 g droždia, 4 vajcia, 2 dl sladkej smotany, soľ, olej na pečenie, maslo na potretie.

Droždie rozmrívame v 2,5 dl teplého mlieka a s trochou múky vypracujeme cesto, ktoré necháme na teplom mieste vykysnúť. Potom pridáme zvyšok múky, žltky, soľ, zvyšok mlieka a smotanu. Cesto vypracujeme tak, aby nebolo veľmi husté, pridáme tuhý sneh ušľahaný z bielkov a necháme pol hodiny vykysnúť. Z vykysnutého cesta upečieme na

GRUŽLICA KUR

Na gružlicę najczęściej chorują kury i indyki. Jest to choroba przewlekła, występująca u starszych kur. Zarażenie następuje przez stykanie się chorego drobiu ze zdrowym oraz za pośrednictwem odchodów chorego drobiu, w których znajdują się zarazki. Drób może zarazić się także od bydła lub od ludzi chorych na gružlicę. Pierwsze objawy choroby to wiotkość i bladość grzebienia oraz dzwonków, zmienny apetyt i posmutnienie. Następuje spadek lub całkowite zahamowanie nieśności, chore sztuki chudną, pióra ich tracą polask. W dalszym przebiegu choroby może wystąpić biegunka oraz kulawizna. Chore sztuki padają po upływie paru miesięcy wskutek wycieśczenia organizmu. Po śmierci chorej na gružlicę sztuki w jej narządach wewnętrznych, zwłaszczą w wątrobie, śledzionie i jelitach, stwierdza się obecność szarych lub żółtawych, twardych guzków różnej wielkości – czasem guzki mogą być wielkości orzechu laskowego a nawet włoskiego. Leczenia chorych sztuk nie przeprowadza się, bo nie daje żadnego wyniku. Jeżeli wśród stada kur zdarzą się pojedyncze wypadki padnięcia, a na wątrobie, jelitach lub innych narządach padłych ptaków stwierdza się szarożółte guzki, należy zwrócić się do lekarza, aby przeprowadził badanie rozpoznawcze. Lekarz po przeprowadzeniu tuberkulinizacji stwierdzi, w jakim stopniu stado jest opanowane gružlicą. Wszystkie sztuki wychudzone i reagujące

rozpalenom oleji tenké lievance, ktoré potrieme rozškvareným masлом. Podávame s kyslou smotanou.

MÚČNIKY

ORIEŠKOVÁ TORTA PLNENÁ ŠLAHACKOU. Rozpočet: 3 vajcia, 110 g cukru, 150 g lieskových oreškov, 1/4 l šlahackovej smotany, plná lyžica práškového cukru, 1 tablička čokolády.

Žltky vymiešame s cukrom do husta, pridáme tuhý sneh z bielkov a mleté, zláhka oprážené orešky. Pečieme v tortovej forme vyloženej pergamenovým papierom.

Plnka: Do ušľahanej smotany pridáme práškový cukor. Tortu rozkrojíme na dve časti, natrieme šlahackou, pokropíme roztopenou čokoládou. Pláty spojíme a rovnako ozdobíme tortu aj navrchu.

Zo svetovej kuchyne - Anglicko

S touto kuchyniou sa spájajú názvy ako steak, biftek a rozbif. Sú to všetko pečené alebo grilované mäsá, ktoré sa podávajú s dusenou zeleninou a varenými zemiakmi alebo zemiakovou kašou. Časté sú aj morské ryby.

Čo sú to anglické raňajky? Skladajú sa z niekoľkých chodov – ovocná šťava, ovsená kaša alebo vločky, údená ryba alebo ham and eggs (anglická slanina s volským okom), toasty s džemom a čaj s mliekom alebo kávou.

Caj o piatej. Čaj patrí k tradičným nápojom už od začiatku anglických kolónií v Indii a je s ním spojený aj každodenný obrad. Popoludní sa pijú len niektoré druhy čaju a podávajú sa s drobným pečivom.

dodatnio na zastrzyki tuberkuliny należy wybić. Jeżeli zabite sztuki są bardzo wychudzone, należy je głęboko zakopać lub spalić. Mięso sztuk chorych, niezbyt wychudzonych, nadaje się do jedzenia tylko po ugotowaniu. Ich narządy wewnętrzne należy spalić lub zakopać, nie wolno wyrzucać na śmieci, gdyż zdrowe sztuki mające tam dostęp zarażają się gruźlicą. Wybiegi i pomieszczenia, w których przebywał chory drób, należy odkazić a nawóz spalić. Aby zapobiec występowaniu gruźlicy u drobiu, należy zapewnić ptakom odpowiednio ogrzewane, widne i czyste pomieszczenie oraz wypuszczać je na wybiegi i żywić pełnowartościową paszą. Kur nie wolno trzymać w chlewie, gdyż świnie są wrażliwe na ptasią gruźlicę i łatwo zarażają się zjadając kał kurzy.

ZAPALENIE PLUC U PSÓW

Zapalenie to powstaje najczęściej wskutek osłabienia zwierzęcia po przebytych chorobach lub po przebibieniu. Temperatura czoła chorego psa gwałtownie podnosi się, potem może opadać i znów się podnosić. Zwierzę traci apetyt, zaczyna kaszleć, z nosa wypływa śluzowo–ropna wydzielina, zasychająca na górnej wardze wokół otworów nosowych. Chore psy powinny być trzymane w cieplach, ale nie dusznych pomieszczeniach. Muszą otrzymywać pokarm łatwostrawny. Leczenie chorego psa musi przebiegać zgodnie z zaleceniami lekarza.

HENRYK MĄCZKA

Medzi známe anglické jedlá patria pudingy, pripravované skomplikovaným spôsobom vo zvláštnych formičkách. Môžu byť slané aj sladké.

K oblúbeným alkoholickým nápojom patrí skotska whisky, gin a pivo.

ANGICKÝ BIFTEK. Rozpočet: Sviečkovica, mleté čierne koreniny, soľ, masť.

Dobre odležanú a odblanenú sviečkovicu pokrajame na rezne hrubé 4 cm, naklepeme dlaňou, osolíme, okoreníme, rýchlo opečieme v rozpálenej masti z obidvoch strán 4–6 minút. Máso má byť vnútri ružové. Podávame okamžite s udusenou zeleninou, hranolkami alebo opečenými zemiakmi a osobitne pripraveným volským okom, uloženým na bifteku.

DOBRÁ RADA NAD ZLATO

Kuchynský slovníček

aníz – korenina sladkastej chuti, používaná do šalátov, ale hlavne do perníkov a iného drobného pečiva

ančovičky – malé morské ryby z čelade sledovitých, naložené v korenenej marináde

arak – ryžová pálenka, destilát z ryže alebo kokosovej šťavy

armagnac – koňak z Gaskonska vo Francúzsku

artičoka zelená – zelenina, bylina podobná skalnej ruži, jedia sa jej kvetné lôžka

aspík – rôsol z mäsového vývaru, používaný v studenej kuchyni

avokádo – tropické kôstkovité ovocie tvaru hrušky, používané do šalátov a nátierok

PRAWNIK

GRUNT TO KLASA

Na zachowaniu dla potrzeb rolnictwa gleb najbardziej wartościowych koncentruje się ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Zrywa jednocześnie z regulacjami właściwymi gospodarce nakazowo–rozdzielczej, m.in. obowiązkiem bezwzględnego utrzymywania w produkcji wszystkich ziemi rolnych. Ustala zasadę, że przeznaczenie gruntów rolniczych i leśnych na inne cele jest możliwe jedynie przez zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Nowa ustanowiona – powiedział naczelnik Bogusław Źukowski z Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – ogranicza ochronę gruntów do najbardziej wartościowych rolniczo i przewiduje stosowanie ostrych rygorów w razie propozycji zmian ich przeznaczenia. Owej szczegółowej pieczy poddane będą gleby klas I–III o powierzchni ok. 4,6 mln ha oraz 1,5 mln ha gleb torfowych i murszowych.

O przeznaczeniu na inne cele użytków rolnych klas I–III, jeśli ich zwarty obszar przekracza 0,5 ha, decyduje minister rolnictwa, a lasów stanowiących własność Skarbu Państwa – minister ochrony środowiska, zasobów naturalnych i leśnictwa. Wojewodowie wyrażają zgodę na zmianę przeznaczenia ziemi klasy IV, gleb pochodzenia organicznego, czyli torfówisk i murszów, oraz lasów niepaństwowych. Pozostałe grunty będą z tej wysokiej kurateli zwolnione, nie przypadkiem bowiem na 18,5 mln ha użytków rolnych, w tym 14,5 mln ha gruntów ornych, i tak odloguje 1,5 mln ha. Rynek weryfikuje w ten sposób opłacalność gospodarowania.

Grunty, których przeznaczenie zostało zmienione, mogą być wyłączone z produkcji rolnej – wyjaśnia naczelnik Źukowski. Osoby, które uzyskały zezwolenie na wyłączenie gruntów z produkcji, obowiązane są uiścić należność, której stawki ustanowiona jest w równowartości ton żyta. Wynoszą one od 750 ton za klasę I do 150 ton za klasę VI. Skoro nie wytworzył się u nas autentyczny rynek ziemi i jest ona przerażająco tania ustawodawca chce w ten sposób wpływać na inwestorów, by na cele nierolnicze brali ziemię rolniczo najmniej przydatną.

Wnioski dla ministrów i wojewodów kierują zarządy gmin, a rady gmin, uchwalając plany zagospodarowania przestrzennego, decydują o zmianie przeznaczenia wszystkich pozostałych gruntów. W ten sposób samorządy zyskują pełną władzę nad gospodarką ziemią na swym terenie.

PRACA NA CZARNO

Ponad 150 tys. cudzoziemców, głównie ze Wschodu zarabia w Polsce "na czarno" – wynika z analiz Instytutu Badań nad Gospo-

darką Rynkową w Gdańsku. Zdaniem rzecznika praw obywatelskich nielegalnie zatrudnia się co dziesiąty przyjeżdżający z byłych republik ZSRR. Jak podaje Komenda Główna Straży Granicznej, w ubiegłym roku do Polski przyjechało: z Rosji – prawie 2,5 mln osób, z Ukrainy – ponad 3,1 mln, z Białorusi – prawie 2,1 mln, z Litwy ponad 1,1 mln.

Okolo 15 tys. obcokrajowców miało pozwolenie na pracę legalną. Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej uważa, iż legalni i nielegalni robotnicy na razie nie zagrażają znacząco rynkowi pracy w Polsce, mogą jednak stanowić takie zagrożenie, w przyszłości. Gastarbeiterzy są najtańszą, a więc najbardziej konkurencyjną na czarnym rynku siłą roboczą.

Zatrudnienie bez umowy o pracę jest bardzo korzystne dla pracodawców, ponieważ nie płaci wtedy składek na ZUS i Fundusz Pracy. Według wyliczeń MPiPS, przy niskich wynagrodzeniach pracodawca ponosi koszty równe kosztom wynagrodzenia. Obsługa pracownika zarabiającego 3 mln zł miesięcznie kosztuje w ciągu roku 36 mln zł.

Przedsiębiorców nie odstraszą więc kary. Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu i bezrobociu za zatrudnienie na czarno grozi grzywna od 500 tys. do 5 mln starych złotych. Z tego wynika, iż zatrudnienie trzech czy czterech osób na czarno jest opłacalne nawet w razie wpadki.

Kontrole Państwowej Inspekcji Pracy dowodzą, że najczęstszym miejscem zatrudnienia są w lecie place budów, na drugim miejscu małe firmy handlowe i usługowe. W 80% praca na czarno ma charakter okazjonalny i sezonowy.

Jak dotychczas PIP, do której należy prowadzenie kontroli w przedsiębiorstwach, wobec "czarnego zatrudnienia" jest bezsilna. Przyczyną jest brak uprawnień do legitymowania osób przebywających w sprawdzanych zakładach. Zjawisko mogłoby powstrzymać podwyższenie grzywien z 5 do 50 mln starych zł oraz – w razie recydywy – zakaz prowadzenia działalności gospodarczej – uważa PIP.

Uzyskanie zezwolenia na pracę nie jest zbyt skomplikowane. Obcokrajowca może zatrudnić firma i osoba fizyczna. Powinna jednak wcześniej wystąpić o zezwolenie do odpowiedniego wojewódzkiego urzędu pracy. Takie wnioski są rozpatrywane na ogólny pozytywnie.

Osoba, która chce przyjąć do pracy cudzoziemca, powinna merytorycznie to uzasadnić, podać okres zatrudnienia i wysokość pensji. Do wniosku trzeba dodać dane obcokrajowca: imię, nazwisko, datę urodzenia, obywatelstwo, numer paszportu oraz miejsce zamieszkania za granicą i zawód.

Na tej podstawie urząd pracy wydaje tzw. promesę. Cudzoziemiec może wtedy starać się w polskim konsulacie o specjalną wizę z prawem do pracy.

Zezwolenie wydaje na wniosek pracodawcy wojewódzki urząd pracy. Jeśli obcokrajowiec nie podejmie pracy w ciągu siedmiu dni od przekroczenia polskiej granicy, promesa traci ważność.

HVIEZDY O NÁS

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

V tvojom najbližom rodnom kruhu sa blížia dôležité udalosti. Nemali by však odvrátiť tvoju pozornosť od vlastných záležitostí, ktoré sú rovnako dôležité, tým viac, že sa vyvinú okolnosti, ktoré budú mimoriadne priať všetkým tvojim dokonca aj riskantným počínaniam v podnikaní. Snaž sa využiť príležitosť, lebo práve teraz máš šancu zväčšiť svoje finančné príjmy.

RAK (22.6.-22.7.)

Tvoja prítomnosť v mieste svojho býdliska bude veľmi potrebná. Ak plánuješ nejakú cestu, odlož ju na neskôr. Pomoc, ktorú nezište poskytneš niekomu, čo ju veľmi potrebuje, ti život odplatí aj s úrokmi. Presvedčíš sa, aký veľký význam má v živote priateľstvo a lojalita. Ak sú skutočne trvalé a hlboké, žiadne prekážky ich neoslavia.

LEV (23.7.-23.8.)

Budeš si musieť v pokoji premyslieť niektoré otázky, ktoré sa týkajú teba a niekoho blízkeho. Obaja budete musieť prejaviť veľa dobrej vôle a úsilia, aby sa všetko výriešilo priaznivo pre vás oboch. V práci nastanú dobré podmienky, aby si sa mohol vrátiť k plánom, ktoré si nedávno musel odložiť.

PANNA (24.8.-23.9.)

Všetko sa v tomto mesiaci bude vyvíjať ľahšie a pokojnejšie, ako si očakával. Oddýchnieš si, poobzeraš sa okolo seba a hned budeš mať nové plány a nápady, ktoré by si chcel uskutočniť. Pred ich realizáciou budeš potrebovať aspoň krátky odpočinok bez práce a rodiny. Vrátiš sa ako úplne nový človek, plný elánu a iniciatívy.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Čakajú isté zmeny. Neber to však príliš vážne, tvoj vplyv na niektoré veci sa nezmenší. Uvedom si, že tvoje problémy sa nevyriešia samy. Neodkladaj ich na neskôr, lebo sa ich nahromadiť príliš veľa, že si potom nebudeš môcť s nimi poradiť.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

V najbližších dňoch sa naskytne dobrá príležitosť k rozhodnutiu, na ktoré už dávno myslíš a ktoré sa týka tvojich odborných záujmov. Predtým teda však čaká rad dlhých, viac alebo menej dôležitých rozhovorov. Neber príliš vážne všetko, čo počuješ. Vyber si to, čo sa týka teba, tvojich plánov a zámerov.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Čaká ťa asi dlhotrvajúci spor spôsobený odlišnými názormi na niektoré závažné otázky. Ak môžeš, snaž sa vyhýbať situaciám, ktoré by mohli byť príčinou nezhody. V najbližšom kruhu bude nevyhnutný ďalší úprimný a otvorený rozhovor, ktorý pomôže vysvetliť niektoré premlčané problémy, ktorých sa v poslednom čase hodne nahromadilo.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

V najbližšom čase bude tvoja trpezlivosť podrobenná ľahkej skúške. Ak z nej vyjdeš víťazne, otvoria sa pred tebou sľubné perspektívy. Začneš sa pokojnejšie pozeráť na svet a na ľudí. V osobnom živote ťa čaká milé prekvapenie – neočakávaný dôkaz priazne od istej osoby, ktorá už dosť dávno upútala tvoju pozornosť.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Je to mesiac pomerne živých kontaktov a príjemných chvíľ. Čakaj ťa zaujímavé a pre teba užitočné stretnutia – tvoje doterajšie snahy začnú prinášať výsledky. V zamestnaní sa stane čoraz reálnejšia nádej na postup, aj keď sa nevyhneš určitým komplikáciám. Všetko sa však skončí добre.

RYBY (19.2.-20.3.)

Musel si tak dlho čakať na zadostučinenie, že keď si ho konečne dostal, nedokázal si sa tomu naozaj tešiť. Musíš prekonáť nechut' a únavu, ktorá ti prekáža v uskutočnení plánov majúcich pre tvoju budúcnosť rozhodujúci význam. Nezabudaj, že aj malé nedорozumenie doma môže na dlhšie pokaziť náladu.

BARAN (21.3.-20.4.)

Na tvojej ceste sa neočakávane objaví niekto, kto veľa vie a mnoho znamená. Nerob si však príliš veľkú nádej, že to pomôže vyriešiť tvoje problémy. Najlepším a najúčinnejším spôsobom bude tvoja výtrvalosť a každodenné úsilie. Samozrejme to neznamená, že ti nikto nepomôže. Práve naopak, môžeš očakávať dobrú radu a pomoc od osôb, ktoré sú ti naozaj naklonené.

BÝK (21.4.-20.5.)

V prvom rade sa musíš presvedčiť, kto je skutočne tvojím priateľom a kto to iba predstiera. Konaj rozvážne a vypracuj si správny úsudok. Ak sa pomyslíš, môže to mať pre teba nepriaznivé následky. Tí, čo by mali byť tvojou oporou, budú prekvapení zmenou v tvojom chovaní a konaní, ktorej nebudú rozumieť.

NÁŠ TEST

Ste hašterivý?

- Sedíte v čakárni a čitate noviny, do ktorých vám nakukuje susedka.
Ako možno posúdiť jej správanie?
a) Je dosť dotieravá – 5 b.; b) Je dosť koketná – 3; c) Je trochu nerozložná a hanblivá – 0.
- Akou poznámkou zareaguje majiteľ(ka) novín na správanie sa susedky?
a) Viem, že čítať v prítomnosti iného je neslušné – 0; b) Necháš ma prosím v pokoji čítať? – 5; c) Nosíš okuliare na diaľku? – 3.
- Predstavte si, že pred vami stojí mohutný bojový robot. Čo s ním dáte do súvislosti?
a) Ničenie a agresivitu – 0; b) Radosť z nápadu, zvedavosť – 3; c) Moc a premyslenosť – 5.
- Partner(ka) vám povie trochu hrubú, neoprávnenú výčitku...

a) Zareagujem podobne – 5; b) Pokúsím sa ho(ju) upokojiť – 0; c) Hned to napravím – 3.

5. Vo vašej prítomnosti sa začnú vadíť dvaja známi. Ako zareagujete?

a) Opýtam sa, prečo sa tak rozčulujú – 3; b) Poviem im, aby sa upokojili – 0; c) Pokúsím sa hádku ukončiť – 5.

6. Súhlasíte s názorom, že poriadna hádka môže byť liečivá?

a) V každom prípade – 5; b) Iba v ojedinelých prípadoch – 3; c) Nie, každá hádka ničí nervy – 0.

7. Dostanete upomienku napriek tomu, že ste zaplatili účet. Čo urobíte?

a) Hodím ju okamžite do koša – 3; b) Hned sa budem telefonicky alebo písomne sťažovať – 5; c) Pošlem danej firme kópiu zmenky – 0.

8. Máte často výčitky svedomia?

a) Áno, takmer vždy – 0; b) Len keď sa príliš chvascem – 2; c) Nie, veľmi zriedkavo – 4.

VÝSLEDKY

DO 12 BODOV: Hádky sa vám protivia. Ste mierumilovný človek, vždy ochotný pristúpiť na kompromisy. Veľmi vám zaleží na tom, aby

– To je pravda, no nepredpokladal som, že budeš tak dlho žiť.

* * * *

Telefón vyzváňa a vyzváňa. Šéf sa pýta sekretárky:

- Nechcete to zdvihnuť?!
- A načo? Veď to iste zasa volajú vás.

* * * *

Muž k žene:

- Miláčik, pod, pôjdeme sa prejsť po meste. Poobzeraťme si obchody.
- Dnes je predsa nedele. Obchody sú zatvorené!
- Veď práve preto!

* * * *

– Dnes sme mali loveckú polievku.

– Akú?

– Loveckú. To je taká, z ktorej možno niekedy vyloviť kúsok mäsa.

* * * *

– Možno vám ponúknut kávu? –

– Ďakujem, kávu nepijem.

– Tak čaj?

– Tiež ďakujem.

– Teda whisky so sódou?

– Sódu tiež nepijem.

– Tvoja matka je v záhrade a hraje sa so psom...

Zmráka sa. Osamelá žena kráča k východu cintorína. Zo susednej cestičky vychádza vysoký vychudnutý muž. Žena sa k nemu priblíži rýchlymi krokmi a vratí:

- Môžem sa vás chytiť za rameno? Mám strach.
- Môžete, – prikývne hlavou muž.
- Kým som bol živý, aj ja som mal strach.

* * * *

Riaditeľ Masztalskému: – Viem, viem, pán Masztalski, že pri takom plate nemôžete ani len pomýšlať na ženenie, ale zaručujem sa vám, že mi za to budete raz vďačný.

* * * *

Počas manželskej hádky Masztalski v istej chvíli zvolá:

- Bol som to ja pekný idiot, keď som si ďa vzal!
- Mýliš sa, – odpovie žena. – Pekný si nikdy neboli!

* * * *

Lekár po prehliadke svojho dobrého piateľa vratí:

- Dluhuješ mi tisíc korún.
- Ale keď si ma celý život liečil zadarmo!

ste ľudí uspokojili. Vychádzate im v ustrety a ak vás chce niekto nahnevať, nedáte sa vyprovokovať. Ste totiž presvedčený(á), že hádky len škodia. Naša rada: Nesnažte sa pri každej hádkе zaliezať pod koberec. V určitých situáciách by ste mali vo vlastnom záujme ráznejšie obhajovať svoje názory. Inak vás budú iní ľudia ustavične zneužívať.

13 AŽ 25 BODOV: Ste rodený diplomat. Rozdielne názory, konflikty a hádky sa usilujete zniest zo sveta pokojným spôsobom. Vyhýbate sa malicherným bojom, ale keď to považujete za potrebné, dokážete rozhorčene brániť svoje záujmy. Naša rada: Pred každým konfliktom starostlivo zvážte, či v tomto prípade naozaj zlyhalo vaša povestná diplomacia. Ušetríte si zbytočné nerváky.

26 AŽ 39 BODOV: Proti známym vystupujete často nepriateľsky, až agresívne. Neraz stačí len maličkost na to, aby ste sa nahnevali. Viete vyvolať hádku aj v takých situáciách, v ktorých to nikto neočakáva. Pravdepodobne chcete seba a ostatným dokázať, že ste ten silnejší. Naša rada: Nestrácajte nervy. Ozajstnú silu lepšie prejavíte priateľským gestom, pokojom a vo vhodnej chvíli aj premysleným ústupom.

MENO VEŠTÍ

STANISLAV – svetlé, belasé a dobré meno, donedávna na Spiši a Orave neveľmi populárne.

Človek s týmto menom pochádza najčastejšie z mnohočlenej rodiny a iba zriedkavo je jedináčik. Obyčajne je priemerne vysoký, ale niekedy naozaj vysoký, že by mohol hrať basketbal. Máva modré oči a pekné svetlé vlasy, nezriedka prirodzené zvlnené. Je spravidla štíhlý, driečny a mimoriadne nápaditý. Jeho nápady sú obyčajne veľmi zaujímavé a praktické a to aj napriek tomu, že Stanislav máva často veľmi bujnú fantáziu. Ako človek je veľmi dobrý, ochotný vždy pomáhať iným, pracovitý a obetavý. Majú ho radi nielen rodičia, ale aj známi, kolegovia a kolegovia, priatelia a spolupracovníci. Cenia si nielen jeho ohotu a obetavosť, ale aj zmysel pre humor, úprimný úsmev a priateľský vzťah k celému svetu.

Stanislav má nadanie tak pre humanistické, ako aj pre prírodné vedy. Od najmladších rokov máva rôznorodé záujmy. Neskôr sa však jeho záujem sústredí najmä na mechaniku a rôzne ručné práce, napr. zámočníctvo, stolárstvo, elektrikárstvo, motorizáciu, závračstvo a pod. Po rokoch býva často majstrom v týchto práciach; zbehlosť získava skôr ako samouk a len zriedkavo systematickým učením. Hoci je nadaný, len zriedkavo sa rozhodne študovať. Nemá prílišné vedecké ambície, aj keď nepohľda vedou. Obyčajne je z neho veľmi rýchlo tzv. človek so zlatými rukami. Pritom všetko, čo robí, má skôr športový ako komerčný charakter. Stanislav nie je totiž materialista, ak sa do niečoho pustí, robí to zo záľuby. Je z neho znamenitý vodič, mechanik, alebo inštalatér, vie opraviť rádioprijímač, televízor, vymaľovať byt, opraviť nábytok či vodovodné kohútiky. Je rovnako schopný ako robotník, remeselník, učiteľ, inžinier, alebo dokonca aj ako vedec.

Stanislav sa často žení s neveľmi peknou ženou, ktorá je veľmi žiarlivá, ale ináč veľmi dobrá, rozvážna a pracovitá. Je z neho dobrý a verný manžel. V zamiestnaní si ho všetci cenia – nadriadení aj spolupracovníci. Máva obyčajne dve deti – syna a dcéru. Syn je schopnejší, dcéra menej, preto sa cíti menej cenná a máva komplexy.(js)

S N Á R

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára. Vedje to iba zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívala:

Hromada hnoja, menšia – v nedalekej budúcnosti vás čaká šetrenie; väčšia – bohatstvo.

Hrb, mat ho – získas výhody; iného s ním vidieť – tvoje postavenie sa zlepší.

Hrdlička – dobré rodinné vzťahy.

Hrozba, počuť ju – čakajú ďalšie nepríjemnosti; vysloví ju – konáš nesprávne.

Hroznzo, vidieť ho lisovať – dobrá práca ti prinesie úspech; jest ho – máš veľa citelov.

Hroziencu jeť – hádka so susedmi.

Hrmieť počuť – hádka v domácnosti.

Hriechu sa dopustiť – zamysli sa, či všetko robíš správne.

Jeleňa v behu vidieť – tvoje záležitosti sa budú dobre vyvíjať; zastreliť ho – budeš poctený.

Jasle vidieť, plné – zisk; prázdne – nevrátia ti peniaze.

Kefu – očakávaj nepríjemnosti; čistiť ďalšiu šaty – zlé zaobchádzanie; čistiť ďalšiu hlavu – budeš mať hostí.

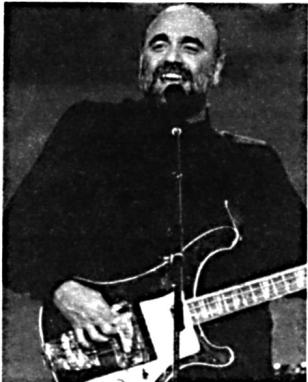
Karavána – štastne prekonáš všetky prekážky.

Kasáreň – naskytajú sa pekné vyhliadky na sobáš.

Kaviareň – premáriň väčšie množstvo peňazí.

Vlasys česať – dobrý zárobok; nechať si strihať – smrť v rodine; nechať si rást – štásie v obchodoch; vidieť vypadávať – budeš svedkom nešťastia; ryšavé – nepravda okolo teba; biele – duševný pokoj; pekne učesané – upevňuj priateľské vzťahy; na prsiach – zdravie; rozčúchané – hádka v rodine; čierne – budeš milovaný; šedé – budeš mať veľa starostí; zapletať – nadviažeš dobré styky; farbiť si ich – si ještiný a falošný; dlhé – budeš ctený a vážený; česať iným – neúmyselne spôsobiš niekomu bolest; na rukách vidieť – neveľmi priaznivá budúcnosť; páliť – vyhneš sa nepríjemnostiam; rozpustené – starosti a žial; umývať si ich – nepokoj; jasné – dobrota a vľudnosť.

SLÁVNY SPEVÁK Demis Roussos má za sebou už 25 rokov kariéry, 50 miliónov vydaných platní a 150 zlatých platní. Je charakteristický svojim zovnajškom – nosí stále bradu a váži 120–150 kg. Úspech mu priniesli aj dve knihy Demis Roussos – jest, chudnút a Krajina bohov.

“Vďaka svojej diéte som schudol 60 kg” – priznáva Roussos. – “Ale necitil som sa dobre. Až keď som opäť pribral 20 kg, môj organizmus ožil. Zdá sa, že príroda to už tak zariadiila.”

Demis Roussos sa narodil v Alexandrii, v Egypte. Vyrastal v Grécku a tam nedaleko Atén vo Voule, našiel svoje korene a usadil sa aj s rodinou. Je už trikrát rozvedený, ale so svojimi deťmi – 23-ročnou Emiliou a 19-ročným Cyrilom udržuje priateľské vzťahy. Povráva sa, že k ich narušeniu došlo s dcérou, potom ako pôzval nahý pre fotografov. Roussos má 47 rokov, ale jeho aktivity je obdivuhodná. Ročne má aj 150 koncertov a cestuje po celom svete. Ako hlboko veriaci človek, najradšej spieva v kostoloch a katedrálach. Na fotografii: Demis Roussos

* * * *

NAJELGANTNEJSIA. V súťaži o najelgantnejšiu ženu sveta, ktorú vyhlasuje populárny týždenník Gala, prvenstvo získala Catherine Deneuveová. “Absolútna perfektnosť v štýle obliekania” – znie rozhodnutie poroty. Stále krásna Catherine sa už 30 rokov oblieka u Yvesa Saint Laurenta a s rovnakým pôvabom nosí jednoduché šaty, ako aj najvyberanejšie oblečenie. Hlavná hrdinka filmov Cherbourgské dňadniky, Slepčiny z Rochefortu a mnohých iných, je považovaná za stelesnenie ideálnej ženy, ktorá svoju eleganciu prejavuje nielen oblečením, ale aj

gestami, hlasom a úsmevom.

Druhé miesto získala za svoju eleganciu kráľovná Jordánska Noor, ktorú volajú aj najkrajší klenot Stredného východu. Manželka kráľa Husseina je Američanka a jej pravdivé meno je Lisa Halabyová. Za kráľa Husseina sa vydala v roku 1978 a už vtedy všetkých očarila svojou eleganciou a krásou. Jej svadobné šaty sa leskli od diamantov.

Medzi kandidátkami na najelgantnejšiu ženu sveta boli o.i. kňažná Diana, princezná Karolina z Monaka, Paloma Picasso a Isabella Rosselliniová. Na fotografii: Catherine Deneuveová

* * * *

ICH DCÉRY. 31-ročná Claude Chiracová, dcéra mera Paríža, je najbližšou spolupracovníčkou a zmocnencom svojho otca. Pracuje 7 dní v týždni po 18 hodín denne. Vo Francúzsku v tomto období prebieha prezidentská kampaň a Claude si veľmi praje, aby jej otec, ktorý v roku 1988 prehral v prezidentských voľbách, tentokrát vyhral. Preto prerušila štúdium ekonómie a zastala sa k otcovovi. Myslí si, že je obklopený špecialistami na veľkú politiku a žije odtrhnutý od spoločnosti a hlavne od mladých ľudí. Práve ona nahovorila otca, vtedajšieho premiéra, aby prijal Madonnou aj napriek škandálom s ňou spojených. V súčasnosti si Claude u otca vytvorila vlastné “impérium”, prevzala kontrolu nad kontaktami s tlačou, dohliada na otcové prejavy, aby boli zrozumiteľné pre všetky vrstvy Francúzov. Stará sa o to, aby bol jej otec uvoľnený, sama mu vyberá obleky a určuje čas na jedlo. Claude je vdova po talentovanom polytologgovi, ktorý náhle

zomrel.

Aj francúzsky prezident Francois Mitterrand sa nedávno ukázal so svojou dcérou. Ešte pred 20 rokmi sa zoznámil s krásnou vzdelenou ženou. Zamilovali sa do seba a ovocím ich lásky bola dcéra Mazarine. Mitterrandova priateľka bola nielen krásna, ale aj diskrétna, a preto bolo tajomstvo dobre strážené. Teraz sa však prezident rozhodol už ďalej neskrývať svoju nemanželskú dcéru a občas ich spolu vidieť vo vychýrených reštauráciach, kde sa stretávajú politici s novinármi. Nedávno tu Mazarine oslavovala svoje priatie na vysokú školu. Dievča a jej matka sa už zoznámili aj s paní Mitterrandovou, Daniellou. Na fotografii: Chirac s dcérou

* * * *

VOLAJÚ HO SNEHOVÝ SUPERMAN, Tomba–bomba, ale aj lyžiarsky Rambo.

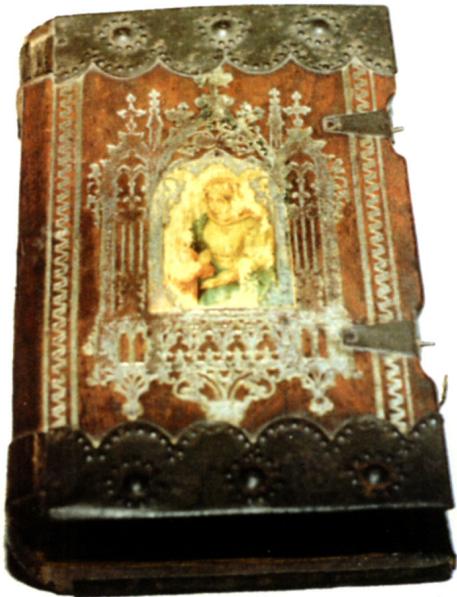
Odborníci lyžiarskeho športu zastávajú názor, že Alberto Tomba, ktorého často vidíme v športových televíznych programoch, je jedným z doteraz najlepších lyžiarov. Aj v tomto roku iní lyžiari ďaleko zaostávajú za Tombom. Taliansky športovec má za sebou päť víťazstiev v slalome a sedem v obrovskom slalome.

Tomba nepochádza z horskej oblasti. Narodil sa pred 29 rokmi v zámožnej rodine v Boloni a prvýkrát sa na lyžiach spúšťal po malom kopčeku vo vlastnej záhrade. Potom začal cestovať s rodičmi na zimné prázdniny do známeho lyžiarskeho strediska Cortina d'Ampezzo, kde šúsoval po čoraz vyšších svahoch. Svoje prvé víťazstvo si však odnesol nie z hôr, ale z umelo zasneženého svahu nedaleko Benátok. V roku 1989 bol už Alberto lyžiarskou hviezdou a v Taliansku bol rovnako populárny, ako filmové hviezdy. Ročne zarábal už 3–4 miliardy lír, ale dnes je to už niekoľkonásobne viac. Hodno pripomienú, že nedávno slávny lyžiar venoval 12 miliónov lír deťom zo Sarajeva.

Tomba je aj napriek tomu, že váži 80 kg a meria 180 cm, pružný ako mačka. Veľmi veľa trénuje a pracuje nad svojou formou – za sezónu urobí aj 20 tisíc zjazdov. Nerád však trénuje zavčas ráno, lebo večery najradšej tráví v spoločnosti svojich priateľov. Býva u rodičov, alebo u priateľky Martiny Colombariovej, bývalej miss Talianska.

* * * *

NIE JE LAHKÉ byť synom človeka, ktorý sa stal legendou. Na vlastnej koži to pocítuje aj John John Kennedy, 34-ročný syn zavraždeného prezidenta Spojených štátov (1963) Johna F. Kennedyho. John John je považovaný za najlenivšieho predstaviteľa tohto slávneho rodu: “Je to mladý, bohatý, pekný muž, ktorého zaujíma iba veselý život a ženy” – píše sa o ňom v novinách. Kým sa konečne stal advokátom, až dvakrát neurobil štátne. Počas troch rokov len trikrát vystúpil ako obhajca, a to v malých bezvýznamných procesoch. Američania teda vôbec nepredpokladajú, žeby mohol byť v budúcnosti úspešný ako právnik, alebo v súlade s rodinou tradíciou, ako politik. “O desať rokov môže skončiť v knižnici Kennedyovcov ako drobný úradník” – zlomyselne o ňom napísali v jednom časopise. Pekný John John má na svojom konte mnoho románikov, ale stále je ešte slobodný. V minulom roku sa veľa hovorilo o jeho predpokladanom sobáši, ku ktorému však nedošlo.

Štepná záhradka - slovenská modlitebná kniha vydaná v Budapešti roku 1890

Tradičná spišská kuchyňa - všetko na dosah ruky

SKVOSTY MÚZEA

KORKOŠOVCOV V ČIERNEJ HORE

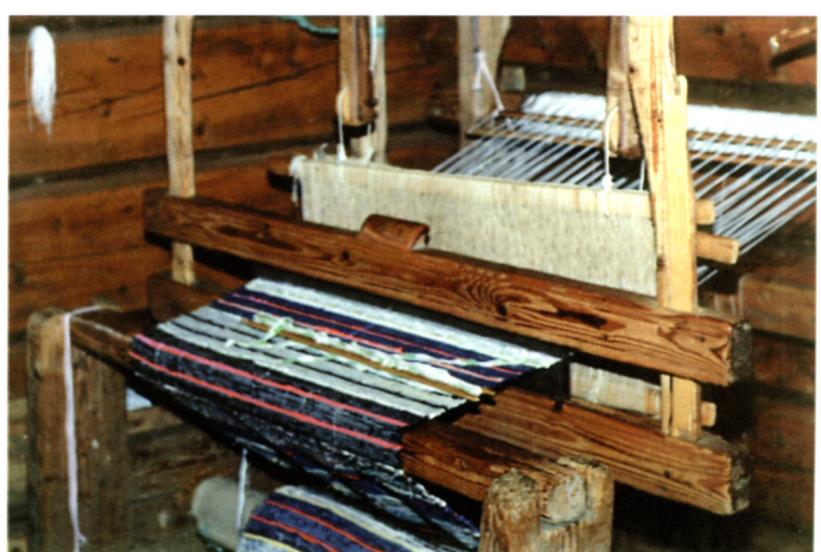
Foto: J. Pivovarčík

Aké sny sa snívali v týchto mäkkých posteliach?

Dávna pýcha - družbov - krásne zdobený "kapeluš"

Na drevených krosnách sa dá pracovať aj dnes

Zručaniny Spišského hradu

**DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:
jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A-2 i B3
(prospekty, etykiety, akcydensy, ulotki, książki itp.)**

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE: Biuro Zarządu Głównego TSP, 31-150 Kraków,
ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27,

nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401 - 2017 - 132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW poleca do nabycia następujące publikacje:

* Almanach Słowacy w Polsce (rocznik), Kraków 1993	3,00 zł
* J. Ciągwa, J. Szpernoga, Słowacy w Powstaniu Warszawskim, Kraków 1994	2,50 zł
* Zbigniew Tobjański, Czesi w Polsce, Kraków 1994	5,00 zł

ŽIVOT, MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7, tel. 33-36-88

ORGAN ZARZĄDU GŁÓWNEGO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

ORGÁN ÚSTREDNÉHO VÝBORU SPOLKU SLOVÁKOV V POLSKU

- **wydawca:** 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27 * **SPONSOR:** BIURO MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH MKS * **Redaktor naczelny:** JÁN ŠPERNOGA * **Zespól:** Vlasta Juchniewiczová, Beata Klimkiewiczová, Jozef Pivovarčík * **Społeczne kolegium doradcze:** Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková, Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav Knapčík, Lydia Mšalová, Anton Pivovarčík * **Opracowanie komputerowe:** "IKTUS" * **Druk:** Drukarnia TSP, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7 * **Warunki prenumeraty:** Prenumeratę przyjmuje Zarząd Główny TSP w Krakowie w terminie do 15 czerwca na II półrocze br. Cena prenumeraty dla kół i oddziałów TSP: jeden numer - 70 gr (7000 zł). Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza się koszty wysyłki. * PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501